

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Жешувський університет
Центр польської мови та культури Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
Торунський Інформатичний Технікум
і Торунський Загальноосвітній Ліцей
Комплекс шкіл ім. К. К. Бачинського в Домброві Тарновській
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Київський національний лінгвістичний університет
Центр польської мови і культури імені Юліуша Словацького
Хмельницький національний університет

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ СЛАВІСТИКИ

**Матеріали III міжнародної
науково-практичної конференції,
24 листопада 2025 року**



Електронне видання

Кам'янець-Подільський
2026

УДК 81+82+008](=16)(082)
ББК 81.415.3+83.3(4Пол)я4
К90

*Рекомендувала вчена рада факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка (протокол № 12 від 23.12.2025 р.)*

Редакційна колегія:

Семен Абрамович, доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри слов'янської філології та загального
мовознавства Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Наталія Сліпачук, кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри германської та слов'янської філології і
зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка

Наталія Стахнюк, кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри слов'янської філології та загального
мовознавства Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Культурно-історичні виміри сучасної славістики:
К90 матеріалів III Міжнародної науково-практичної кон-
ференції, 24 листопада 2025 р. [Електронний ресурс].
Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський наці-
ональний університет імені Івана Огієнка, 2026. 116 с.

Електронна версія збірника доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9953>

У збірнику матеріалів Міжнародної наукової конференції
«Культурно-історичні виміри сучасної славістики», яка відбула-
ся 24 листопада 2025 року в Кам'янець-Подільському націона-
льному університеті імені Івана Огієнка, представлені доповіді
учасників, які відображають різноаспектні дослідження актуа-
льних проблем сучасної славістики в Україні та світі.

УДК 81+82+008](=162)(082)
ББК 81.415.3+83.3(4Пол)я4

© К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2026
© Автори статей, 2026

ПРОГРАМА

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Сліпачук Наталія Миколаївна – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри германської та слов'янської філології і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Стахнюк Наталія Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Торчинська Наталія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету

Чікарькова Марія Юріївна – професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Міненкова Наталія Євгенівна – кандидат історичних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет

РЕГЛАМЕНТ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

24 листопада 2025 р.

10.45–11.00. Реєстрація учасників конференції.

11.00–12.15. Відкриття конференції; пленарне засідання (платформа Google Meet).

13.00–14.00. Обідня перерва.

14.00–17.00. Секційні засідання.

Виступ на пленарному засіданні – до *20 хвилин*.

Виступ на секційному засіданні – до *10 хвилин*.

24 листопада 2025 р.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

11.00–12.15

ДОПОВІДІ

1. SUGESTIA W KOMUNIKACJI JAKO CZYNNIK STABILNY

Абрамович Семен, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри германської та слов'янської філології і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

2. POLSKIE SYMBOLE NARODOWE W PRAKTYCE SZKOŁY POLSKIEJ NA EMIGRACJI. STUDIUM PRZYPADKU

Бонусяк Анджей, доктор гуманітарних наук, професор, директор Інституту Історії Жешувського університету (Польща).

3. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

Торчинська Наталія, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

4. МОВА ВПЛИВУ У ПРОЦЕДУРНИЙ РИТОРИЦІ ВІДЕОІГОР: МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ І МАНІПУЛЯЦІЄЮ

Чикарькова Марія, професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

5. МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ НА ЗАНЯТТЯХ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: АРГУМЕНТИ ЗА І ПРОТИ

Міненкова Наталія, кандидат історичних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет.

24 листопада 2025 р.

СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ

14.00–17.00

Секція 1

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Керівник: **Стахнюк Наталія** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Модератор: **Уварова Анна** – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

1. Мови, культура і пам'ять: слов'янський контекст у сучасному лінгвістичному, літературному та освітньому просторі України

Мороз Тетяна – доктор філософії, доцент кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

2. Із спостережень над динамікою мовної свідомості болгар півдня Одещини

Делюсто Марина, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Ізмаїльський державний гуманітарний університет.

3. Фразеологізми антропної сфери у лексикографії і публіцистиці сучасної польської мови

Охріменко Тетяна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри східної і слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету,

Чайковська Вікторія – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Київського національного лінгвістичного університету.

4. Вплив воєнних дій та конфліктів на формування неологізмів (на матеріалі української мови сьогодні)

Терещенко Людмила – старший викладач кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

5. Діалектизми у комунікації львівської інтелігенції

Сосульська Магда – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

6. Мовна толерантність і поліетнічність: сучасні стратегії гармонізації міжмовних відносин

Стахнюк Наталія, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

7. Культурно-історичний та правовий контекст функціонування польських ергонімів соціальної сфери

Шестакова Катерина – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

8. Структура нікнеймів у польських соцмережах

Карапозюк Уляна – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

9. Мовні формули як маркер національної ідентичності: зіставлення формул мовного етикету у слов'ян

Моргачова Анна, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

10. «1670» : коли історія говорить сучасною мовою

Уварова Анна – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Секція 2

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ / СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ І ЛІТЕРАТУР

- Керівник:* **Мінєнкова Наталія** – кандидат історичних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет
- Модератор:* **Крук Аліна** – старший викладач кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

1. Wyzwania w nauczaniu języka obcego młodzieży z doświadczeniem migracyjnym

Святловська Йоанна – магістр, вчитель англійської мови Комплексу шкіл ім. К.К. Бачинського в Домброві Тарновській.

2. Національно-культурні чинники вивчення слов'янських мов майбутніми філологами-полоністами

Подлевська Неля – декан гуманітарно-педагогічного факультету, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

3. Використання штучного інтелекту та промтів у розвитку лексичних і граматичних навичок студентів

Ранюк Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

4. Візуалізація ідей під час навчання англійської мови як іноземної: практичний досвід створення постерів

Кулешір Марія – викладач кафедри германських і романських мов Київського національного лінгвістичного університету.

5. Роль лексикології у формуванні критичного мислення школярів

Городецька Анастасія – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Хмельницького національного університету.

6. Using English in Professional Contexts

Крук Аліна – старший викладач кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

7. Інтердисциплінарний підхід у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням: сучасні тенденції та традиційні рішення

Федькова Інга – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

8. Блог як сучасний інструмент формування іншомовної комунікативної компетентності

Глушковецька Наталія – кандидат філологічних наук, доцент, старший викладач кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Секція 3

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО, ІСТОРИЧНОГО, ПОРІВНЯЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА

Керівник: **Дворніцька Наталія** – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Модератор: **Івахнюк Анастасія** – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

1. Основні аспекти етимологічного дослідження слов'янських мов

Дворніцька Наталія – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

2. Емотивні фразеологізми української та польської мов у світлі культурної пам'яті та літературної традиції

Барташук Ірина – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

3. Пареміологічна символіка рослин і тварин у українсько-польському полікультурному просторі

Понюк Анастасія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

4. Лінгвокраїнознавчі аспекти вивчення польських свят та традицій

Горячок Інна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

5. Продуктивність жіночих імен у сучасному польськомовному пісенному дискурсі

Кришук Людмила – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

6. Символічна й інтертекстуальна функція антропонімів у романі «Книги Якова» Ольги Токарчук

Баранюк Софія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

7. Humorystyczna leksyka w mowie polskiej młodzieży

Бабич Микита – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Київського національного лінгвістичного університету.

8. Архаїзми як інструмент історичного моделювання у польському романі XIX ст.: лінгвокультурний аналіз наративних практик

Киричок Юлія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

9. Замки Закарпаття як джерело вивчення, пізнання та відображення історико-туристичної спадщини регіону

Гадинко Олександр – учитель історії Сторожинецької міської гімназії.

10. Міжкультурне сприйняття мовних стереотипів в українсько-польському порівнянні

Ороховська Лілія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

11. Польська військова лексика у сучасному медіапросторі

Мичковська Ванда – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету

12. Сучасні польські популярні пісні: ключові цінності та концепти

Тиха Софія – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету східної та слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету.

13. Польські спортивні метафори

Толстіка Анастасія – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету східної та слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету.

14. Львів як символ пограниччя культур у польському міжвоєнному дискурсі: урбаністичні образи та ідентичні стратегії

Івахнюк Анастасія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

15. Неологізм як засіб політичного впливу та формування ідеології

Олійник Ярослава – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня 2 року навчання предметної спеціальності 014.02 Середня освіта Мова та зарубіжна література (англійська) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

16. Автобіографічні елементи як основа достовірності зображення Голокосту

Залюбовська-Ширма Надія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

**ІСТОРІЯ І ЛІТЕРАТУРА – ПАРАЛЕЛІ,
КОНТЕКСТ, КУЛЬТУРА ПАМ'ЯТІ**

Керівник: **Шаповал Ольга** – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської та слов'янської філології і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Модератор: **Щекань Юлія** – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

1. Історичний дискурс у поезії Юрія Клена

Кеба Олександр – доктор філологічних наук, професор кафедри германської та слов'янської філології і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

2. Krzysztof Kamil Baczyński – głos Kolumbów, symbol pokolenia

Надольська-Валюс Божена – магістр, вчитель польської мови Комплексу шкіл ім. К.К. Бачинського в Домброві Тарновській.

3. Історіософська проблематика у творчості В. Голдінга

Шаповал Ольга – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської та слов'янської філології і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

4. Інтертекстуальність у творчості Богдана Томенчука

Беркещук Інна – завідувач кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

5. Молодіжний і підлітковий польський роман 2000–2020-х рр.: жанрові формати та тематика

Федорчук Ірина – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

6. Літературний образ Поділля в польській традиції XIX століття: історичний контекст і культурні моделі інтерпретації

Станішевська Каріна – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

7. Україна в польському поетичному дискурсі XIX ст.: між історичною пам'яттю та романтизованим культурним конструюванням

Щипановська Софія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

8. Селянський світогляд на зламі модернізаційних процесів: порівняльна культурна модель у польській та українській літературі початку XX ст.

Бойко Анастасія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

9. Типологія жіночих образів у драматургії Габріелі Запольської

Халецька Анастасія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

10. Жіночі наративи у сучасній польській прозі: тілесність, ідентичність та деконструкція патріархальних моделей

Остапенко Марія-Луїза – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

11. Еволюція образу козака-характерника в українській літературній традиції: від народного міфу до символу культурної пам'яті

Коток Анастасія – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

12. Реміфологізація через мову: порівняльний аналіз української та польської локалізацій відеогри Hades

Коба Альона – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

13. Апостольський ідеал в контексті культурної пам'яті християнства: богословсько-риторичний аспект «Похвали апостола Павлові» Іоана Золотоустого

Зеленчук Михайло – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

14. Священне слово як носій культурної пам'яті: виклики цифрової епохи

Боцюк Орест – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

15. Поколіннєвий конфлікт як соціокультурний код польського модернізму: інтерпретація сімейних наративів у прозі Вацлава Берента

Смелянська Юлія – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Хмельницького національного університету.

16. Образно-оцінні характеристики ідіостилю Бруно Шульца як представника літератури польсько-українського пограниччя

Охріменко Тетяна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри східної і слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету,

Богдан Карина – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Київського національного лінгвістичного університету.

17. Проблема свободи особистості в антиутопічному світі (на матеріалі романів Дж. Орвелла «1984» та С. Лема «Повернення із зірок»)

Щекань Юлія – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

18. Функція образу Жанни д'Арк у п'єсі М. Куліша «Патетична соната»

Мрачковська Агата – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

19. Сонетний спадок Яна Кохановського

Голубішко Ірина – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

ДОПОВІДІ

С. Д. Абрамівич

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германської
і слов'янської філології та зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
ORCID: 0000-0002-7307-9106*

SUGESTIA W KOMUNIKACJI JAKO CZYNNIK STABILNY (SKALA WIDZIALNA I UKRYTA ZJAWISKA)

«Слова mogą leczyć, słowa mogą zabijać». Ta maksyma stała się wyrazem ludzkiej fascynacji możliwościami słów. Potrafi ona wpływać nie tylko na nasze myślenie, ale i na sferę podświadomości: okrzyk jakiejś bezimiennej wiejskiej kobiety: «Niech cię pokrzywa parzy, niech cię ogień pali, niech cię woda topi, niech cię ziemia nie przyjmie!» irracjonalnie przyprawia o dreszcze. Naiwna chrystianizacja zaklęcia nie zmieniła wiele sytuacji: «Trzej święci anjeli za moim domem, trzej święci apostołi przed moim domem, a trzej święci za domem, Pan Bóg wszechmogący [ze] swoją miłą matuchną w czystości nad moim domem» [1, s. 51]. Ale w końcu ludowa magia była sposobem na zrozumienie i kontrolę świata, pełniąc funkcje ochronne, poprawiając życie i służąc sprawiedliwości – dziś nadal kieruje nami ta sama potrzeba wpływu na rzeczywistość [2].

Podobnego szoku doznaje odbiorca sztuki, który staje twarzą w twarz z nowatorskim dziełem sztuki, które w nieoczekiwany sposób burzy powszechnie przyjęte wyobrażenia o tym, co właściwe i piękne:

Miasto przyszłości nie zna świtu,
światło jest tu wieczne,
a cienie mają własne imiona...

Jacek Podsiadło [6, s. 87].

Ciemność nie pyta o zgodę,
wchodzi przez oczy,
rozsadza myśli jak szkło...

Ewa Saurczak [7, s. 42].

«Obraz poetycki zapisany w tekście określonego utworu z chwilą włączenia go w serię obrazów podobnych lub analogicznych zaczyna znaczyć już nie tylko na tle ogólnego obyczaju językowego, ale w obrębie pól stylistycznych ukształtowanych przez, indywidualną twórczość poety. Związki między poszczególnymi motywami słownymi, arbitralne i niezrozumiałe w pierwszym kontekście, zyskują – dzięki temu drugiemu – uzasadnienie. Blednie ich dowolność i przypadkowość. Stają się realizacją przyjętej zasady poetyckiej i jako takie uzyskują semantyczną walentność» [5, s. 306]. W badaniach literackich XX wieku zaczęto nawet używać specjalnego terminu «obraz sugestywny» na określenie tej sytuacji – takiej, która wywołuje żywe emocje i zmusza wyobraźnię czytelnika do intensywnej pracy. Łączy te dwa teksty nacisk na emocje, emocjonalność języka, i są one, oczywiście, liryką artystyczną.

Jednakże oto inny, a zatem starożytny tekst, tym razem nawet nie poetycki, a retoryczny. To fragment oskarżycielskiej mowy Cycerona przeciwko Werresowi, wzór logiki i intelektualnej dyscypliny: «Cóż możesz odpowiedzieć, człowieku bez rozumu, jeśli nie to, o co cię nie pytam? W sprawie tak oczywistej, że nie trzeba pytać, a jeśli nawet pojawiają się wątpliwości, to co masz do powiedzenia? Ile? Jak? Nie będę się w to zagłębiał. Wszyscy rozumieją, że nikt poza tobą nie podjąłby się takiej sprawy za żadne pieniądze» [3, s. 210].

Ale jest oczywiste, że autor, występujący w roli mówcy sądowego (w nowoczesnym rozumieniu tego słowa: prokuratora), który konkretnie i w sposób dowodowy oskarża dostojnika o poważne przestępstwa, jednocześnie otwarcie stara się wpłynąć emocjonalnie na opinię sędziów, stłumić ją, a w istocie jego tekst, przedstawiając fakty obiektywnie, opiera się na sugestii w nie mniejszym stopniu niż mroczne folklorystyczne zaklęcia czy «poematy zadaniowe» współczesnych poetów. Cóż: «...umysł często działa jak posłuszny interpretator naszych podświadomych impulsów – jeśli z jakiegoś powodu nie lubimy tej czy innej osoby, z pewnością znajdziemy argumenty, które udowodnią, że jest naprawdę zła. Irracjonalne rzeczy, takie jak na przykład rasizm, są usprawiedliwiane przez wprawnych mówców zgodnie z wszelkimi prawami logiki, którzy budują swoją prezentację na ukrytym aksjomacie: «no cóż, nie lubię czarnych!». Wręcz przeciwnie, bardzo trudno jest ujarzmić

burzliwe emocje zimnemu umysłowi: przypomnijmy sobie kochanków, którym nie oplaca się udowadniać, że idealizują obiekt swojej miłości...» [10, s. 189]. Podobne momenty można znaleźć zarówno i w starożytnej epopei, i w najnowocześniejszych dziełach literatury i sztuki, a także w utylitarnym słowie retorycznym – plotkach, reklamie, polityce itp., które często odwołują się nie tylko do głosu rozumu, ale także do sfery emocji, podpowiedzi, manipulacji. Szczególnie otwarcie i niemoralnie – poczynawszy od epoki N. Machiavellego – dążą do sugerowania dużych i małych oszustw w dziedzinie politycznej elokwencji. Na przykład propaganda Putina, nie oglądając się na żadną prawdę historyczną, w ostateczności forsuje jako prawdę bezpodstawne mity w rodzaju *«Pieczyngowie opuścili Zaporże w spadku Rosjanom»* (zob. np. 11). Te techniki «wojny o widza» niepostrzeżenie i nieuchronnie przenikają do pokojowych sfer naszego życia codziennego – na przykład relacji społecznych czy handlu. Tak więc, na tle napięć społecznych przełomu XX i XXI wieku, problem płci dokonuje gruntownej analizy badań poświęconych różnym aspektom płci w reklamie, L. D. Wolin, który w szczególności zauważa spadek liczby dzieł tradycyjnie skupiających się na reprezentacji męskości i kobiecości. Tezę tę potwierdzają również badania W. E. Kilborn i innych [4; 9].

Wszystko to łączy wspólny stosunek do *sugestii*, który leży w głębokich podstawach ludzkiej komunikacji. Termin ten wywodzi się z kultury indyjskiej, gdzie praktyki duchowe kojarzone są z koncepcją «senu Brahmy»: Bóg-Stwórca świata śpi i widzi nas i nasz świat we śnie; stąd sanskryckie określenie *vyanjana* – siła sugestii, tłumaczone w języku angielskim jako *suggestia*.

W kontekście kultury chrześcijańskiej, która na ogół pojmuje wszechświat materialny jako stworzony mocą Słowa Bożego (Chrystusa jako Wiecznego Słowa), rozważania te, niekiedy dziwnie skażone archaiczną wiarą w moc magicznego słowa, nabrały i nabierają nowej energii. Pozostaje jedynie zacytować Prospera z Burzy Szekspira:

We are such stuff.
As dreams are made on, and our little life
Is rounded with a sleep [8, p. 199].

Tajemniczość zjawiska nie jest jednak oczywiście powodem do zaniechania jego badań. Należy je traktować jako jeden z fundamentalnych czynników kultury, pamiętając, że

sama nauka pozytywna zrodziła się właśnie z owej pierwotnej magii, z pragnienia podboju rozległego, tajemniczego i wrogiego świata u jego początków. W ten sposób człowiek zyskał przyczółek do obrony przed kataklizmami natury i do własnej samoafirmacji.

Lista wykorzystanych źródeł:

1. Bylina S. Magia, czary i kultura ludowa w Polsce XV i XVI w. *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990. T. 35. 52 s.
2. Czary góralskie, czyli o wierzeniach i zabobonach... URL: <https://laminervapl.blogspot.com/2017/11/czary-goralskie-czyli-o-wierzeniach-i.html>.
3. Ciceron. Mowy przeciw Werresowi. Wrocław: Wydawnictwo Ludowe im. Ossolińskich, 1983. 412 s.
4. Kilbourne W. E. An exploratory study of the effect of sex role stereotyping on attitudes toward magazine advertisements. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 1986. Vol. 14. № 4. P. 43–46.
5. Okopień-Sławińska A. Semantyka poetycka a metoda jej opisu. Na przykładzie poezji Baczyńskiego. *Roczniki Humanistyczne*. 1971. Tom XIX, zeszyt 1. S. 135–147.
6. Podsiadło J. Włos Bregueta. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2016. 31 s.
7. Saturczak E. Czarne światło. Warszawa: Wydawnictwo Sic!, 2019. 372 s.
8. Shakespeare W. The Comedies, Histories, Tragedies, and Poems of William Shakespeare. Vol. IV: Winter's Tale. Tempest. King John. King Richard II / ed. Ch. Knight. London: William Clowes and Sons, 1842. 383 p.
9. Wolin L. D. Gender issues in advertising – An oversight synthesis of research: 1970–2002. *Journal of advertising research*. 2003. March. P. 111–129.
10. Абрамович С., Чікарькова М. Мовленнєва комунікація. Київ: ВД Д. Бураго, 2013. 458 с.
11. Браун К. Пять самых ярких примеров лжи Путина. 20 августа 2018. URL: <https://nv.ua/opinion/piat-samykh-jarkikh-primerov-lzhi-putina--2489392.html>.

М. А. Бабич

*здобувач вищої освіти 5 курсу,
Київський національний лінгвістичний університет*

HUMORYSTYCZNA LEKSYKA W MOWIE POLSKIEJ MŁODZIEŻY

Współczesny język młodzieży polskiej to niezwykle dynamiczne i kreatywne zjawisko, które odzwierciedla zmieniającą się rzeczywistość społeczną, technologiczną i kulturową. Młodzi ludzie nie tylko dostosowują język do własnych potrzeb, ale także nadają mu nowy, często humorystyczny wymiar. Humor jest jednym z najważniejszych elementów młodzieżowego socjolektu – pełni funkcję ekspresywną, integracyjną i rozrywkową. Dzięki niemu komunikacja młodzieży staje się bardziej naturalna, emocjonalna i lekka. Młodomowa Polaków jest tematem zainteresowań badaczy jak polskich (S. Grabias, E. Kolodziejek, A. Wileczek, *ect.*), tak i zagranicznych (M. Bucholtz, T. Thorne, *ect.*), razem z tym socjolekt młodzieżowy jest bardzo bogaty oraz intensywnie się zmienia problem ten nadal zostaje się aktualny. Celem naszej pracy jest przeanalizowanie pod względem leksykalnym oraz słowotwórczym humorystycznej leksyki w mowie polskiej młodzieży.

Humorystyczna leksyka obejmuje ogromny zasób słów, które powstają w wyniku różnorodnych procesów językowych: skracania, przekształcania, zapożyczania czy tworzenia neologizmów. Do najpopularniejszych przykładów należą: sztos, XD, beka, bekowy, ziomikx, essa, bambik. Te wyrazy nie tylko wywołują uśmiech, lecz także wskazują na to, jak młodzież bawi się językiem i jak tworzy własny kod komunikacyjny, często niezrozumiały dla starszych pokoleń.

Wyrazy takie jak beka i bekowy wyrażają reakcję na coś zabawnego, żartobliwego lub absurdalnego. Słowo XD ma charakter graficzno-symboliczny i wywodzi się z komunikacji internetowej – oznacza śmiech, a jego kształt przypomina emotikonę przedstawiającą roześmianą twarz. Sztos to określenie czegoś wyjątkowo dobrego, imponującego, «na wysokim poziomie». Essa jest zapożyczeniem o niejasnym pochodzeniu, najprawdopodobniej z języka włoskiego lub potocznego angielskiego (yes, sir → essa), oznaczającym luz, sukces, dobry nastrój. Natomiast bambik to słowo pochodzące

z języka graczy komputerowych (gamingu) i odnosi się do osoby początkującej, niedoświadczonej – używane jednak w sposób żartobliwy, a nie obraźliwy. Ziomikx stanowi przykład kreatywnej gry językowej – to przekształcenie słowa ziomek z dodaniem końcówki «-x», co nadaje mu żartobliwy, internetowy charakter.

We współczesnym językoznawstwie wyróżnia się kilka głównych sposobów tworzenia neologizmów słowotwórczych (H. Jadacka) [2, c. 108-124]:

1. Zapożyczenia leksykalne – wyrazy przejęte z innych języków, najczęściej z angielskiego: bambik, essa, LOL, cringe, sus. Często są one adaptowane fonetycznie i semantycznie do polszczyzny, co odzwierciedla globalny charakter kultury młodzieżowej.
2. Gry językowe – powstają w wyniku zabawy słowem, skracania, modyfikacji i tworzenia nowego znaczenia (np. bekowy, ziomikx, masno, prestiżowo). Ten proces podkreśla kreatywność użytkowników języka.
3. Skróty i zapisy graficzne – takie jak XD, lol, idk, btw – są charakterystyczne dla komunikacji cyfrowej. Służą nie tylko do szybkiego przekazywania emocji, ale również do tworzenia wspólnoty komunikacyjnej w sieci.
4. Przenośnia i ironia – wiele wyrazów humorystycznych zyskuje nowe znaczenie dzięki kontekstowi żartu, sarkazmu lub memu internetowego. Na przykład beka w dosłownym sensie znaczyła «śmiech», ale dziś oznacza także sytuację absurdalną lub «śmieszna przez przypadek».

Jak pokazują badania lingwistyczne mechanizmy tworzenia nowych wyrazów są podobne w różnych odmianach języka – zarówno w mediach, jak i w mowie młodzieży – z tą różnicą, że młodzieżowe neologizmy są bardziej emocjonalne i spontaniczne.

Analiza humorystycznej leksyki młodzieżowej ukazuje ogromną elastyczność i kreatywność współczesnej polszczyzny. Widzimy, że zapożyczenia, neologizmy i skróty nie są zagrożeniem dla języka, lecz jego naturalnym procesem rozwoju. Humor w socjolekcie młodzieżowym pełni funkcję nie tylko rozrywkową, ale też społeczną i tożsamościową – buduje wspólnotę, ułatwia komunikację i tworzy specyficzny styl wyrażania emocji.

Lista wykorzystanych źródeł:

1. Grabias S. Język w zachowaniach społecznych. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1994. 384 s.
2. Jadacka H. Kultura języka polskiego: fleksja, słowotwórstwo, składnia. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005. 252 s.
3. Kolodziejek E. Człowiek i świat w języku subkultur. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2005. 274 s.
4. Wileczek A. Współczesna młodomowa. Lingwistyczno-kulturowe konceptualizacje zjawiska. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio N, Educatio Nova*. 2021. Vol. 6. S. 185-206.

A. Bonusiak

*Doktor habilitowany,
Profesor Instytutu Historii,
Uniwersytet Rzeszowski
ORCID: 0000-0003-3859-4521*

POLSKIE SYMBOLE NARODOWE W PRAKTYCE SZKOŁY POLSKIEJ NA EMIGRACJI. STUDIUM PRZYPADKU

Szkolnictwo mniejszości narodowych niezależnie od tego na jakim obszarze działa i jaki ma charakter – czy społeczny, czy funkcjonuje w ramach oficjalnego systemu szkolnego istniejącego w danym kraju jest nastawione na działania mające na celu zachowanie świadomości narodowej. Tak samo jest w przypadku szkół polskich działających w aglomeracji Chicago [1]. Symbole narodowe są bardzo ważnym elementem w szkolnictwie narodowym za granicami o czym pisali między innymi: M. Kamińska [2], Zieliński [3], Zieliński i Koper [4].

Zgodnie z danymi na początek roku akademickiego 2025/2026 w aglomeracji Chicago działało 52 polskie placówki oświatowe uznające patronat Zrzeszenia Nauczycieli Polskich w Ameryce [ZNPwA]. Kilka z nich działało w dwóch położeniach – przykładowo AJP im. Wandy Rutkiewicz czy PS im. F. Chopina [5], a nawet trzech położeniach. Tak sytuacja była rezultatem przeobrażeń mających miejsce w społeczności polskiej i postępującego procesu «pączkowania» placówek związanych z uruchamianiem ich filii na obszarach, na które przenosili się przedstawiciele społeczności polskiej [6].

Część ze szkół działających w aglomeracji Chicago posługuje się nazwami nawiązującymi do polskich symboli narodowych, wokół których jak wiadomo koncentruje się

nauczanie w szkołach polskich na emigracji (i nie tylko na niej). Celem niniejszych rozważań jest analiza tych nazw połączona z próbą odpowiedzi na pytanie czy, a jeśli tak to jak często szkoły polskie w Chicago nawiązują w sposób bezpośredni do tej symboliki.

Przeprowadzona analiza nazw polskich placówek [5] pozwala wyróżnić pięć głównych kategorii: przywódcy i działacze niepodległościowi, twórcy kultury, postacie królewskie, religijni bohaterowie oraz symbole państwowe. Dodatkowo wyodrębniono grupę nazw neutralnych, które nie odnoszą się bezpośrednio do bohaterów pamięci narodowej.

Twórcy kultury. Najliczniejszą kategorią są twórcy kultury, którzy patronują 13 szkołom, co stanowi 27,7% wszystkich analizowanych nazw. Wśród nich znajdują się najwybitniejsi przedstawiciele polskiej literatury i sztuki: A. Mickiewicz, J. Słowacki, H. Sienkiewicz, J. Kochanowski, J. Matejko, M. Konopnicka, Cz. Miłosz czy Z. Herbert. Obecność F. Chopina i I. J. Paderewskiego podkreśla znaczenie muzyki w polskiej tradycji.

Przywódcy i działacze. Drugą co do wielkości grupą są przywódcy i działacze niepodległościowi (6 szkół, 12,8%). Nazwy szkół upamiętniają postacie takie jak J. Piłsudski, T. Kościuszko, K. Pułaski, W. Anders, W. Sikorski oraz J. Karski.

Religia jako element tożsamości. Na trzecim miejscu plasują się religijni bohaterowie (6 szkół, 12,8%). Wśród patronów znajdują się św. Jan Paweł II, św. M. M. Kolbe, św. U. Ledóchowska, św. R. Kalinowski, św. F. Kowalska oraz ks. I. Posadzy.

Postacie królewskie i symbole państwowe. Znacznie mniej liczne są szkoły noszące imiona postaci królewskich – Króla Kazimierza Wielkiego, Królowej Jadwigi czy Jana III Sobieskiego – oraz te, które odwołują się do symboli państwowych, jak Orzeł Biały czy 7 Eskadra Kościuszkowska.

Nazwy neutralne. Największą grupę stanowią jednak nazwy neutralne (20 szkół, 42,6%), które nie odnoszą się bezpośrednio do bohaterów narodowych, lecz akcentują język, kulturę i religię (np. «Akademia Języka Polskiego», «Polska Szkoła im. Świętego Krzyża», «Polska Szkoła im. Trójcy Świętej»).

Wnioski i znaczenie dla polskiej diaspory

Badania wskazują, że **najczęściej wybierane są twórcy kultury** (27,7%). Dominacja tej grupy wynika z roli literatury i sztuki jako fundamentu polskiej tożsamości, szczególnie w diasporze, gdzie język i kultura są kluczowe dla integracji i przekazu wartości. Drugą grupą są **przywódcy i działacze niepodległościowi** (12,8%), będący symbolami walki o wolność. **Religijni bohaterowie** (12,8%), m.in. św. Jan Paweł II i Maksymilian Kolbe, odzwierciedlają znaczenie Kościoła jako ośrodka życia polonijnego i wychowania w wartościach. **Postacie królewskie i symbole państwowe** są marginalne, co sugeruje, że w emigracyjnej edukacji większy nacisk kładzie się na uniwersalne wartości – kulturę, wiarę i język – niż na struktury państwowe. Do symboli narodowych w taki czy inny sposób odwołuje się w nazwach około $\frac{2}{3}$ ogółu placówek co wskazuje na ich rolę narodotwórczą w chicagowskim środowisku polonijnym.

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia należy stwierdzić, że bez wątpienia szkoły polskie działające w obszarze oddziaływania ZNPwA nawiązują w swoich nazwach do panteonu polskich bohaterów narodowych, a więc tym samym do symboli polskiego narodu. Jednocześnie warto w tym miejscu zaznaczyć, że znaczna grupa placówek odwołuje się do innego obszaru pamięci i kultury polskiej i w swoich nazwach bezpośrednio odwołuje się do chrześcijańskich korzeni kultury polskiej. To jednak jest już materiał na inne wystąpienie...

Wykaz wykorzystanych źródeł:

1. Bonusiak A. Dzieje polskiego szkolnictwa sobotniego w metropolii chicagowskiej 1951-1997. Przemysł: Oficyna Wydawnicza Mercator, 2001. 329 s.
2. Kamińska M. Znaczenie symboli narodowych w edukacji polonijnej. Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą. *Dzieje.pl*. URL: <https://dzieje.pl/edukacja/m-kaminska-poznanie-symboli-narodowych-wazny-element-samoidentyfikacji8.11.2018> (dostęp: 16.11.2025).
3. Zieliński R. Tożsamość narodowa w procesie edukacji szkolnej: Przegląd literatury. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2023. 149 s.
4. Zieliński R., Koper J. Tożsamość narodowa w opinii uczniów klas I-III szkół podstawowych. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2024. 99 s.

5. Aneks. Wykaz szkół polskich aglomeracji Chicago wg danych na początek roku szkolnego 2025/2026. URL: <https://znpusa.org/-katalog-szkol-polonijnych/> (dostęp: 16.11.2025).
6. Rozmowa przeprowadzona przez autora z prezeską Zrzeszenia Nauczycieli Polskich Elżbietą Koch, grudzień 2017.

Aneks. Wykaz szkół polskich aglomeracji Chicago wg danych na początek roku szkolnego 2025/2026

1. Akademia Języka Polskiego dla Dzieci i Młodzieży;
2. Akademia Języka Polskiego i Kultury im. Marszałka Józefa Piłsudskiego;
3. Akademia Języka Polskiego im. Wandy Rutkiewicz (1. położenie);
4. Akademia Języka Polskiego im. Wandy Rutkiewicz (2. położenie);
5. Akademia Muzyki przy Paderewski Symphony;
6. Parafialna Szkoła Polska im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego;
7. Polska Katolicka Szkoła im. św. Ferdynanda;
8. Polska Katolicka Szkoła im. Świętego Krzyża;
9. Polska Parafialna Szkoła im. Juliusza Słowackiego;
10. Polska Szkoła im. Adama Mickiewicza;
11. St. Albert Chmielowski Polish School;
12. Polska Szkoła im. Czesława Miłosza;
13. Polska Szkoła im. Emilii Plater;
14. Polska Szkoła im. Fryderyka Chopina (1. położenie);
15. Polska Szkoła im. Fryderyka Chopina (2. położenie);
16. Polska Szkoła im. gen. Kazimierza Pułaskiego;
17. Polska Szkoła im. gen. Władysława Andersa;
18. Polska Szkoła im. gen. Władysława Sikorskiego;
19. Polska Szkoła im. Henryka Sienkiewicza;
20. Polska Szkoła im. I. J. Paderewskiego;
21. Polska Szkoła im. Jana Brzechwy;
22. Polska Szkoła im. Jana Karskiego;
23. Polska Szkoła im. Jana Kochanowskiego;
24. Polska Szkoła im. Jana Matejki;
25. Polska Szkoła im. Janusza Korczaka;
26. Polska Szkoła im. Króla Kazimierza Wielkiego;
27. Polska Szkoła im. ks. Stanisława Cholewińskiego;
28. Polska Szkoła im. Marii Konopnickiej;
29. Polska Szkoła im. Marii Skłodowskiej-Curie;
30. Polska Szkoła im. Mikołaja Kopernika;
31. Polska Szkoła im. Orła Białego;
32. Polska Szkoła im. św. Fabiana;
33. Polska Szkoła im. św. Jana Pawła II;
34. Polska Szkoła im. św. Maksymiliana Marii Kolbe;
35. Polska Szkoła im. św. Małgorzaty Anny;
36. Polska Szkoła im. św. Małgorzaty Marii;
37. Polska Szkoła im. św. Urszuli Ledóchowskiej (1. położenie);
38. Polska Szkoła im. św. Urszuli Ledóchowskiej (2. położenie);
39. Polska Szkoła im. Tadeusza Kościuszki

(1. по́ло́женіє); 40. Polska Szkoła im. Tadeusza Kościuszki (2. по́ло́женіє); 41. Polska Szkoła im. Trójcy Świętej; 42. Polska Szkoła Języka Polskiego i Tańca im. św. Rafała Kalinowskiego; 43. Polska Szkoła Katolicka im. ks. Ignacego Posadzego; 44. Polska Szkoła Katolicka im. św. Błażeja; 45. Polska Szkoła Katolicka im. św. Faustyny Kowalskiej (1. по́ло́женіє); 46. Polska Szkoła Katolicka im. św. Faustyny Kowalskiej (2. по́ло́женіє); 47. Polska Szkoła Katolicka im. św. Faustyny Kowalskiej (3. по́ло́женіє); 48. Szkoła Języka i Kultury Polskiej im. Zbigniewa Herberta; 49. Szkoła Języka Polskiego im. Królowej Jadwigi; 50. Szkoła Językowa im. Feliksa Konarskiego; 51. Szkoła Polska im. 7 Eskadry Kościuszkowskiej przy Konsulacie Generalnym RP w Chicago; 52. Szkoła Polska im. Jana III Sobieskiego.

О. О. Гадинко

учитель історії Сторожинецької міської гімназії
ORCID: 0009-0005-3111-0872

ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ СТОРОЖИНЕЧЧИНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Сторожинецьчина належить до того історичного ареалу області, який має цікаву та багаторічну історію. Сторожинецький район був утворений 11 листопада 1940 р. В колишніх межах існував з 4 січня 1965 року по 17 липня 2020 року Район розташований в південно-західній частині Чернівецької області, у передгірській частині Карпат. На півночі межує з Кіцманщиною, на сході – з Чернівцями та Глибоччиною, на заході – з неповторною Вижниччиною, на півдні – з Румунією, членом Європейського Союзу. Дві третини площі займає Буковинське передгір'я і лише одну третю – буковинські Карпати [1, с. 88–92].

Сторожинецький район – колишній район у південно-західній частині Чернівецької області України, у передгірній частині Карпат. Районний центр – місто Сторожинець. Територія району – найбільша в області і становила 1160 км². 17 липня 2020 року район було ліквідовано внаслідок адміністративно-територіальної реформи, а його територія відійшла до новоутвореного Чернівецького району. Район межує на півдні з Румунією, на заході з Вижниць-

ким, на півночі з Кіцманським районами, на сході з Глибоцьким районом та містом Чернівці [6, с. 546, 558].

В 2017 році була утворена Сторожинецька міська об'єднана територіальна громада, до якої входить власне місто Сторожинець та старостати: Банилів-Підгірний, Бобівці, Давидівка, Зруб-Комарівський, Комарівці, Костинці, Нові Бросківці, Панка, Слобода-Комарівці, Стара Жадова, Ропча.

У південно-західній частині Чернівецької області Сторожинецький район найбільший за своєю площею. Мальовничі краєвиди підгір'я Карпат, які на півдні та південному заході переходять у власне гори, додають регіону неповторної краси.

Власне місто Сторожинець – адміністративний центр міської об'єднаної територіальної громади (далі – ОТГ). Сторожинець займає дуже вигідне географічне положення. Він розташований на залізничній лінії Чернівці – Глибока – Сторожинець – Берегомет з відгалуженням із Карапчева на Чудей – Красноільськ. Місто перетинають найважливіші шосейні шляхи Чернівці – Сторожинець – Красноільськ, Глибока – Сторожинець – Вижниця та Кіцмань – Дубівці – Сторожинець. Місто розташоване у мальовничій долині річки Сірет (ліва притока Дунаю). Для регіону характерна ландшафтна рослинність, в якій переважають мішані ліси.

Територія Сторожинецької ОТГ знаходиться у передгірській зоні українських Карпат. На півдні землі громади, які перебувають у адміністративних межах Сторожинецького району, межують з Румунією, на заході – з Вижницьким районом, на півночі – з Кіцманським [2, с. 2–5].

Територія Сторожинецької ОТГ багата на рекреаційно-курортні ресурси. На території громади знаходиться найвища вершина Сторожинеччини – гора Петраушка, висота якої складає 1139 м. на рівнем моря. Через ряд населених пунктів протікає р. Сірет.

Саме сприятливі географічні та кліматичні умови, наявність площ під лісами, історико-географічні та туристично-краєзнавчі об'єкти, пам'ятки природи і чудові краєвиди надають Сторожинецькому регіону великих перспектив щодо розвитку «зеленого» туризму у громаді, змістовного відпочинку. Лише у Сторожинецькому дендрологічному парку росте біля 980 видів дерев та чагарників [8, с. 12–18].

За археологічними матеріалами поселення Сторожинець уже існувало в XIV–XV ст. У 1919 році була спроба пе-

рейменувати Сторожинець у Флондорени за прізвиськом поміщицької родини, якій колись належало це поселення, але нова назва не прижилася. Буковинський край, і в тому числі Сторожинеччина, як його складова частина, пройшов ряд етапів свого становлення, пов'язаних зі зміною історичних епох, утворенням та занепадом різних держав.

Вперше в історичних джерелах Сторожинець згадується 18 лютого 1448 року в грамоті молдовського господаря Романа. Очевидно, час появи населеного пункту Сторожинець на території Буковини потрібно відносити до кінця XIV – початку XV століття. В 1476 році населений пункт згадується як власність Тодорахі Сорочану. З грамоти молдовського господаря Стефана III Великого від 15 березня 1490 року відомо, що Сторожинець на той час належав до Сучавської волості та тут існувала православна церква [2, с. 2–5; 4, с. 2–8].

З середини XIV ст. і до кінця XVIII ст. Сторожинець, як і більша частина Буковини, входили до складу Молдовського князівства. Згодом, у 1514 р. (за іншими даними у 1538 р.) Молдова потрапила в залежність до Туреччини. Унаслідок російсько-турецької війни (1769–1774 рр.) місто було звільнене від турецької неволі і відійшло до складу Австрійської імперії (з 1867 р. – Австро-Угорщина). Після падіння Австро-Угорської імперії Сторожинець у 1918 р. протягом 22 років перебував під владою королівської Румунії (до 1940 р.).

28 червня 1940р. Північна Буковина входить до складу Української РСР та СРСР. У цьому ж році 11 листопада, під час адміністративного упорядкування земель, був утворений Сторожинецький район. У сучасних межах він існував з 4 січня 1965 року по 17 липня 2020 року. Від німецької окупації Сторожинець був звільнений військами Першого Українського фронту у березні 1944 року. Нова сторінка літопису Сторожинеччини відкрита із приходом незалежності у 1991 р. [6, с. 546; 7, с. 8–12].

Як відомо історія обов'язково пов'язана з людьми, їх діями, подіями, які тут колись народилися, проживали, творили, виробляли певну продукцію, були сучасниками історичних процесів, тобто – творили історичне минуле нашої землі.

У XIX ст. – у першій третині XX ст. в Сторожинці у своїй резиденції жили родини Флондорів та Оренштайнів, де одними з найвідоміших їх представників буди землевласники Янку Флондор(1865–1924 рр.) та Йозеф Оренштайн.

Сторожинеччина відома ім'ям графа Сикантина, який звів собі будинок у с. Стара Жадова у 1893 році. На Сторожинеччині свого часу також відомими були родини Окуневських (в тому числі Софія Окуневська 1865–1926 рр. зі Сторожинця – перша жінка-лікар в Австро-Угорщині), Волчинських та ін. За часів Австро-Угорщини почесним громадянином міста Сторожинець був видатний громадсько-політичний діяч Буковини барон Микола фон Василько (1868–1924 рр.).

Сторожинеччина також пов'язана з ім'ям Тодора Іваницького (1860–1935 рр.), відомого політичного діяча, Пантелеймона Видинівського (1891–1978 рр.) – буковинського художника, який протягом 1926–1936 рр. працював викладачем рисунка й каліграфії у Сторожинецькому ліцеї. До відомих постатей 20–40-х років ХХ ст. також належить німецькомовний письменник Альфред Маргул-Шпербер (1898–1967 рр.). Сторожинецька земля дала поштовх для творчості Ользі Кобилянській (1863–1942 рр.), письменниці і громадській діячці Наталії Кобринській (1851–1920 рр.). Виявляється, гостював у родини Окуневських і письменник Василь Стефаник (1871–1936 рр.), де й лягли на папір перші новели «Синьої книжечки» [5, с. 3–7].

Окрім того, родом з с. Давидіка співак з світовим іменем, соліст Берлінської опери Йозеф Шмідт (1904–1942 рр.), поет, прозаїк Аарон Аппельфельд (1932–2018 рр.). У Давидівці якийсь час жив відомий український письменник, композитор Сидір Воробкевич (1836–1903 рр.).

У с. Кам'яна народився та прожив 50 років відомий письменник, член Національної спілки письменників України Василь Кожелянко (1957–2008 рр.).

У с. Ропча є могила письменника, перекладача, збирача українського, молдовського фольклору Болеслава Хиждеу (1812–1866 рр.).

У місті Сторожинець народився провідний політик Буковини Георге Грігоровіч (1871–1950 рр.), депутат австрійського парламенту від соціал-демократів, видавець газети.

Уродженцями Сторожинця є й член Спілки художників Румунії, автор великої кількості портретів, пейзажів Василь Буз, відомий румунський композитор, диригент, педагог Радун Паладі (1927–2013 рр.). Окрім того, уродженкою с. Тисовець Сторожинецького району є відома українська поетеса Анна Душак (1959–2010 рр.) [5, с. 3–7].

Завершуючи короткий огляд видатних особистостей м. Сторожинець та навколишніх населених пунктів слід наголосити, що це не повний перелік осіб, які прославили минуле рідної землі, де кожний з них доклав багато зусиль у тій чи іншій сфері життєдіяльності для процвітання Сторожинецького регіону [3].

Список використаних джерел та літератури:

1. Антошкіна Л., Гадинко О., Красовська Г., Сигеда П., Сухомлинов О. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу: монографія. Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2010. 237 с.
2. Гадинко О. О. Сторожинець: мандрівка крізь віки. Чернівці: Прут, 2013. 208 с.
3. Чернівецька обласна організація українського товариства охорони пам'яток історії та культури – Каталог пам'яток археології Чернівецької області, взятих під державну охорону. Чернівці, 1992. 62 с.
4. Буковинський історико-етнографічний вісник. Вип. 2. Чернівці: Місто, 2000. 108 с.
5. Лішук Д., Гадинко О. Особистості епох. Чернівці; Сторожинець, 2016. 100 с.
6. Історія міс і сіл Української РСР. Чернівецька область. Київ, 1969. 704 с.
7. Розов В. Українські грамоти, том перший, XIV в. і перша половина V в. Київ: Українська Академія Наук, 1928. 128 с.
8. Природа Чернівецької області / за ред. К. Геренчука. Львів: Вища школа, 1978. 160 с.

ЗАМКИ ЗАКАРПАТТЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ, ПІЗНАННЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТОРИКО-ТУРИСТИЧНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ

Вступ та актуальність. Для того, щоб краще дізнатися про минуле нашої країни, її народу, окремо взятого регіону потрібно наполегливо вивчати історію рідного краю, пізнавати захоплюючі сторінки минулого, місця знакових історичних подій та явищ, знайомитися з видатними пам'ятками матеріальної культури, які дійшли до нас у вигляді фортифікаційних споруд. Саме вони допомагають історикам, археологам, іншим дослідникам краще пізнати історію нашої землі. Фортифікаційна архітектура є пам'яткою національного масштабу, літописом історичних подій, спадщиною матеріальної культури її народу. Обов'язок держави – зберегти ці унікальні пам'ятки оборонної архітектури, передати у спадок нащадкам розуміння необхідності збереження власної матеріальної культури, яка є літописом народної історії. Без збереження такого роду пам'яток загальнодержавного значення неможливо в подальшому вивчати минуле свого народу не маючи при цьому яскраві приклади збудованих таких споруд, які були прямими «неживими свідками» тогочасних подій. Саме завдяки кропіткій праці археологів та дослідників вдалося донести до широкого українського загалу великий масив історичних документів та повідомлень про ті часи, архітектурну спадщину фортифікаційних та оборонних споруд, які були зведені їх господарями у різні часи, виконували свою військову функцію та дійшли до нас у різному технічному стані [1, 4].

Мета повідомлення – відобразити яскраві сторінки історичного минулого пам'яток, їх місце в регіональній та національній історії, нагадати суспільству їх значимість та актуальність. Завдання будь-якого дослідника є популяризація архітектурної спадщини регіону, привернення уваги відповідних служб до їх збереження, своєчасного проведення реставраційних та інших робіт, нагадати всім нам, що вони є складовою національної архітектурної спадщини України, важливою складовою умовою розвитку регіонального туризму та

історичного краєзнавства. Якраз проведення реставраційних робіт із залученням різногалузевих спеціалістів є ключовим питанням у відродженні історичного туризму. Практичне значення у вивченні даного питання полягає у перш за все поглибленому пізнанні регіональної історії України, відвіданні нашими співвітчизниками історико-культурних місць будь-якого перспективного регіону країни, розробці туристичних маршрутів, приїзді громадян із-за кордону, залученні іноземних інвестицій, що є теж суттєвим.

Основний зміст статті. Пам'ятки архітектури минулих епох становлять вагому частину багатой культурної спадщини України. Вони є свідками життя народу, розвитку його культури, відіграють важливу роль у пізнанні історії. Найкраще відчуті культурну спадщину країни можна лише тоді, коли сам власне буваєш у таких місцях, відвідуючи їх (наприклад, Хустський замок – авт.). Саме такі об'єкти назавжди залишають свій слід в історії. Власне історичний туризм, який останніми десятиліттями активно розвивається, незважаючи на ті чи інші матеріальні труднощі, може активно допомогти у розгортанні історико-краєзнавчої роботи та поєднати відпочинок людей з пізнавальними, культурними, професійними та оздоровчими цілями. Багата історія краю, рідкісні і неповторні пам'ятки старовини – від археології до архітектури є вагомою передумовою для успішного розвитку регіонального туризму.

Історико-культурний туризм Закарпаття багатий якраз на такі історичні території, місця і міста, з якими пов'язані фортифікаційні оборонні споруди, іншими словами – замки, які складають комплекс історико-культурних пам'яток та туристичних об'єктів. Історико-туристичний регіон повинен відповідати регіональним особливостям і, одночасно, мати власний неповторний вигляд. Для цього потрібно вивчати, розуміти і популяризувати регіональну історію, проводити необхідні реставраційні роботи архітектурних споруд, які є основою створення цілих природно-історичних та архітектурно-ландшафтних пам'яток [2, 4].

До таких пам'яток історії відносяться багато цінних об'єктів матеріальної культури, однак замки становлять особливу категорію пізнання історичного минулого та надбання культурних цінностей. Слід підкреслити, що Закарпатський регіон має унікальну історичну спадщину і тому

розвиток місцевого туризму ґрунтується на активному збереженні місцевості, її культурної, історичної, архітектурної та природної спадщини, відповідальності місцевого населення за його стан. Правильне планування розвитку об'єктів історичного туризму може приносити чималі прибутки регіону, давати місцевому населенню підставу та право пишатися власною історією, її неповторною архітектурною спадщиною, ділитися її здобутками з туристами.

Найбільше таких фортифікаційних споруд збереглося на Західній Україні, в тому числі, як відомо, і в Закарпатській області. Відомо більше десятка фортифікаційних пам'яток, які мають глибоке історичне коріння та становлять неабиякий суспільний інтерес. Наприклад, таким є Ужгородський замок. Ця фортифікаційна споруда відноситься до IX століття. Свого часу це була укріплена твердиня на одному з горбів поселення білих хорватів. На той час замок мав вигляд дерев'яної фортеці. З часом замок набув кам'яного вигляду. Це було пов'язано із монголо-татарською навалою XIII ст. У 1312р. Карл Роберт подарував італійським братам Другетам Ужгородський замок та землі, якими вони володіли більше 300 років. Упродовж 1322–1691рр., у замку відбулися великі зміни, які були викликані переважно появою вогнепальної зброї. В Ужгородському замку за проектом італійських інженерів було проведено повну реконструкцію: було вимуровано міцніші стіни на певній відстані від палацу, на кожному розі споруджено ромбоподібний бастіон, висотою 10–15 м, висунутий за лінію квадрата стін. На майданчиках бастіонів розміщувалися гармати, які тримали під обстрілом підступи до замку. Для посилення міцності бастіонів їхні роги були викладені квадратними плитами з білого каменю. Замок був майже неприступним. Неприступність підкреслювалася з північного боку масивною гладдю високих стін. Стіни були побудовані з каменю. Північну частину замку захищав кільцеподібний бастіон. Замок був неправильним чотирикутником, що було зумовлено рельєфом Замкової гори. З трьох боків споруду оточував рів завглибшки 8–10 метрів, через який до в'їзної брами було перекинуто підйомний міст. До наших днів збереглися отвори для ланцюгів, за допомогою яких міст піднімався. У XIII столітті була ще збудована замкова церква. Підмурки зруйнованого храму відкриті

під час археологічних розкопок. Залишки законсервовані та музеєфіковані. Від 1947 року замок використовується як краєзнавчий музей. Ужгородський замок – пам'ятка архітектури та один з найвідвідуваніших туристичних об'єктів Ужгорода [5, 7].

Інший, Мукачівський замок або ще замок Замок Паланок – унікальний зразок середньовічної фортифікаційної архітектури з поєднанням різних стилів та пам'ятка архітектури національного значення. Сам замок був побудований на горі вулканічного походження заввишки 68 м і посідав площу майже 14.000 кв. м. Точний час заснування замку невідомий, але в документах XI століття уже згадується. Особливого значення надав замку угорський король Стефан I Святий, укріпивши його стіни. Справу Стефана I продовжив Св. Владислав. У 1241 р. 60-тисячна армія хана Батия вщент зруйнувала місто, але добре укріплений замок захопити не змогла. З 1396 по 1414 рр. замком володів подільський князь Федір Коріятович. Він значно розбудував і зміцнив замок, перетворив його на свою резиденцію. Протягом XV–XVI ст. замок побував у руках багатьох володарів, які його розбудовували та укріплювали. У цей час в оборонній системі замку було 14 веж, а у верхній частині був великий палац. У 1633 р. Мукачівський замок придбав Трансільванський князь Юрій I Ракоці з правом успадкування. Князі династії Ракоці перетворили замок у столицю свого князівства і володіли ним до 1711 року. З 1685 по 1688 р. замок пережив одну з найбільших облог, яку здійснили війська Австрійського імператора. Після захоплення замку австрійці його реконструювали і зробили його найсильнішою фортецею на сході Австрійської імперії. З 1703 по 1711 р. замок став оплотом національно-визвольної війни угорського народу проти австрійського гніту. Після поразки визвольної війни замок поступово втратив своє стратегічне значення, поступово приходив у занепад та руйнувався. Нині в Мукачівському замку розміщений історичний музей [5, 6].

Інший замок який дійшов до нас у напівзруйнованому виді – це Невицький замок, пам'ятка архітектури національного значення. Історія Невицького замку починається приблизно у XII столітті. Тоді замок був земляним городищем невеликих розмірів, укріплення якого складалися з

валів, ровів. У березні 1241 року монголо-татари ввірвалися через Верецький перевал і зруйнували укріплення Невицького замку. В другій половині XIII століття його знову відновили. На межі XIII–XIV століть на місці круглої башти будується новий чотирикутний донжон. Сам замок уперше згадується на початку XIV ст. як опорна база місцевого феодалного бунту проти королівської влади Карла Роберта Анжу. У XIV ст. замок переходить до володінь роду графів Другетів, які будують на місці дерев'яного замку кам'яний. У 1644 році під час релігійних війн трансільванський князь Юрій I Ракоці зруйнував замок. Подальша перебудова замку була викликана появою вогнепальної зброї. Поширення вогнепальної зброї вимагало додаткового зміцнення замкових стін та побудови додаткової лінії укріплення. Бійниці південної башти та галереї контролювали дерев'яний міст, який був перекинутий через рів перед другою захисною лінією і вів у другий замковий дворик.

Десь на зламі XV–XVI століть замок набув сучасного вигляду. Зі східної сторони існувала і третя захисна лінія, яка складалася з валів та дерев'яно-глиняних конструкцій. Вали замикали трапецієподібний простір із двома напівкруглими бастионами. Залишки цих валів добре видно і сьогодні. У 2019–2021 роках у Невицькому замку проводилися невідкладні реставраційні роботи [7, 8].

Інший Середнянський замок – пам'ятка архітектури національного значення. Замок було зведено у кінці XV – на початку XVI ст. Замок вважається одною з найстаріших оборонних споруд європейського середньовіччя. Він вважається однією з головних пам'яток Закарпаття і перебуває в незадовільному стані. Перші реставраційні роботи були виконані ще у 1972 р. Середнянський замок розташований на рівнині і був характерною замковою спорудою Західної Європи XII століття, який був збудований на кошти Фруа де Барманье у 1146 році. Середнянський замок утворює всього лиш одна чотирикутна могутня кам'яна башта-донжон – головна й найхарактерніша ланка романської середньовічної твердині, прообразом якої були давньоримські прикордонні сторожові вежі на Рейні та Дунаї. Спочатку донжон Середнянського замку був триярусним з балковим міжповерховим перекриттям. 1312 року Середнянський замок перейшов у власність монахів Ордену

св. Павла. Вони вели затяжні війни за угорську корону. Після придушення королівської опозиції угорська корона конфіскувала їхні володіння й передала більш лояльним власникам. З другої половини XIV – початок XV століття Середнянський замок став об'єктом боротьби між магнатами Другетами і родом Палочі, яка завершилась на користь останніх. Після переходу замку у власність італійського графа Другета, нові архітектори переобладнали твердиню шляхом будівництва кам'яної стіни з наріжними баштами по периметру замкового двору. Після 1526 р. Середнє і замок переходять до роду Добо. Саме з ними пов'язаний найбільший розквіт Середнянського замку. Нові володарі зміцнили замок, розвивали виноградарство та виноробство в Середньому. Протягом XVII–XVIII ст. Середнянський замок ще не раз міняв своїх володарів під час численних австро-турецьких та австро-угорських війн. У цих війнах замок поступово руйнувався, ремонтні роботи ніхто не проводив, оскільки архаїчна кам'яна будівля вже не відповідала стилю життя дворян того часу. Занепавав Середнянський замок після буремних подій Визвольної війни угорського народу у 1703–1711 рр., адже стояв якраз посеред володінь ворогуючих володарів Мукачівського й Ужгородського замків. Нового відчутного удару замку було завдано під час антигабсбургського руху угорських дворян під керівництвом Ференца II Ракоці в 1703–11 роках, після чого замок з навколишньою територією, як і весь край, відійшов до Габсбургів. Після цього він більше не відновлювався [5, 6].

Чинадіївський замок або Замок «Сент-Міклош» – пам'ятка архітектури XIV–XIX ст. і пам'ятка архітектури національного значення. Чинадіївська фортеця – кам'яна, з двома кутовими вежами та метрової товщини стінами споруда, яка була зведена в XIV ст. бароном Перені. Добувували замок графи Телегді. Володіли фортецею княгиня Ілона Зріні, її син Ференц II Ракоці, графи Шенборни. Поселення на цьому місці відоме з 1214 року. У 1264 року король Іштван V подарував маєток магістру Аладару, королівському уповноваженому. У 1657 році фортеця була значно пошкоджена польськими військами графа Любомирського, які мстилися угорцям за похід їхнього князя Дьордя II Ракоці на Річ Посполиту. Невдовзі замок був відбудований,

але як оборонна споруда став втрачати своє значення. У 1728 році імператор Карл III дарує великі земельні площі графу Фрідріху Шенборну, у тому числі і замок, який у 1734 році значно перебудувався й набув вже не оборонних, а палацових рис. Найзначніші перебудови замку відбувалися у 1734 та 1839 рр. У наш час, у 2001 році замок було віддано у концесію художнику Йосипу Бартошу, який фактично врятував замок від руйнації [7, 8].

Руїни Бронецького замку знаходяться в селі Бронька Іршавського району. Це одна з більш ранніх середньовічних кам'яних фортифікацій краю. Місце для спорудження укріплень було вибрано на вершині крутої скелястої гори Царська. Біля підніжжя гори протікає річка Бронька, яка огинає її з трьох сторін (з півдня, заходу і північного заходу), створюючи своїм руслом петлю, в центрі якої і перебуває замкова гора, відома серед місцевого населення під назвою «Царська» (урочище «Царська гора». 23 травня 1273 року Бронецький замок згадується в грамоті угорського короля Ласло IV Куна. Грамота пов'язана з подіями десятилітньої давнини, тоді під стінами замку проходили військові дії між угорським королем Белою IV (1206–1270) і його сином Іштваном V (1239–1272), який неодноразово зазіхав на владу свого батька, піднімаючи проти нього повстання. Замок також згадується 1290 р. в грамоті Ендре III (1265–1301), останнього короля Угорщини з династії Арпадів. У документі від 1321 року згадуються лише руїни Бронецький замку. У 1336 р. остаточно згадується як зруйнований Бронецький замок. Очевидно, до середини XIV століття життя на замчищі повністю завмерло, укріплення було надовго занедбане. 1454 р. датована перша письмова згадка села Бронька, на східній околиці якого стояв замок [6, 8].

Квасівський замок – феодальний замок XII–XIII ст. Побудований у романському стилі, стояв на торговельному шляху з Мармароша в Задунав'я, та контролював сухопутний соляний шлях і вихід із Боржавської долини. Пам'ятка містобудування та архітектури України національного значення, а також зразок раннього кам'яного середньовічного оборонного мистецтва Європи. 8 травня 1390 р. угорський король Сигізмунд подарував замок Яношу Нодьмігалі, після смерті якого замок за рішенням суду відійшов спочатку до роду Якчі, а потім до роду Баторі. У 1564 році війська Лазара

Швенді зруйнували замок. Площа замку становила 450 кв.м. Стіни були складені з неотесаного каменю з вкрапленнями цегли. Споруда дійшла до наших днів у руїнах [6, 8].

Слід згадати також Боржавський замок, руїни якого розташовані в селі Вари Берегівського району. Це одна з найдавніших фортифікаційних споруд Закарпаття. Ймовірно, був побудований на місці Боржавського городища IX ст. Замок – центр хорватського Боржавського князівства. У IX ст. ці землі перебували під контролем Болгарського царства. Городище тоді називалося «Фортеця Боршо», або «Фортеця Боржава». В XI–XII ст. угорські королі відновили форпост на Тисі, на місці зруйнованого городища. Побудовані оборонні королівські споруди з каменю відігравали роль прикордонного укріплення. У 1214 р. у цій місцевості створено комітат (жупу) Боршоа, центром якого був Боржавський замок. Вважається, що замок було знищено 1241 року ханом Батием. Перша достовірна письмова згадка про замок датується 1320 роком. У 1657 році під час війни Трансільванії з Річчю Посполитою польські війська напали на село Вари і частково його знищили. Каплиця в башті замку теж була зруйнована. Сьогодні залишки Боржавського замку розташовані в декількох сотнях метрів від угорського кордону, на південній околиці села Вари, в трикутнику, утвореному в місці злиття річки Боржави з Тисою. Замок з усіх сторін мав природний захист. Укріплення городища охоплювали трикутний майданчик розміром 120х110 м і були представлені ровом, валом і, ймовірно, дерев'яними укріпленнями у верхній частині валу [7, 8].

Виноградівський замок або Замок Канків – теж пам'ятка архітектури національного значення, яка розташована на східній околиці міста Виногорова, біля підніжжя Чорної Гори. Замок мав форму чотирикутника (46,9 x 44,8 м) з масивними квадратними вежами по кутах, мав велику в'їзну браму. П'ята башта була над брамою. До нашого часу споруда дійшла тільки у вигляді руїн, яке продовжується й по нині. Збереглися лише два фрагменти замку, звідусіль оточені присадибними ділянками та виноградниками. Є кілька шматків стін із бійницями. Найкраще збереглися стіни та монументальний фундамент каплиці. Вочевидь, на її місці колись була вежа. Сьогодні залишки замку Канків мають статус національної пам'ятки архітектури. Вважа-

ється, що замок було збудовано на місці давнього городища. Вперше замок згадується в анонімній угорській хроніці («Gesta Hungarorum») 903 року у зв'язку з приходом угорців в Тисо-Дунайську низовину. В XI столітті, у зв'язку з приєднанням цієї частини Закарпаття до складу Угорського королівства, на цьому місці був збудований замок місцевого феодала. Замок перетворився на лицарський. Тут довгий час розташовувався підрозділ воїнів, які супроводжували по річці Тисі вантажі з сіллю. На початку XIV століття його власник опинився в феодалній коаліції, що виступила проти Карла Роберта. Внаслідок штурму королівськими військами замок значно постраждав. З 29 серпня 1399 року замок Канків король Сигізмунд (тодішній король Угорщини) передав у володіння барона Перені. На місці дерев'яного укріплення зводять кам'яну фортецю. Замок передали монахам-францисканцям, які перетворили його на монастир. Остаточно замок був зруйнований в останній третині XVI століття за наказом австрійської імператорської влади, яка в цей час вела активну боротьбу проти угорського дворянства [5, 7].

Найдивовижніший Хустський замок – фортифікаційна споруда, що існувала протягом XI–XVIII ст. і теж є пам'яткою архітектури національного значення. Замок побудований як угорська королівська фортеця для захисту соляного шляху з Солотвина, зокрема Хустських воріт, і прикордонних районів. Його будівництво почалося в 1090 році та було закінчено за короля Бели III у 1191 році. Про замок згадує також відомий турецький мандрівник Евлія Челебі: «Хустський замок розташований на вершині гори Хасана. Мури його високі і товсті, і своєю могутністю він схожий на фортецю Іскандер, бо висота його вже сягає неба. Житлові будівлі, повернуті вікнами на схід, здіймаються одна над одною. Дахи палаців вкриті кольоровою черепицею, дахи церков – залізом, хрести на них – з чистого золота і так сяють, що в того, хто дивиться на них, втоплюються очі і він змушений, з повагою до них, опускати погляд». На околиці міста Хуста підноситься гора вулканічного походження, на якій в XI–XII ст. було збудовано замок-фортецю. З 1281 до 1321 рр. твердиня належала князям Галицько-Волинської держави. У 1480 році угорський король Матвій Корвін подарував замок королеві Беатрисі

Арагонській. У 1709 року в замку відбувався загально трансільванський сейм прибічників князя Ференца II Ракоці. У XVI–XVII ст. за Хуст і його замок часто воювали Габсбурги і семигородські князі, на нього нападали турки і татари. Останній бойовий виступ Хустського гарнізону відбувся в 1717 році, коли солдати атакували 12-тисячну татарську орду поблизу Вишково. Замок був знищений від удару блискавок під час бурі 1766 року, яка потрапила в порохові склади. 1798 року буря пошкодила останню башту замку. 1799 року розібрали східну стіну замку для спорудження католицької церкви та різних офіційних споруд у Хусті [6, 7].

Руїни Вишківського замку можна побачити біля смт. Вишково Хустського району. Місцем будівництва укріплення була обрана гора Варгедь, заввишки 589 м. За 3 кілометри на південь від гори проходить сучасний українсько-румунський кордон, а за 3 кілометри на північ – протікає річка Тиса. Вже після будівництва укріплень гору стали називати «Варгедь» – Замкова гора. В письмових джерелах замок уперше згадується у період з 1274–1281 р., коли на горі неподалік від Вишково феодали Міко та Чепа будують замок. З одного боку цей форпост мав захищати приватні феодалні володіння а, з іншого боку у нього було важливіше завдання загальнодержавного значення – замок захищав соляні копальні Мармароша і контролював перевезення солі по Тисі. Перша згадка про нього стосується 1299 року. З першої половини XIV ст. уже не згадується. Вишківський замок був одним з декількох «соляних» замків. Три інші – Хустський замок, замок Нялаб і Виноградівський замок брали участь у захисті так званого «соляного шляху». Цей шлях брав початок від багатих соляних копаєнь Солотвино і тягнувся до Центральної Угорщини. Торгівля сіллю приносила Угорщині величезний прибуток, тому забезпечення безпеки соляних копаєнь і соляного шляху мало першочергову важливість для Угорського королівства [6, 8].

У 1329 році Вишково перестало бути приватним феодалним володінням і перейшло в статус коронного (королівського) міста. Водночас за 20 кілометрів на північний захід від Вишківського замку будувався потужний кам'яний замок у місті Хусті, який взяв на себе функції головного укріплення Мармароського комітату. Паралельно з

ростом могутності Хуста тривав занепад Вишківського замку, який втратив колишнє значення. Ймовірно, вже до початку XIV ст. замок був повністю покинутий і більше не відновлювався. Вишківський замок проіснував відносно недовго – близько 100 років. Замок, що розмістився на верхньому майданчику гори до 30 кв.м., був дерев'яний і мав трикутну в плані форму. В деяких місцях замчища крізь його вали проступали скелясті породи. З північного боку підступи до замку надійно захищали стрімкі схили гори. З решти боків захист замку забезпечували кілька ліній земляних валів і ровів.

Висновки. Вивчення архітектурних пам'яток Закарпаття становить неабияку суспільну вагу, історичне значення та туристичну спадщину регіону Західної України.

Замки – це історична спадщина українського народу, відчайдушна його боротьба проти феодалів, поневолювачів. Замки відображають не лише минуле, а й складають основу сьогодення та майбутнього того регіону, в якому він знаходиться. Замки зачаровують своїх відвідувачів своєю масивністю, багатого історією, цікавими подіями, потребують реставрації, піклування з боку держави, гідного фінансового забезпечення для подальшого їх збереження для нащадків.

Замок – це укріплення або система укріплень, які поєднують у собі житлові та оборонно-фортифікаційні функції. Спочатку замки були дерев'яними, але згодом вони удосконалювалися, почали будуватися із каменю. Особливо дерев'яні фортеці вони змінили свої обличчя на кам'яні після монголо-татарської навали першої третини XIII ст.

Замки виникали біля підніжжя гір, на крутих берегах річок, на узвишшях, там, де були надійно укріплені природнім захистом та людиною. Замок, як правило, мав декілька ліній оборонного плану та укріплень, з високими баштами, які мали оборонний та наступальний характер. Будівництво замків відбувалося у зручних місцях. Саме вигідне географічне розташування замків допомагало захисникам довше стримувати атаку ворогів, відбивати його напади, вистояти під час довготривалої облоги, а його мешканцям – вижити у запеклих кровопролитних війнах з феодалами, сусідніми державами.

Замки та фортеці зводили для захисту території і поселення від загарбників. Порівняно зі звичайними будівлями,

вони мають більш масивну конструкцію, були обнесені муром, мали рови та бійниці для гармат і рушниць. На вході до замку зазвичай був звідний міст [2, 3, 8, 10].

Фортецею був зазвичай укріплений пункт з міцними капітальними спорудами, постійним гарнізоном, озброєнням та різними запасами, призначеними для тривалої кругової оборони. Отож, замок був фактично, однією будівлею, в якому в єдине ціле були з'єднані і стіни, мости, житлові приміщення, вежі, рови, інші споруди. Класична фортеця складалася з веж (круглого або квадратного перетину), з'єднаних фортечною стіною з бійницями. Замки слугували захистом від набігів сусідів. У замку знаходили притулок всі, хто перебував у повинності у феодала.

Замки виникали разом з містами і як правило на перетині торгових шляхів, біля бродів, мостів, переправ через ріки. Замок – укріплене житло феодала доби середньовіччя з оборонними, господарськими, культовими будівлями, звичайно оточене високим кам'яним муром з кількома вежами. Це був цілий замкнений комплекс оборонних споруд, що належав тому чи іншому власнику. Замок часто зводили на пагорбі або на високій горі. Характеризуючи історію зведення замків слід наголосити на їх неповторній історії, місці розташування, значення, яке вони відіграли в минулому [1, 4, 9].

Список використаних джерел та літератури:

1. Визначні місця України / ред. кол.: І. М. Олексюк. Київ: Державне видавництво, 1961. 788 с.
2. Довідник з історії України. Київ: Генеза, 2001. 1136 с.
3. Енциклопедія історії України. Київ: Наукова думка, 2005. Т. 3. 671 с.
4. Івченко А. С. Вся Україна. Путівник. Київ: ДНВП «Картографія», 2006. 656 с.
5. Замки і фортеці Західної України. Кременець, 2012. 48 с.
6. Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. Львів: Центр Європи, 2005. 200 с.
7. Палков Т. Замки України. Історія та легенди (путівник). Львів: Ладекс, 2011. 96 с.
8. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне краєзнавство. Київ: Знання, 2006. 576 с.
9. Україна: литовська доба 1320-1569. Київ: Новий друк, 2003. 176 с.
10. Україна: хронологія розвитку. Київ: Кріон, 2008. 520 с.

М. С. Делюсто

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і літератури
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

ІЗ СПОСТЕРЕЖЕНЬ НАД ДИНАМІКОЮ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ БОЛГАР ПІВДНЯ ОДЕЩИНИ

Південь Одещини (Буджак, межиріччя Дністра і Дунаю) – унікальний поліетнічний, полікультурний, полілінгвальний і полідіалектний регіон, де вже понад 200 років історично переплелися мовні традиції представників генетично і структурно різних мов – українців, молдован, румун, гагаузів, болгар, албанців, росіян, німців та інших етнічних груп. Саме тому мовна ситуація ареалу завжди була складною і багатовимірною, що привертало постійну увагу дослідників (праці П. Ю. Гриценка [1], А. О. Колесникова [4; 7], Н. М. Бікової [2] та ін.).

Важливо також зауважити, що значна віддаленість від центральних регіонів України та історично помітний російський сегмент населення міст регіону (Ізмаїл, Білгород-Дністровський тощо) тривалий час створювали хибне уявлення про нібито загальну російськомовність півдня Одещини. Насправді ж Буджак ніколи не був однорідно російськомовним і зберігав вагому українську основу, етнічні українці становлять в регіоні більшість (40,2%), хоч і не абсолютну, пор. [3; 4]. В останнє десятиліття, а особливо в період повномасштабної російсько-української війни, як і в інших регіонах України, пор. [8; 9], відбулися значні зміни у мовній свідомості та мовній поведінці мешканців краю, що спонукає до їх вивчення¹.

Відчутну частку етномовної палітри регіону складають етнічні болгари – 20,9% [3]. Аналіз динаміки мовної свідомості представників болгарського етносу на підставі їх мовних біографій – поглиблених інтерв'ю на тему використання мов і ставлення до мов, що функціонують у регіоні,

¹ Дослідження виконано в межах наукової теми міжнародного рівня «Dynamics of Language Awareness Among Ukrainian Citizens in the Context of War and Migration (Динаміка мовної свідомості громадян України в умовах війни та міграції)» University of St. Gallen Center for Governance and Culture in Europe. (https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/projects-dyn_of_language).

упродовж життя респондента з увагою до змін у мовній свідомості й мовній поведінці (реальному використанні мов у різних комунікативних ситуаціях), включеного і невключеного спостереження над мовною поведінкою та іншими проявами мовної свідомості болгар, уможлиблює констатацію низки фактів, які характеризують динаміку мовної свідомості болгар півдня Одещини, зокрема зміни у ставленні до державної мови.

Болгарська мова здавна посідає особливе місце у мовному житті поліетнічного півдня Одещини, реалізуючись тут у більшому, порівняно з багатьма іншими мовами, діалектному різноманітті. До 90-х років ХХ ст. місцеві болгари були переважно неписьменними, але після відкриття в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті відділення болгарської філології ситуація щодо вивчення болгарами літературного стандарту почала змінюватися. З 2013 року в регіоні почали активно відкриватися центри болгарської культури, зокрема при ІДГУ – «Българска светлица», де проводять безкоштовні курси болгарської літературної мови для етнічних болгар регіону.

Наприкінці ХХ ст. 90% респондентів болгарської національності, що мешкали в сільській місцевості, на той час називали рідною мовою болгарську. Вивчаючи мовні проблеми болгар регіону, дослідники [6] відзначали, що українська мова не мала широкого вжитку з-поміж осіб болгарської національності, болгарська літературна мова використовувалася обмежено в освітньому процесі, в ЗМІ, основною мовою, яку використовувало болгарське населення регіону з метою отримання різноманітної інформації у процесі міжетнічної комунікації залишалася російська [6, с. 44]. Проте вже тоді наголошувалося на помітному зростанні інтересу місцевих болгар до болгарської літературної мови, болгарської культури, на активному бажанні (звичайно, насамперед молодого покоління) отримувати освіту в університетах Болгарії. Вибір мови спілкування між двомовними болгарами (зафіксовано болгарсько-російську й російсько-болгарську двомовність), окрім соціальних та вікових чинників, зумовлювала трудова діяльність, національна специфіка колективу [6, с. 45–46].

На початку ХХІ ст. лінгвісти [2] фіксували такі особливості мовної поведінки болгар: болгари спілкуються болгар-

ською насамперед у родинному колі, поза його межами використовують російську або гагаузьку (останнє стосується лише тих болгар, які мешкають у населених пунктах зі змішаним (гагаузько-болгарським) етнічним складом); рівень асиміляції болгар є значно вищим, порівняно з гагаузами, що підтверджують факти визначення рідною мовою частиною респондентів-болгар мови не своєї національності; рівень використання болгарської мови молодшим поколінням, порівняно з іншими віковими групами, зменшується найбільше, що пов'язано зі значним впливом на їхню мовну поведінку мови освітнього процесу та ціннісних орієнтацій; останнє призводить до витіснення діалектів болгарської мови та заміну їх російською мовою в цій віковій групі; більшу схильність до переходу на російській мовний код мають жінки, ніж чоловіки; найхарактернішими типами мовної поведінки мешканців є кодові перемикання мовного і мовленнєвого характеру; українська мова важко «торує собі шлях»; мовою міжнаціонального спілкування болгар є насамперед російська [2, с. 12–13].

Сьогодні, коли триває російсько-українська війна, мовні біографії болгар півдня Одещини різних соціальних і вікових груп (1952–2007 р. н.), зібрані нами впродовж 2023–2025 рр., засвідчують динаміку їх мовної поведінки, зокрема зміни у використанні й ставленні до державної української мови.

Так, на питання анкети «Якою мовою Ви спілкуєтеся зі своїми родичами? Чи є Ви і Ваші родичі носіями діалекту / суржику? Чи виникали сімейні конфлікти на мовному ґрунті (наприклад, через перемикання мовного коду або через ставлення до мов)?» отримали відповіді на зразок: *«Я спілкуюсь з рідними болгарською мовою. Вони не є носіями української мови. Я не знаю їх рівень української мови. Переважно болгарською спілкуюся. З болгарською чи українською не було проблем, ніяких конфліктів. Звичайно, намагаємося позбутися російської мови. Взагалі, щоб не вживати російську мову як мову спілкування»* (респ. 1984 р.н.).

Болгари середньої та молодшої вікової групи охоче вивчають українську мову, усвідомлюють, що це їм потрібно для професійного зростання. Навіть визнають факти домінування її в окремий період їхнього життя. На питання «Чи важливо для Вас, щоб Ви і Ваші діти вільно володіли рідною

мовою? Які можливості / ресурси у Вас є для цього? Як Ви використовуєте ці можливості?» зафіксовано відповіді на зразок: *«Взагалі, важливо, щоб діти володіли багатьма мовами, не тільки болгарською, а в першу чергу українською, також англійською. Дуже багато використовуємо книжок, купую книжки. У нас є як болгарською, так і українською. Я намагаюся, щоб вони багато читали, багато дивились саме цими мовами. І стимулюю, щоб вони писали, щоб вони читали і також слухали»* (респ. 1979 р.н.).

На питання «Чи змінила війна Вашу мовну поведінку? Як і чому?» нами зафіксовано: *«На українську мову перейшов. Війна дуже сприяла тому, що я перейшов повністю на українську мову. І в спілкуванні, і у всьому: роботі і далі»* (респ. 1983 р.н.).

Отже, наразі спостерігаємо зміни у мовній поведінці представників болгарського етносу півдня Одещини, пов'язані зі свідомим більшим використанням у повсякденному, зокрема міжетнічному, спілкуванні та під час виконання професійних обов'язків державної мови. Зміна в оцінному ставленні до російського мовного коду на негативне, а також перехід багатьох болгар на спілкування українською мовою значною мірою зумовила російська агресія.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гриценко П. Ю. Межиріччя Дністра і Дунаю у світлі лінгвістичної географії (стан і пріоритети). *Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету*. 2006. Вип. 21. С. 3–16.
2. Бікова Н. М. Типи мовної поведінки в мультилінгвальній ситуації: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Київ, 2006. 20 с.
3. Всеукраїнський перепис 2001. URL: <https://2001.ukrcensus.gov.ua/> (дата звернення 15.10.2025).
4. Колесников А. О., Делюсто М. С. Динаміка мовної ситуації на півдні Одещини. *Український етномовний континуум в умовах війни Росії проти України*. Київ: Інститут української мови НАН України, 2024. С. 195–210.
5. Делюсто М. С. Зміни у ставленні до державної мови представників національних меншин межиріччя Дністра і Дунаю. *Українська мова*. 2023. Вип. 3 (87). С. 19–33.
6. Мовна ситуація в Придунайському краї Одеської області України: 1993–1994 рр. / упор. О. А. Колесников. Ізмаїл: Ізмайльський педагогічний інститут, 1994. 68 с.
7. Колесников А. О. Із спостережень над проблемами реалізації національної мовної політики України в Південній Бессарабії. *При-*

кладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи / за ред. Н. Кондратенко. Вінниця: ТВОРИ, 2022. С. 98–105.

8. Соколова С. О. Зміна ставлення до мов українців на тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Українська мова*. 2023. Вип. 1 (85). С. 3–19.
9. Шумицька Г. В. Зміни в мовній ідентичності українців під час російсько-української війни: 2022 рік. *Українська мова*. 2023. Вип. 4 (84). С. 3–10.

О. В. Кеба

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германської і слов'янської
філології та зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

ІСТОРІОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПОЕЗІЇ ЮРІЯ КЛЕНА

Дослідники творчості Юрія Клена [1; 4] відзначали його постійний інтерес до історії та глибокий історизм його художнього мислення. Чимало творів митця безпосередньо торкаються проблем історичного минулого, однак не менш важливим є те, що поет створив оригінальну поетичну філософію історії. В її основі – ідея циклічності історії, яку Клен запозичив із греко-римської історіографії та філософії історії. Здобуваючи класичну філологічну освіту, майбутній поет не міг пройти повз описи занепаду Афін у Фукідіда, мотивування історичної циклічності (анакікловіс) у Полібія, і, звісно ж, історії падіння Римської імперії. Посередником в осягненні цієї концепції Кленом міг би бути також вельми популярний в європейському інтелектуальному середовищі перших десятиліть ХХ сторіччя італійський філософ-просвітник Джамбатісто Віко із працею «Основи нової науки про загальну природу націй» (*Nuova Scienza*, 1725), в якій він обґрунтував концепцію колоподібності руху подій світової історії і заклав основи сучасної порівняльної культурології і так званого культурного плюралізму. Водночас істотною складовою концепції Віко була думка про те, що історичний процес не є лінійним прогресом, а являє собою спіралеподібні цикли, що чергують епохи порядку і хаосу, відродження й занепаду.

Не менш важливим джерелом ідеї циклічності історії для Клена були й книги Старого Заповіту, зокрема Книга

Екклезіястова і Книга пророка Єремії. На останню поет прямо вказував як на інспіраційне джерело в автокоментарях до поеми «Попіл імперій»: «У хаосі руїн, що починали повставати навколо, я чув виразно один голос, голос пророка Єремії, плач його над загиблими містами; отже, виникли тоді перші «Плачі Єремії», що разом із згаданим уривком мають увійти в Третю частину поеми...» [3, с. 333].

Саме в поемі «Попіл імперій» (1940-ві, незавершена) найбільшою мірою художньо оприявнилася вказана концепція. Її Клен розробляє як макросюжет світової історії: становлення й занепаду цивілізацій, розквіту й загибелі імперій. Своєрідність Кленової версії полягає в тому, що він осмислює падіння Російської імперії та народження на її уламках ще страшнішої – радянської. У цей макросюжет поет вписує українські трагедії 1920–1930-х років. Голодомор, репресії, ГУЛАГівські табори осмислюються не просто як історичні події, а як апокаліптична битва за душу народу: «У мертвих дуплах душ лише / бур'ян барвистих ідеалів / і гасел витертих кліше; / світ виє зграями шакалів. / Зі слизу родяться вожді, / та в них не Божий дар пророчий. / Летять гігантські жолуді, / і лютим ревом ніч регоче. Потвори, нелюди й звірі – все сатана змісив у тісто....» [3, с. 27].

Поема містить численні історичні алюзії і прямі паралелі: походи вікінгів, середньовічні трувери і тангейзери, завоювання конкістадора Кортеса і сумнівні звитяги кондотьєра Колеоне, подвиги запорізьких козаків, часи «останнього вікінга» Мазепи і шведські могили в Україні. Поет згадує Ормузда й Арімана як одвічні первні світла і темряви, Вавилонське стовпотворіння і Вавилонський полон. «Безумство» Ніцше і музика Вагнера, вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда і розпад Австро-Угорської імперії парадоксально пов'язуються з приходом до влади у Німеччині Гітлера: «Червоні тут і там прапори, / та з чорним знаком білий круг / став колесом прудким історії / усе втягаючи в свій рух. / І, як шаленець у недузії, / все швидше, швидше кожну мить / зубчастий хрест у білім крузі кружляє, крутиться, мигтить...» [3, с. 165]. Все це створює масштабну й трагічну картину колеса всесвітньої історії.

Спираючись на традиційний світовий літературний сюжет сходження у пекло і безпосередньо відштовхуючись від «Божественної комедії» Данте, Клен створює власну

«Божественну комедію», в якій пеклом виступає Радянський Союз часів сталінського терору, ГУЛАГу та Голодомору. Кола пекла ототожнюються з етапами нищення української культури, репресій проти інтелігенції, з абсурдністю й жорстокістю тоталітарної системи. СРСР порівнюється з кривавим Молохом та новітнім Вавилоном. Отож історичні й міфологічні паралелі слугують поетові за модель зображення сучасної йому трагедії, масштаби якої надають їй значення вселенського апокаліпсису.

Через історичні асоціації й паралелі розгортається й сюжет одного з найтрагічніших віршів Клена «Мандрівка до Сонця» (1934). «Пекельні» картини Голодомору в Україні сповнені образів апокаліптичного звучання: «чорна меса», «тінь коसолобого Вія», «Авраамове лоно». Завершує страшну картину образ «мертвого майдану», «Де в летаргічному сні / На бронзовому коні / До шайтана з аулу, / До Вельзевула / В електричний туман / Простяг булаву Богдан» [2, с. 126–127].

З-поміж конкретних історичних постатей увагу Клена часто привертала римський імператор Цезар, його соратник і суперник Антоній та єгипетська цариця Клеопатра, що стала поміж ними. У віршах «Антоній і Клеопатра», «Цезар і Клеопатра» поет звертається до відомої історичної колізії, щоб дослідити теми кохання і влади, історичних рекурсій і політичних амбіцій, показує, як «бурі пристрасти» і «шаленства прапор» невідворотно ведуть до загибелі не лише героїв, а й цілих держав. Клен досліджує не лише особисту драму героїв, а й теми зіткнення цивілізацій (Рим і Єгипет), конфлікту між почуттям та обов'язком, ролі особистості в історії.

Таким чином, історія в поезії Юрія Клена постає складним циклічним процесом, сповненим трагічних закономірностей і спіралевидних подібностей. Відтворення численних історичних постатей (Цезар, Антоній, Клеопатра, Кортес, Мазепа та інші діячі української історії), дає багатий матеріал для паралелей із сучасними подіями, формує необхідне тло для роздумів про невідворотність падіння імперій і героїчну боротьбу народів за свободу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державин В. Історична епопея Юрія Клена. *Пороги*. Буенос-Айрес. 1950. № 14/15 (грудень). С. 2–4; 1951. № 16/17 (січень-лютий). С. 7–8; № 18 (березень). С. 2–5; № 19/20 (квітень-травень). С. 2–5; № 21/22 (червень-липень). С. 2–5.

2. Клен Ю. Твори. Том 1. Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Шевченка, 1992. 382 с.
3. Клен Ю. Твори. Том 2. Торонто: Фундація імені Юрія Клена, 1957. 349 с.
4. Ковалів Ю. Прокляті роки Юрія Клена. *Юрій Клен. Вибране.* Київ: Дніпро, 1991. С. 3–23.

A. Kruk

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Germanic
and Slavic Philology and Foreign Literature,
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University*

USING ENGLISH IN PROFESSIONAL CONTEXTS

English for professional interaction involves not only proficiency in grammar and vocabulary but also the capacity to communicate effectively while considering cultural nuances, workplace conventions, and contemporary technologies. The teaching of English for Specific Purposes (ESP) is directed toward developing oral and written skills for professional contexts, enhancing intercultural competence, and fostering flexibility in language use across diverse fields of activity.

The use of English in professional contexts has been widely studied, with emphasis placed on mastering speaking and listening skills. Among the researchers are G. Bassham, Bell Hooks [3], T. Buzan [2], R. Hryshkova, H. Nardone, O. Nikitchenko, L. Petrechuk, G. Shvachych, O. Sobolenko, O. Tarasova, J.M. Wallace, and H. Yefremova [1]. Still, no thorough investigation has been carried out to cover this issue in its entirety.

In teaching ESP, it is essential to acknowledge English as a global language of business, science, technology, and education. Instruction emphasizes common workplace contexts – such as meetings, negotiations, presentations, telephone exchanges, and written correspondence. Practical methods including role plays, simulations, and the use of authentic materials are applied, with particular attention devoted to critical thinking skills. Bell Hooks notes that «students do not become critical thinkers overnight. First, they must learn to embrace the joy and power of thinking itself. Engaged pedagogy is a teaching strategy that aims to restore students' will to think, and their will to be fully self-

actualized. The central focus of engaged pedagogy is to enable students to think critically» [3, p. 8].

The study of ESP involves a range of instructional techniques, including role plays, case studies that examine authentic examples of workplace communication, project-based tasks such as preparing presentations, business reports, and discussions on current professional issues. As Halyna Yefremova notes, the success of education depends on the professionalism of the teacher, their competence, experience, and pedagogical mastery [1, p. 64]. The profound professionalism of an English teacher involves not only mastery of the subject matter but also pedagogical expertise, effective communication skills, and the capacity to inspire and motivate learners.

The anticipated results of such training include students' ability to apply English in professional contexts, acquire fundamental terminology relevant to their field, produce and structure professional documents, and strengthen intercultural communication skills. The role of English in professional activity is highly significant, as it functions as the global language of business, science, and technology, facilitates effective international exchange, and provides additional opportunities for career advancement.

A key component of ESP instruction is the development of communication skills, which encompass the use of professional terminology, the ability to adjust speech style to formal and informal contexts, and the application of strategies for effective interpersonal interaction. At the same time, learners face certain challenges, such as intercultural differences and the necessity of overcoming language barriers while building confidence in their communicative abilities. For students who struggle with mastering specific terminology, Tony Buzan suggests techniques that employ memory exercises and the method of Mind Mapping to enhance retention and strengthen recall [2, p. 104].

Learning English for professional purposes emphasizes practical methods – case studies, role plays, authentic texts, and digital tools like online conferences and collaborative platforms. Communicative competence, shaped by diverse human skills, is central to both teaching and learning. English in professional interaction is indispensable for specialists, providing entry into the global arena, ensuring effective communication, and promoting intercultural understanding. Workplace fluen-

cy enables active participation in negotiations, presentations, meetings, and written exchanges while respecting cultural specifics. Therefore, professional English learning transcends grammar and vocabulary, equipping learners with advanced skills for successful integration into the international professional community.

References:

1. Єфремова Г. А. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
2. Buzan T. The Buzan study skills handbook. The short cut to success in your studies with mind mapping, speed reading and winning memory techniques. Essex, Harlow: Pearson Education, 2006. 191 p.
3. Hooks B. Teaching critical thinking. Practical Wisdom. N.Y.; London: Routledge, Taylor and Francis Group, 2010. 191 p.

М. М. Кулешір

*викладач кафедри германських і романських мов
Київського національного лінгвістичного університету*

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ПОСТЕРІВ

Заняття англійської мови у школі чи в університеті часто зосереджені на граматиці, читанні, перекладі та аудіюванні. Проте навчання справді живої активної мови неможливе без творчих активностей, які стимулюють уяву, розвивають навички візуального й лінгвістичного вираження. Одним із таких завдань є створення студентами англomовних постерів – це не просто графічна діяльність, а багатовимірний процес, що поєднує лексичну практику, роботу над змістом, креативність і публічну презентацію.

Коли студентам пропонують створити постер англійською, вони стикаються зі складним, але надзвичайно корисним завданням: потрібно не просто написати текст, а подумати про образи, структуру повідомлення, дизайн. Постер – це візуальне повідомлення з мовною обгорткою: студент має обрати заголовок, слоган, ключові фрази, можливо, цитати, статистичні дані або ключові факти, а також обрати ілюстрації або графіку. Через цю множинність за-

дач в межах одного завдання активізується мислення на кількох рівнях: когнітивному (що сказати), лінгвістичному (як сказати), візуальному (як подати повідомлення) та емоційному (яке враження хочемо справити).

Окрім мовної практики, створення постера стимулює розвиток навичок мультиграмотності: студенти вчаться сприймати інформацію як поєднання тексту та візуального компоненту, розвивають вміння структурувати повідомлення так, щоб воно було не лише граматично правильним, а й естетично привабливим і змістовним. Це вкрай важливо в контексті сучасного цифрового світу, де комунікація часто відбувається за допомогою візуальних засобів.

Креативний процес створення постера також мотивує студентів. Завдання, яке здається серйозним і важливим, дає їм простір для самовираження. Вони можуть обирати тему – від екології, психічного здоров'я, здорового способу життя до подорожей або культури – і відтак говорити англійською про те, що їх справді цікавить. Завдяки цьому постер стає особистим проектом, а мова – інструментом донесення власної точки зору. Саме це особливо мотивує тих студентів, які не відчують себе комфортно у форматі тестів або письмових есе, але готові поділитися своїми ідеями через візуальне повідомлення.

Групова робота над постером також відкриває колосальні можливості для соціальної взаємодії й комунікативної практики. Студенти спільно визначають концепцію, обговорюють, як розмістити текст і зображення, хто напише заголовок, а хто – підписи. Це сприяє розвитку навичок співпраці, аргументації й досягнення компромісів. Водночас кожен учасник може долучитися до обговорення англійською: пропонувати ідеї, пояснювати вибір слів та текстових формулювань, виступати з самостійними презентаціями підсумкового результату.

З погляду та позиції викладача, створення постерів має багато переваг для формувального оцінювання. Переглядаючи готові постери, викладач може оцінити не лише граматику та лексику, а й глибину змісту, оригінальність, логіку побудови повідомлення, вміння студента донести ідею через текст поєднаний із зображенням. Коментарі можуть стосуватися не лише мовних помилок, а також і стилістичних рішень, структурування, дизайну. Це більш

гнучкий підхід до оцінки, який заохочує розвиток креативності, а не лише репродукцію знань.

Крім того, результати роботи – самі постери – можуть бути використані поза межами класу: їх можна виставити у шкільному чи університетському коридорі, показати на пленері чи опублікувати у соціальних мережах. Це додає ваги проєкту: студенти бачать реальний вплив своєї роботи. Вони не просто виконали завдання – вони створили публічне повідомлення, яке може надихати інших, а це значно підсилює внутрішню мотивацію й почуття відповідальності за мовлення.

Ідей для тем постерів може бути безліч. Наприклад, можна запропонувати студентам створити постери на тему ментального здоров'я, екології, здоров'я, технологій, прав людини – так, щоб вони могли вибирати те, що їм справді цікаво. Потім в ході підбивання підсумків проєкту викладач може організувати презентацію або невеличку виставку, де студенти розкажуть про свої концепції англійською, обговорять свої рішення, поділяться тим, що їх надихнуло.

Крім тренування мови, робота над постером надає студентам важливий соціальний та психологічний досвід. Вони вчаться формулювати свої думки, поділяти цінності, вести дискусію англійською. Це також досвід співтворення: студенти можуть взаємно впливати на ідеї, критикувати чи пропонувати покращення, підтримувати одне одного в створенні креативного продукту.

Не менш важливою є трансформація в ставленні студентів до власних здібностей. Коли вони бачать, що можуть створити щось значуще англійською – постер, який не лише граматично вивірений, а й емоційний, візуально привабливий – це підвищує їхню віру в себе. Вони розуміють, що вивчення мови – це не лише запам'ятовування правил, а творення, самовираження й вплив.

Отже, створення студентських постерів – це не просто творче доповнення до заняття, а повноцінна педагогічна стратегія, яка поєднує мовну практику, креативність, співпрацю і соціальну значущість. У час, коли освітній ландшафт змінюється, а навчання стає все більш стратегічним і багатовимірним, подібні активності дають студентам не лише мовні навички, а й досвід, який фасилітує їхній особистісний, професійний і культурний розвиток.

Н. Є. Міненкова
кандидат історичних наук, доцент,
Київський національний лінгвістичний університет
ORCID:0000-0002-3219-1812

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ НА ЗАНЯТТЯХ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: АРГУМЕНТИ ЗА І ПРОТИ

Мова це жива, динамічна система, що постійно розвивається, а молодіжний сленг є одним із найпомітніших індикаторів цього розвитку. У контексті викладання польської мови як іноземної (ПМІ), питання інтеграції молодіжного сленгу в навчальний процес є предметом активних дискусій останнього десятиліття. З одного боку, сленг це ключ до автентичної комунікації та широкого пласту текстів популярної культури (Maciołek, Smereczniak, 2024; Rabczuk, 2017) [2, 3], а з іншого – його включення до програм занять може суперечити, перешкоджати досягненню основних дидактичних цілей, спрямованих на формування грамотної, нормативної мовленнєвої компетенції (Tambor, 2010) [2, с. 78].

Метою цієї наукової статті є аналіз та зіставлення основних аргументів «за» і «проти» використання молодіжного сленгу на заняттях ПМІ, а також представлення методичних рекомендацій щодо його потенційної інтеграції.

Польський молодіжний соціолект (пол. *slang młodzieżowy, gwara młodzieżowa, język młodzieży, język nastolatków, żargon, młodomowa*) – це сукупність специфічних, часто метафоричних або скорочених лексичних одиниць та виразів, які використовуються молодими людьми для комунікації, ідентифікації, самовираження та відособлення від старших поколінь. Дослідники виділяють такі його риси як ефемерність, експресивність, таємність, вульгарність, гумористичність, креативність, нехтування мовними нормами, домінування скорочень та запозичень, найчастіше з англійської мови [1, с. 187–188; 4, с. 190].

Серед аргументів «за» впровадження молодіжного соціолекту на заняттях ПМІ науковцями найчастіше з «перспективи учня» називається: автентичність сленгової мови, необхідність комунікації з носіями, доступ до сучасних текстів культури (фільмів, музики, соціальних мереж). Для викладачів, це спосіб на цікавіші заняття, піднесення мотивації, розвиток комунікаційних компетенцій учнів.

Найвагомішим аргументом «проти» молодіжного сленгу на заняттях польської як іноземної є його не нормативність, вульгарність, закритість, зокрема дослідники застерігають, що на початкових етапах вивчення мови пріоритетом є формування міцної основи правильної граматики та нейтральної лексики. Неправильне або надмірне використання сленгу може призвести до мовних помилок у формальному спілкуванні. Крім того, молодіжний сленг є ефемерним шаром лексики. Сленгові слова виникають і зникають дуже швидко, застаріваючи вже за кілька років. Польська дослідниця А. Рабчук зазначає, що ця швидкоплинність вимагає від викладача постійного моніторингу мовного середовища, розвинутої інтуїції та додаткових зусиль. Крім того, сленг, попри певну моду на нього, все ж таки має обмежену сферу функціонування. Більшість учнів вчать польську мову для отримання освіти, працевлаштування або ведення бізнесу, де домінує нейтральний та офіційний стилі. Інвестування значного навчального часу у сленг може вважатися недоцільним з точки зору практичних потреб більшості дорослих студентів.

На основі аналізу основних аргументів «за» і «проти» впровадження сленгової лексики на заняттях ПМІ, вважаємо, що оптимальним рішенням є збалансований, контекстуалізований підхід. У групах підлітків, студентів, зважаючи на потребу швидкої інтеграції, розуміння соціального і культурного контекстів молодіжної лексики може бути більше, доцільно присвячувати їм як час на аудиторних заняттях, так і домашніх завдань. У навчанні ПМІ дітей та дорослих цей компонент, на нашу думку, може бути представлений спорадично, у залежності від потреб учнів, чи цілей занять. Більш важливим викликом для викладача є не стільки навчити учнів активно використовувати сленг, а зрозуміти як і де його варто використовувати, тобто вміти оцінювати його соціальну доцільність (соціолінгвістична грамотність). Інтеграція сленгу має бути чітко структурованою, етапною і завжди супроводжуватися порівнянням із взірцевою нормою. Таким чином, молодіжний сленг перетворюється з дидактичної проблеми на цінний інструмент для формування глибокої, живої та культурно-орієнтованої мовленнєвої компетенції.

Підсумовуючи слід зазначити, що молодіжний соціолект на заняттях польської мови як іноземної вимагає збалансованого підходу. Дихотомія «викладати/не викладати», вже не є актуальна, сучасний виклик це – «як, коли і з

якою метою» його інтегрувати. Ефективне впровадження молодіжного сленгу на заняттях ПМІ вимагає постійного моніторингу та чіткого дидактичного маркування: сленг = неформальне мовлення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Dąbrowska A. Slang młodzieżowy jako przedmiot badań – problemy z pisaniem o języku nastolatków. *Spółeczeństwo- edukacja- język*. 2022. № 22. S. 193–198.
2. Maciolek M., Smereczniak M. Język młodzieży – perspektywa glottodydaktyczna. *Poradnik językowy*. 2024. № 74–86.
3. Rabczuk A. Sztuka nawijki, czyli jak uczyć cudzoziemców polskiego slangu młodzieżowego. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*. 2017. № 24. S. 109–126.
4. Wileczek A. Kod młodzieży czy kod młodości? Społeczno- kulturowe aspekty «mediatyzacji» młodomowy. *Polszczyzna w dobie cyfryzacji*. 2020. S. 169–186.

А. Моргачова

магістрантка II курсу ОПП «Філологія.
Слов'янські мови та літератури
(переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет

МОВНІ ФОРМУЛИ В УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОМУ ДИПЛОМАТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена аналізу мовних формул як ключових одиниць дипломатичного дискурсу: досліджено їхній статус, прагматичні функції та особливості функціонування у сфері українсько-польської міждержавної комунікації; показано, що формули виконують не лише ритуально-етикетні функції, але й виявляють інтенційні стратегії дипломатів, забезпечують політичну легітимізацію висловлювань, конструюють образ партнерства та солідарності; підкреслено їхню роль у формуванні емоційно-ціннісної тональності сучасного дипломатичного мовлення; окреслено тенденції розвитку дипломатичного етикету в контексті сучасних політичних умов.

Ключові слова: дипломатичний дискурс, мовні формули, ввічливість, прагматика, українсько-польські відносини.

Дипломатичний дискурс – це особливий різновид інституційної комунікації, у якому мова виконує функції не лише передавання інформації, а й репрезентації держави, моделю-

вання міждержавних стосунків і підтримання політичної стабільності. Його організація ґрунтується на ритуалі, протоколі та повторюваних комунікативних діях, серед яких центральне місце посідають мовні формули. У сучасних українсько-польських відносинах роль формул особливо зростає: вони визначають тональність діалогу, створюють рамки ввічливості та відображають політичні наміри сторін.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням українсько-польської співпраці та суттєвим ускладненням дипломатичної комунікації на тлі політичних подій останнього десятиліття. У сучасних умовах офіційне мовлення дедалі виразніше відображає не лише протокольні вимоги, але й ціннісні орієнтири, емоційну підтримку, політичну солідарність. Це призводить до трансформації мовних формул: вони виходять за межі традиційної етикетної функції й набувають стратегічного характеру, що підтверджують дослідження сучасної прагматики та лінгвістики публічної сфери [3; 7; 9; 15].

Метою статті є комплексний аналіз мовних формул українсько-польського дипломатичного дискурсу, визначення їхніх типів і прагматичних функцій, а також виявлення їхньої ролі у формуванні політичної та емоційно-ціннісної тональності офіційного мовлення. Особлива увага приділяється формульним звертанням, подякам, конструкціям політичного позиціонування та солідаризації, що створюють комунікативні рамки дипломатичного виступу і водночас відображають сучасні політичні процеси.

У лінгвістиці мовні формули визначають як сталі, відтворювані одиниці, що функціонують у межах культурно закріплених сценаріїв спілкування [1; 3]. Їхня повторюваність зумовлена не механічним шаблоном, а соціальною потребою впорядкувати комунікативні ролі. Як зазначає М. Бугайський, мовні формули закріплені в традиції й становлять «якірні точки» мовного етикету певної спільноти [3]. У польській традиції це підтверджують праці А. Антас та А. Грибосьової, які наголошують, що формула виконує нормативно-соціальну функцію та відтворює моделі комунікативної чемності [1; 9].

Вагомим компонентом інтерпретації мовних формул є концепт *honoryfikatywności*, запропонований Р. Хущою [11]. Учений розглядає формули звертання як механізм лінгвістичного конструювання ієрархії, де кожен титул і

кожне означення статусу (наприклад, *Ekscelecjo, Panie Prezydencie*) мають функціональне навантаження і слугують підтвердженням протокольних ролей. У дипломатичному дискурсі така структура є необхідною: вона забезпечує передбачуваність початку комунікації та створює рамку, у межах якої формуються подальші інтенції.

Традиційні звертальні формули в польському дипломатичному мовленні (*Szanowny Panie Prezydencie, Dostojni Goście*) залишаються одними з найбільш стабільних елементів. Вони виконують насамперед протокольну функцію, однак у сучасному українсько-польському дискурсі їхній зміст починає розширюватися. Під впливом політичних подій і зближення держав формули звертання можуть набувати рис персоналізації – ознаки, на яку звертають увагу сучасні дослідники етикету [9; 10]. У таких випадках ритуальний характер формули поєднується з індивідуальною інтонацією мовця, що сприяє підвищенню емоційної щільності виступу.

Не менш важливу роль відіграють формули подяки, які формують комунікативну атмосферу офіційного виступу. Конструкції *Pragnę wyrazić wdzięczność* чи *Serdecznie dziękuję za zaproszenie* традиційно трактують як ритуальні елементи дипломатичного етикету. Однак у сучасних українсько-польських відносинах вони дедалі частіше набувають емотивного змісту, що пов'язано із бажанням дипломатів підкреслити взаємну підтримку або солідарність у конкретних історичних обставинах [3; 9]. Таким чином, формула перестає бути нейтральною та стає носієм морально-ціннісних оцінок.

Формули, що позначають політичні позиції держави, мають особливо високий прагматичний потенціал. Згідно з Т. Ван Дейком, політичні висловлення становлять частину ширшої ідеологічної структури, а їхня повторюваність у дипломатичних текстах сприяє формуванню колективної політичної пам'яті [7]. Висловлення типу *Polska popiera suwerenność Ukrainy* функціонують як перформативи – вони не просто описують позицію, а реалізують її, роблячи частиною політичної реальності. У такий спосіб мовні формули стають інструментом легітимації рішень, а також підтвердженням стабільності міждержавного курсу.

Особливе місце посідають солідаризаційні формули, які відчутно посилюються у дипломатичному мовленні Польщі

після 2014 і 2022 років. Висловлення *Jesteśmy razem, Stoimy ramie w ramie* та інші формули підтримки створюють символічну рамку близькості та взаємної відповідальності. Їх можна інтерпретувати як відображення культурних сценаріїв солідарності, описаних А. Вежбицькою в концепції ключових слів культури [15]. Вони не тільки формують позитивний образ міждержавних відносин, але й виконують функцію політичної терапії, дозволяючи знижувати напругу й поглиблювати довіру між сторонами.

Водночас у дипломатичному дискурсі зберігається чітка ритуальна структура завершення виступу. Формули *Dziękuję za uwagę, Z wyrazami szacunku* залишаються його невід'ємною частиною, оскільки забезпечують комунікативну завершеність і підтримують загальну тональність виступу. Проте й вони можуть набувати додаткових смислів – подяки за підтримку, побажання миру чи запевнення у подальшій співпраці [8].

У розвитку дипломатичних формул простежується кілька характерних тенденцій: гуманізація мовлення, зменшення ритуальної надмірності, персоналізація та посилення формул солідарності [10; 8]. Ці тенденції свідчать про адаптацію дипломатичного дискурсу до сучасних політичних реалій, де важливою стає не лише відповідність протоколу, а й здатність формувати емоційно-ціннісний контакт між державами.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що мовні формули виконують у дипломатичному дискурсі низку критично важливих функцій: ритуально-регулятивну, етикетну, іміджеву, консолідаційну, легітимаційну та прагматично-впливову. У контексті українсько-польського партнерства їхнє значення зростає, оскільки вони слугують інструментом підтвердження взаємної підтримки, фіксації політичних позицій та символічного зміцнення двостороннього діалогу. Гнучкість і динамічність формул свідчать про їхню здатність адаптуватися до суспільно-політичних трансформацій, зберігаючи при цьому ритуальну природу дипломатичного мовлення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Antas J. Polskie zasady grzeczności. *Język a komunikacja*. Kraków: Universitas, 2002. T. 4. S. 347–363.
2. Bartmiński J., Chlebda W. Jak badać językowo-kulturowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów. *Etnolingwistyka*. Lublin: UMCS, 2008. T. 20. S. 11–27.

3. Bugajski M. Język w komunikowaniu. Warszawa: PWN, 2007. 360 s.
4. Bugajski M. Etyka, etykieta, kultura języka. *Etyka i etykieta w komunikacji językowej* / red. A. Piotrowicz, M. Witaszek-Samborska, K. Skibski. Poznań, 2012, S. 7–21.
5. Chlebda W. W stronę językowego obrazu Europy. *Etnolingwistyka*. Lublin: UMCS, 2010. T. 22. S. 85–104.
6. Czyżewski M., Kowalski S., Piotrowski A. Rytualny chaos. Studium dyskursu publicznego. Kraków: Universitas, 1997. 427 s.
7. Dijk van T. A. Language and Power. London : Longman, 1997. 320 p.
8. Dubisz S. Z historii puryzmu i liberalizmu językowego. *Polszczyzna w komunikowaniu*. Warszawa: UW, 1999. S. 92–94.
9. Grybosiowa A. Nowe sytuacje – nowe zachowania grzecznościowe. *Poradnik Językowy*. Katowice: UŚ, 2003. S. 181–194.
10. Grybosiowa A. O współczesnym stosunku do normy językowej. *Poradnik Językowy*. Katowice: UŚ, 2003. Z. 8–9. S. 6–13.
11. Huszcza R. Honoryfikatywność. Gramatyka, pragmatyka, typologia. Warszawa: PWN, 2006. 227 s.
12. Inny słownik języka polskiego PWN / red. M. Bańko. Warszawa: PWN, 2000. T. 1–2.
13. Kamyczek J. Grzeczność na co dzień. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1955. 324 s.
14. Orłowska O. Diplomatic etiquette and rhetoric. Warszawa: Diplomatic Academy, 2010. 180 s.
15. Wierzbicka A. Język – umysł – kultura. Warszawa: PWN, 1999. 596 s.

Artykuł poświęcono analizie formuł językowych jako kluczowych jednostek dyskursu dyplomatycznego. Omówiono ich status pragmatyczny, funkcje oraz specyfikę użycia w relacjach ukraińsko-polskich. Wskazano, że formuły pełnią nie tylko funkcje rytualno-etykietalne, lecz także odzwierciedlają strategie intencyjne, legitymizują komunikaty polityczne i współtworzą wizerunek partnerstwa oraz solidarności. Podkreślono ich rolę w kształtowaniu emocjonalno-wartościowej tonacji współczesnych wypowiedzi dyplomatycznych. Zidentyfikowano współczesne tendencje rozwoju etykiety dyplomatycznej, takie jak humanizacja, personalizacja i zmniejszenie rytualizacji.

Słowa kluczowe: dyskurs dyplomatyczny, formuły językowe, etykieta, pragmatyka, relacje ukraińsko-polskie.

А. Р. Мрачковська
*здобувач першого (бакалаврського) рівня
Кам'янець-Подільського національного
університету імені І. Огієнка*

ФУНКЦІЯ ОБРАЗУ ЖАННИ Д'АРК У П'ЄСИ МИКОЛИ КУЛІША «ПАТЕТИЧНА СОНАТА»

Микола Куліш збагатив українську драматургію новітніми засобами національно-психологічного письма, створивши новий тип національно-політичної драми. Митець зумів показати душу українця, його гідність та недоліки, які виявились у складних умовах тоталітарної системи. Художній вияв психологізму драматурга дозволяє в кількох репліках персонажа розкрити багатовимірність людського «Я». Соціальний рівень у ньому є поверхневим, а за ним відкриваються національний, родовий та особистісний рівні. Завдяки високій мистецькій вимогливості та громадянській мужності Микола Куліш відобразив трагедію руйнації в людині не лише людського, але й національного в епоху революції та утвердження псевдоінтернаціонального суспільства. Узагальнений зміст внутрішньої колізії головних героїв п'єси «Патетична соната» – це втрата під тиском соціальної системи особистісної та національної самоідентифікації, тобто духовно-естетичної сутності людини.

Творчість М. Куліша опинялась у фокусі наукових інтересів В. Атаманчук, Я. Голобородька, М. Зубрицької, М. Кудрявцева, В. Панченко, Т. Плахтія, І. Семенчука, О. Шевчука. Дослідники звертались до проблемних питань біографічної, драматургічної та сценічно-театральної долі Миколи Куліша, однак ще далеко не всі аспекти творчої спадщини драматурга знайшли вичерпне висвітлення, що й визначає актуальність цієї розвідки.

Матеріалом для п'єси «Патетична соната» послужили бурхливі події 1917–1919 років. Це єдиний у творчості Миколи Куліша твір, у якому він звертається до трагічних сторінок громадянської війни в Україні – періоду національного розбрату.

Микола Куліш прагнув надати творові динаміки, руху, емоційних візерунків. Саме лірика впливає на епічні картини, жанрові ознаки твору, розкриває філософські та соціальні думки. Форма роману перейшла у драму, яка побу-

дована за зразком щоденникових записів поета Ілька Юги, листів до коханої Марини та ліричних відступів від осмислення революційної дійсності. Письменник показує напружені психологічні картини, передає колорит, ритм того часу. «Патетична соната» суттєво відрізняється від інших п'єс Миколи Куліша складною часопросторовою організацією, вставними сценами і специфічними ремарками, розповіддю від першої особи, героя і коментатора подій, що є нетиповим у драматургії.

«Патетична соната» – це драматична поема в прозі. Читач перебуває в постійному емоційному напруженні, викликаному глибоким психологізмом представлених автором подій. Це романтична трагедія з яскраво вираженими ознаками драми ідей, тому що тут представлені не просто характери, а характери-світогляди, які несуть в собі політичні, моральні, суспільні точки зору.

Жанрову природу п'єси М. Куліша визначити важко, адже цей твір має експериментально-пошуковий характер. На цьому наголошував і сам драматург: «Патетична соната» це експериментальна робота, це спроба сконденсованого драматичного образу, стислої сцени, стислого слова, це спроба запровадження в драматичний твір музики як органічної складової частини, а не як супроводу, це спроба ритмічної будови п'єси од початку до кінця, це спроба будувати твір на органічному пов'язанні слова, ритму, руху, світла, музики, це боротьба, шукання (можливо, і невдале) нової драматичної техніки» [3, с. 478].

Як зазначає М. Кудрявцев: «Сценічний розріз будинку є соціальним розтином тогочасного суспільства, яке складалося з таких основних сил більшовиків, шовіністів, інтелігентів, які хотіли жити у воскреслій Україні. За допомогою елементів вертепної драми розв'язуються загальнолюдські проблеми життя громадянства в усіх його вимірах: матеріальному, філософському, духовному, політичному, моральному» [2, с. 38].

Головною рисою драми «Патетична соната» є її багатозвуччя, що проявляється в багатоплановості конфлікту. Мешканці будинку протистоять одне одному. Боротьба ідей пронизує людські долі, тому кожен із персонажів уособлює ідею: генерал Пероцький та його сини – монархісти, Ступай-Ступаненко – самостійник, Лука – більшовик, його підтри-

мують Оврам, Ілько та Зінька, Марина – націоналістка, Ілько – романтик, а потім виступає за «червону Україну». Конфлікт ускладнений не лише ідеологічно, він проходить не тільки через свідомість, а й через душі та серця людей.

Характерним є головний герой твору – Ілько Юга, який є організуючим началом п'єси, бо він опосередковано передає думки і вчинки всіх персонажів у вигляді власних спогадів. Хлопець найдовше у своїх вчинках керується моральними принципами. Він – мрійник, поет, тому хоче бачити світ ідеальним, не помічати хиб, негативу, тобто не помічати реальність.

На противагу мрійливому романтику Ільку виступає сильна, яскрава та впевнена в собі особистість – Марина Ступай. Все ж їхні долі перетинаються: спочатку єднуються почуттям любові, а потім роз'єднуються через ідеологічні різноголосся: «До певної міри можна трактувати Марину та Ілька як одну особу з однаковими мріями. Але з різною поведінкою у межовій ситуації» [3, с. 72].

Інші дійові особи твору сприймають навколишню дійсність мимовільно і таким чином визначають свою класову й ідейну належність. Проте Марина вирізняється від інших усвідомленим вибором власної позиції. Андре Пероцький звертається до Марини: «Моя Жанно д'Арк...» [4, 2 дія, с. 22].

Оксана Кіт влучно зазначила: «Жанна знаходить на полі свого пораненого дядька-солдата. Вона рятує його, а той розповідає їй про війну – Жанна починає свято вірити в те, що вона врятує Францію від ворогів» [1, с. 169]. Дійсно, Марина Ступай схожа з Орлеанською дівою, національною героїнею Франції насамперед саможертвоністю в ім'я національної ідеї. Жанна вела за собою французьке військо, а Марина бореться з тими, хто замахується на українську волю.

Марина прагне вільної та самостійної держави, яка нікому не підкоряється. Вся сутність Марини просякнута наскрізь ідеєю національного визволення України. І це не просто мрія, а глибоке переконання, прагнення, заради якого Марина готова на все, тому стає організатором підпільного націоналістичного комітету «Золота булава» під псевдонімом «Чайка» і готує повстання проти більшовиків, йдучи на союз з монархістами. Всі важливі кроки вона ретельно продумує і керується насамперед ідеєю.

Головна героїня драми «Патетичної сонати» Марина та Орлеанська діва мали спільну мету – національне визво-

лення держави, проте обидві закінчили трагічно. Марина зазнає поразки і сама, ставши жертвою власного фанатизму, гине, опинившись у безвиході. Не зрікаючись ідеї, вона все ж прагне до каяття.

Жанна д'Арк постає символом боротьби за визволення та національну ідею. Вона вірила, що має божественну місію. Марина Ступай керується не мрією, а глибоким, усвідомленим вибором і прагненням вибороти вільну та самостійну українську державу. Літературознавиця О. Червінська слушно наголошує, що «проблема героїчного начала в окремій людині і героїзму в цілому існує з того часу, як людина стала мислячою: подвиг завжди спонукає свідків та сучасників до його інтелектуального осмислення» [5, с. 28]. Образи Жанни д'Арк та Марини Ступай, розділені століттями та культурним контекстом, є яскравими прикладами подвигу, породженого глибоким переконанням, що спонукає до осмислення феномену героїзму.

Таким чином, функція образу Жанни д'Арк в п'єсі «Патетична соната» полягає у драматизації національно-політичного конфлікту, уособленні найвищого рівня національної самосвідомості та показі її трагічної долі в умовах національного розбрату 1917–1919 років, що є одним із ключових аспектів багатозвучної та експериментальної п'єси М. Куліша.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кіт О. В. Жанна Д'Арк в українському літературознавстві, красному письменстві та перекладах: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 169 с.
2. Кудрявцев М. Г. Микола Куліш: сторінки життя й творчості. Кам'янець-Подільський: Оіум, 2011. 107 с.
3. Куліш М. Г. Вибрані твори. Харків: Фоліо, 2012. 571 с.
4. Куліш М. Патетична соната. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kulish_Mykola/Patetychna_sonata_vyd_1943.pdf (дата звернення 15.11.2025)
5. Червінська О. В. Концепція героїчного в художніх творах про Жанну д'Арк. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство*. 2017. Вип. 46. С. 27–34. DOI: 10.25128/2308-4122.17.46.4.
6. Шерех Ю. Шоста симфонія Миколи Куліша. *Куліш М. Твори: у 2 т.* Київ, 1990. Т. 2. С. 339.

Б. Надольська-Валюс

*вчитель польської мови Комплексу шкіл
імені К. К. Бачинського в Домброві Тарновській*

JĘZYK POLSKI NIE TAKI POLSKI – O ZAPOŻYCZENIACH W JĘZYKU POLSKIM

«A niechaj narodowie wždy postronni znają,
iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają»

Mikołaj Rej

Język polski to język z rodziny języków indoeuropejskich, z grupy zachodniosłowiańskiej, do której należą także: czeski, słowacki czy kaszubski. Jest językiem urzędowym w Polsce oraz jednym z dwudziestu czterech oficjalnych języków Unii Europejskiej. Jest to system znaków, służący do komunikacji, który jako odrębny język zaczął kształtować się w X wieku i kształtuje się do dzisiaj. Wyróżnia się zachowanymi samogłoskami nosowymi (a, e), które zanikły w innych językach słowiańskich. Obecnie, w słowniku języka polskiego możemy znaleźć około 140 tysięcy haseł. Nie są to jednak wszystkie słowa występujące w języku polskim. Oprócz całkowicie polskich wyrazów, mamy liczne słowa, które są zapożyczeniami z języków innych krajów [1].

Rok 966, w którym Polska przyjęła chrześcijaństwo, oficjalnie uważa się za początek państwa polskiego, ale też za początek języka polskiego, który powstał na bazie dwóch dialektów: wielkopolskiego i małopolskiego. Do dzisiaj trwa spór wśród językoznawców, który z tych dialektów był ważniejszy w procesie kształtowania języka ogólnonarodowego. Oczywiście waga tych dialektów związana była z ośrodkiem władzy, który początkowo znajdował się w Gnieźnie /Wielkopolska/, potem w Krakowie /Małopolska/. Można wspomnieć też przy okazji tego tematu, jak ważną była uroczystość Chrztu Polski, dzięki któremu staliśmy się mocnym państwem europejskim, wzmocnionym przez sojusz państw schryścianizowanych. Ale należy też pamiętać, że powstanie języka narodowego to także wyjątkowy moment w życiu tego narodu. Odtąd tworzy się historię, ciągłość dziejów państwa. Utrwała się i ocala od zapomnienia wydarzenia z przeszłości. Przekazuje się legendy o bohaterach narodowych. Język staje się skarbnicą wartości przekazywanych młodym pokoleniom. Staje się narzędziem do wyrażania uczuć i emocji,

opisywania świata, piękna natury, człowieka i relacji międzyludzkich. Dzięki umiejętności posługiwania się językiem tworzymy nowe perspektywy, snujemy plany i marzenia. Dlatego trudno się dziwić, że pragniemy, by nasz język się rozwijał, by zaspokajał nasze potrzeby komunikacyjne, by był w stanie wyrazić nasze najskrytsze myśli i pragnienia. Tak było od samego początku powstawania i rozwijania naszego języka narodowego.

Zapożyczenia językowe to zjawisko przenikania elementów danego języka do innego. Zapożyczeniem może być nie tylko wyraz, ale także cały zwrot, wyrażenie, forma odmiany wyrazów, związek frazeologiczny czy konstrukcja składniowa.

Wśród wszystkich zapożyczeń obecnych w języku polskim, szczególne miejsce zajmują latynizmy, czyli wbrew pozorom nie słowa pochodzące z krajów latynoskich, a wywodzące się z łaciny. W naszej mowie jest ich pokaźna grupa.

Zapożyczenia z łaciny są najstarszą grupą w naszym języku. Siegają zamierzchłych czasów, średniowiecznych czasów. Pierwsze przejawy tego zjawiska w polskiej mowie odnotowano w okolicach kluczowego dla losów naszego kraju chrztu w 966 roku. Łacińskie wyrazy były mocno związane z niemieckim i czeskim słownictwem, a to za sprawą bliskości na mapie. Anioł (łac. angelus), biskup (łac. episcopus), kościół (łac. castellum), msza (łac. missa), proboszcz (łac. praepositus) to przykłady zapożyczeń z języka łacińskiego [2].

Pomimo tego, że zapożyczenia z łaciny z reguły kojarzą się z chrześcijaństwem czy religią, ich występowanie zauważalne jest w aspekcie naukowym czy prawniczym. Przykładów latynizmów z tych kategorii jest co nie miara: apelacja (łac. appellatio), dekret (łac. decretum), traktat (łac. foedus), kolokwium (łac. colloquium), seminarium (łac. seminarium) [2].

Zapożyczenia z łaciny występują również w formie nieco dłuższych wyrazów, skierowanych do drugiej osoby lub opisujących daną sytuację, stan czy rzeczywistość. Jak się okazuje, część z tych zwrotów, spora ilość ludzi na pewno wykorzystuje na co dzień. Nihil novi (Nic nowego), Pro memoria (Ku pamięci), Pro forma (dla pozorów), Quo vadis? (Dokąd idziesz?), Status quo (Stan polityczny lub prawny), Sensu stricto (W ścisłym znaczeniu), Pro publico bono (Dla dobra ogółu), Ex cathedra (Z urzędu) [2].

Na polszczyznę bardzo silny wpływ miały też inne języki. Dowodem na to są poniższe przykłady. Komputer, sport, mecz,

lajk, weekend – wniósł do polszczyzny język angielski. Glanc, weksel, durszlak, szlauch – język niemiecki. Szofer, fryzjer, taboret, gorset, agrałka – to słowa pochodzące z Francji. Pałac, por, seler, szparagi, – pochodzą z języka włoskiego.

Hejnał, orszak, giermek, juhas, – to zapożyczenia z węgierskiego. Czort, nieudacznik, zagwozdka – to zwroty wywodzące się z języka rosyjskiego, Masarz, władać, brama, hańba – język czeski. Czajnik, torba, bohater, chałwa i tapczan – pochodzą z języka tureckiego.

Zapożyczeniami są również słowa całkowicie kojarzone przez Polaków z naszym państwem czyli cebula, ziemniak, kartofel, burak. Cebula i burak to słowa pochodzenia łacińskiego, a kartofel to słowo pochodzące z języka niemieckiego.

Zapożyczenia językowe związane są nierozdzielnie z przenikaniem się elementów kulturowych różnych państw. Wynikają także z częstych kontaktów handlowych, a także ożywionych stosunków dyplomatycznych. Nierzadko były po prostu rezultatem wieloletnich wojen prowadzonych z tym, czy innym państwem. Przychodziły do nas za pośrednictwem nauki, literatury, sztuki i handlu. I zdomowały się na dobre. Nie wyobrażamy sobie dzisiaj, by nie używać tych słów lub zastępować je innymi. Jest to wręcz niemożliwe. A swoją drogą, ciekawostką jest jakie wyrazy polskie przeniknęły do innych języków europejskich i jakie były przyczyny tego zjawiska?

Lista wykorzystanych źródeł:

1. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C4%99zyk_polski
2. URL: <https://supertlumaczenia.pl/zapozyczenia-z-laciny-uzywane-na-co-dzien/>

Б. Надольська-Валюс

*вчитель польської мови Комплексу шкіл
імені К. К. Бачинського в Домброві Тарновській*

KRZYSZTOF KAMIL BACZYŃSKI – GŁOS KOLUMBÓW, SYMBOL POKOLENIA

Spacerując po Warszawie śladami poety Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, można zobaczyć kamienicę przy ul. Bagatela 10, gdzie Baczyński przyszedł na świat, o czym również przypomina umieszczona na fasadzie budynku tablica pamiątkowa. W pobliżu wznosi się kościół Najświętszego Zbawiciela, gdzie Krzysztof został ochrzczony, a przy Alejach Ujazdowskich 37 mieściło się przedszkole, do którego uczęszczał. Przy ul. Wspólnej 75 znajdowało się mieszkanie babci Krzysztofa, a przy Wiktorskiej 6, w lokalu numer 12, w latach 1934-1936 państwo Baczyńscy wynajmowali mieszkanie. Na Solcu można wstąpić do Kościoła Świętej Trójcy, gdzie poeta brał ślub z Barbarą, a na Powiślu zwiedzić Muzeum Szkolne w budynku Gimnazjum i Liceum im. Stefana Batorego, gdzie oprócz Baczyńskiego uczyli się także Tadeusz Zawadzki «Zośka», Jan Bytnar «Rudy» i Aleksy Dawidowski «Alek». W budynku szkoły w 1974 roku odsłonięto pamiątkową tablicę, poświęconą poecie. Symboliczne epitafium Krzysztofa Kamila Baczyńskiego znajduje się również w Muzeum Powstania Warszawskiego, a na znajdującym się na terenie muzeum Murze Pamięci w kolumnie 178, pozycja 3, znaleźć można nazwisko poety [1]. Ale zacznijmy opowieść o poecie po kolei.

Krzysztof Kamil Baczyński urodził się w Warszawie, dnia 22 stycznia 1921 roku, w rodzinie inteligenckiej. Za datę jego przyjścia na świat przyjmuje się wypis z księgi parafialnej. Rodzicami poety byli Stefania i Stanisław Baczyńscy. Mama – nauczycielka i autorka podręczników szkolnych, katoliczka, pochodziła z zasymilowanej rodziny żydowskiej Zieleńczyków. Świadomość żydowskiego pochodzenia Krzysztofa znalazła w czasie Zagłady odbicie w twórczości poety, a także wywołała wzmożony lęk matki o życie jedyne go syna. Już jako dorosły człowiek *Rodzicom* zadedykował wiersz:

*A otóż i macie wszystko.
Byłem jak lipy szelest, na imię mi było Krzysztof,
i jeszcze ciało – to tak niewiele.
/.../
30 VII 1943 r. [2]*

Drugie imię – Kamil, jakie Krzysztof otrzymał na chrzcie, nie było przypadkowe. Było pamiątką po starszej siostrze, która zmarła po porodzie. Tym zdarzeniem można też tłumaczyć nadmierną troskę matki o swojego jedyne go syna. Młody Baczyński był dzieckiem chorowitym i słabym. Miał astmę. Dlatego też nie miał przyjaciół z boiska sportowego, bo nie grywał w piłkę. Raczej stronił od rówieśników, spędzając więcej czasu z dorosłymi.

Rodzice, zarówno Stanisław, jak i Stefania, wpajali młodemu Krzysztofowi miłość do Ojczyzny i uczyli go patriotyzmu od najmłodszych lat. Mały Krzys przysłuchiwał się rozmowom, jakie toczyły się w salonie ich mieszkania, w kamienicy, przy ulicy Hołówki 3. Niestety, po dziewięciu latach od urodzenia się Krzysztofa, jego rodzice rozstali się. Ojciec wyprowadził się z domu, Krzysztof pozostał z matką.

W 1933 roku Krzysztof rozpoczął naukę w warszawskim Gimnazjum im. Stefana Batorego. Uczniem był średnim, nawet język polski nie był jego mocną stroną. Ale świetnie rysował, co stało się jego największą pasją, dlatego marzył o studiach artystycznych.

W 1939 roku Krzysztof zdał maturę. Radość młodego człowieka, który wszedł w dorosłość, zaburzyła śmierć ojca – 27 lipca. Gdyby nie to przykre wydarzenie w życiu naszego Poety, a także wybuch wojny, z pewnością studiowałby we Francji, dokąd miał się udać. Ostatecznie rozpoczął studia polonistyczne na tajnym Uniwersytecie Warszawskim [3].

Wybuch wojny wpłynął na tematykę wierszy Krzysztofa, nadając im tonację bardzo poważną, smutną, wręcz katastroficzną. Warto w tym miejscu przypomnieć fragment jednego z najbardziej znanych wierszy *Elegia o ... chłopcu polskim*:

*I wyszedłeś, jasny synku, z czarną bronią w noc,
i poczułeś, jak się jeży w dźwięku minut zło.
Zanim padłeś, jeszcze ziemię przeżegnałeś ręką.
Czy to była kula, synku, czy to serce pękło?* [3]

Utwór ten powstał na kilka miesięcy przed śmiercią poety, 30 marca 1944 roku. Jest świadectwem atmosfery lęku, strachu, śmierci, ale także ducha walki, determinacji i mimo wszystko nadziei. Nie dziwi więc fakt, że w warunkach okupacyjnych, Krzysztof zdecydował się sabotować rozporządzenie niemieckie i pozostać po aryjskiej stronie. Nie zamieszkał zatem w getcie, pomimo swoich żydowskich

korzeni. Dorywczo pracował, aby utrzymać siebie i matkę, najważniejszą osobę w jego życiu.

Następnie Krzysztof podjął decyzję o wstąpieniu do Szarych Szeregów. Był aktywnym uczestnikiem polskiego ruchu oporu. Nie przeszkodziło mu to jednak w rozwijaniu pasji, jaką była liryka. Przez cały okres okupacji tworzył, a warszawscy literaci, którzy mieli okazję zapoznać się z wierszami Krzysztofa, szybko docenili jego talent. Co więcej, udało się im uzyskać od władz podziemnych zapomogę finansową dla poety, co było niebywałym wyróżnieniem, jak na okupacyjną rzeczywistość. Był uczestnikiem tajnych kompletów, Harcerskich Grup Szturmowych i konspiracyjnej Szkoły Podchorążych Rezerwy. W 1943 roku rozpoczął służbę w plutonie «Alek», a następnie kompanii «Rudy», batalionu «Zośka». Służył w stopniu starszego strzelca. Co ciekawe, działał wraz z kolegami, z którymi niegdyś uczęszczał do szkoły. Wszyscy później spotkali się w Szarych Szeregach [4].

Ze względu na jego talent, dowódcy zdecydowali się wycofać go z czynnej służby, ale Krzysztof chciał walczyć. Mocno zaangażował się w konspirację, uczestniczył w wielu szkoleniach, nierzadko ryzykując aresztowaniem, mimo że był fizycznie za słaby nawet na dźwiganie karabinu. Owszem, wziął udział w akcji Tuszcz-Urle, zamachu na pociąg niemiecki, podczas którego był w grupie, która obrzucała wykolejony pociąg granatami, ale wszyscy wiedzieli, że kiepsko strzela i spokoju nie daje mu astma. Literaturoznawca Stanisław Pigoń, na wieść, że Baczyński wstąpił do oddziału dywersyjnego, powiedział: *Cóż, należymy do narodu, którego losem jest strzelać do wrogów z brylantów* [5].

1 sierpnia 1944 roku w Warszawie wybuchło Powstanie Warszawskie. Krzysztof wyszedł z domu i jak później żalił się kolegom, nie zdążył się pożegnać ze swoją żoną Barbarą. Nie mógł też wiedzieć, że więcej się nie zobaczą. Zginął 4 sierpnia 1944 roku, zastrzelony przez niemieckiego snajpera. Pogrzeb Krzysztofa Kamila Baczyńskiego odbył się na tyłach Pałacu Blanka. Według relacji świadków, uczestniczyło w nim 19 osób i trwał około pół godziny. Nie było księdza, była krótka modlitwa, ktoś po cichu zaintonował hymn narodowy. Dopiero po wojnie ciało poety przeniesiono na warszawski Cmentarz Wojskowy na Powązkach.

Poezja Krzysztofa Kamila Baczyńskiego najpełniej wyraża cechy pokolenia Kolumbów. Dla nich konsekwencją wybuchu wojny była konieczność poradzenia sobie z tym wstrząsem i odnalezienie własnej postawy wobec tych wydarzeń. Jego wiersze, pomimo silnego związku z czasem wojny, ukazują swój uniwersalny wymiar. Dzieje się tak dlatego, że nie pisał o swojej epoce wprost, lecz w konwencji apokaliptycznej i onirycznej, a także dlatego, iż poruszał problemy ponadczasowe, takie jak: rzeźbienie duszy i psychiki człowieka, refleksja nad młodością i dojrzewaniem, w tym przypadku drastycznie przyspieszonym przez wojnę, poszukiwanie wartości, mogących stanowić fundamenty dorosłego życia. Poeta w wierszach często stosował liczbę mnogą, przemawiając w swoim i pokolenia imieniu. Pisał wiersze katastroficzne, ze środka *spełniającej się apokalipsy*, pragnąc zmierzyć się ze swoją epoką i czasem historycznym. Ukazywał wojnę jako siłę niszczycielską dla dotychczasowych systemów wartości i norm moralnych, a wprowadzającą nowe, okrutne prawa. Był nieufny wobec tradycyjnej poetyki – uważał, że jest niewskazana wobec ogromu zniszczeń i cierpień narodu. Miał świadomość zagłady własnej i jego pokolenia. Jednocześnie nie dramatyzował nad tym losem. Pragnął zminimalizować skażenie wojną, jej wpływ na własną psychikę. Chciał zmycia tego piętna poprzez obcowanie z mityczną arkadią, jako światem czystym, nieskażonym, pozbawionym krwi, okaleczenia i śmierci. Ton jego poezji jest zróżnicowany: obok wierszy, dotyczących przeżyć okupacyjnych, pisał także te oddzielone od tych wydarzeń, pełne nadziei i piękna. Są pełne rozbudowanych metafor, elementów ze świata baśni, przyrody, otoczone aurą nastrojowości. Zachowały się wszystkie jego dzieła: ponad 500 wierszy, kilkanaście poematów i około 20 opowiadań. Najbardziej znane wiersze Baczyńskiego to: *Elegia o... [chłopcu polskim]*, *Mazowsze*, *Historia*, *Spojrzenie*, *Pragnienia*, *Ten czas*, *Pokolenie*, *Biała magia*, *Gdy broń dymiąca z dłoni wyjmę...*, *Polacy*. Jego wiersze były śpiewane m.in. przez Ewę Demarczyk, Janusza Radka, Michała Bajora, Grzegorza Turnaua, zespół Lao Che /utwór Godzina W/ i Ankh. Fragment jego wiersza *Historia* posłużył za tytuł filmu w reżyserii Haliny Lachowicz *Jeszcze słyszeć śpiew i rzenie koni...*

Lista wykorzystanych źródeł:

1. Dzierzbicka K. Ostatnie dni Baczyńskiego. Miejsca z historią. URL: <http://polska1918-89.pl/pdf/ostatnie-dnibaczynskiego,-1582.pdf>, dostęp 30.05.2021.
2. Baczyński K. K. Rodzicom. *Baczyński K. K., Wybór poezji*. Bydgoszcz: ARCAUM, 1991. 42 s.
3. Krzysztof Kamil Baczyński (1921–1944). URL: <http://dzieje.pl/dostep>.
4. Bartelski L. M. Genealogia ocalonych. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1963. S. 204–205.
5. Krzysztof Kamil Baczyński (1921–1944). URL: <http://dzieje.pl/postacie/Krzysztof-kamil-baczynski-1921-1944>.

Я. О. Олійник

*здобувачка вищої освіти другого
(магістерського) рівня 2 року навчання
предметної спеціальності 014.02 Середня освіта
Мова та зарубіжна література (англійська)
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

НЕОЛОГІЗМ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ ТА ФОРМУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ

Мова, як живий організм і провідний інструмент комунікації, постійно розвивається, реагуючи на суспільні зміни, історичні події та культурні трансформації, у яких бере участь її носій. На кожному етапі розвитку суспільства формуються ті мовні засоби та способи вираження, що найповніше відповідають новим умовам політичного, соціального й комунікативного життя. Одним із ключових завдань мови є задоволення потреб суспільства в інтерпретації та поширенні інформації, а також у вираженні ставлення мовців до подій і явищ дійсності.

Саме така динамічність і адаптивність лексичної системи зумовлює появу неологізмів – інноваційних лексичних одиниць, що не лише збагачують словниковий запас, а й стають дієвим інструментом політичного впливу та формування ідеології. У сучасній англійській мові політичні неологізми відіграють важливу роль у конструюванні суспільних смислів, маніпулюванні громадською думкою та відображенні актуальних тенденцій політичного дискурсу, що

засвідчує їхній значний вплив на культуру мовлення та комунікацію загалом.

Неологізми в політичному дискурсі виникають як реакція на нові реалії суспільно-політичного життя, на появу нових понять, ідеологій, політичних рухів, технологій та соціальних явищ. Вони відображають зміни у способі мислення суспільства та в його ціннісних орієнтирах. Неологізми – новостворені слова або вирази, що відображають нові поняття чи зміни у суспільстві.

Так, у науковому дослідженні Соловйової А. С. зазначено: «Неологізми в політичному просторі держави виникають внаслідок певних політичних або соціальних змін і криз; як реакція на політику, політичний курс, реформи, які не підтримуються частиною суспільства» [4, с. 22]. Іншими словами – коли політична дійсність змінюється, мова реагує створенням нової лексики.

У політичному дискурсі неологізми виконують номінативну функцію (називають нове), когнітивну (формують уявлення), мобілізаційну (спонукають до дії), маніпулятивну (впливають на свідомість) оскільки спрямовані на формування певних асоціацій, емоційного забарвлення та ідеологічних установок у свідомості адресата.

Механізми впливу політичних неологізмів базуються на семантичній гнучкості мови: за допомогою метафоризації, скорочень, поєднання елементів різних мов або переосмислення звичних лексем створюються вирази, що легко сприймаються та запам'ятовуються (наприклад: *Brexit, fake news, woke culture, cancel culture*).

Формування ідеології через неологізми відбувається шляхом нормалізації певних концептів у масовій свідомості. Часте використання нових політичних термінів у ЗМІ, соціальних мережах та публічних виступах сприяє закріпленню бажаних ідеологічних інтерпретацій.

Расова дискримінація також є важливим чинником, що впливає на появу нових політичних слів. Зростання кількості неологізмів загалом залежить від усіх подій, особливо нових, які відбуваються в англomовному суспільстві. Нові слова часто виникають у зв'язку зі змінами в уряді, міжнародними подіями чи природними катастрофами.

На сучасному етапі зовнішні фактори мають істотний вплив на процес творення політичних неологізмів. Їхня роль

полягає у прискоренні процесу створення нових слів та зміні самих способів неологізації мови. Запозичення як джерело неологізмів становить новий етап у розвитку лінгвістики, адже традиційні мови, такі як іспанська, італійська та французька, поступово відходять на другий план, поступаючись місцем мовам Близького Сходу («східним»). Цікавим є те, що сьогодні в англійську активно запозичуються елементи іноземного походження. Наприклад, слово *hackerazzi* містить іноземний компонент, що дало підставу для появи нового суфікса *-azzi* в англійській мові [1, с. 165].

Політична лексика також виникає завдяки запозиченням з інших варіантів англійської мови – зокрема американського, австралійського та канадського [2]. Нові тенденції простежуються й в інших процесах словотворення. Передусім морфологічні неологізми зазнали змін і продовжують еволюціонувати. Багато лінгвістів висловлюють різні погляди щодо того, які морфологічні засоби словотворення сьогодні є найактивнішими. Одні надають перевагу словоскладанню, інші – традиційному афіксаційному способу тощо. Проте немає сумніву, що виникають нові інноваційні форми та моделі.

На думку дослідників, словоскладання є найпоширенішим процесом творення англійських політичних неологізмів. Складні неологізми зазвичай двокомпонентні, хоча можуть бути й трикомпонентні. Багато слів утворюються з інтерфіксом *-o* (наприклад, *islamofascism*). Широко вживаними є політичні неологізми, створені за моделями *N+N*, *A+N→N*, *V+N*. Активним є творення складних слів із компонентом *person*, що дедалі частіше замінює слова *man/woman* і свідчить про «емансипацію жінок» та вплив соціальних процесів на неологізацію англійської мови [5, с. 10].

Зростання руху за права жінок породжує появу нових феміністичних термінів. Окрім словосполучень із компонентом *person*, популярності набувають складні слова з елементом *lib-*. Крім того, сучасна англійська мова активно поповнюється лексемами, запозиченими з різних субкультур – зокрема, із середовищ сексуальних меншин, шанувальників новітніх технологій тощо [3, с. 4].

Політичне життя світу завжди було й залишається однією з найобговорюваніших тем сучасності. Саме політична сфера, завдяки промовам політиків, їхнім висловлю-

ванням у соціальних мережах, заявах під час офіційних зустрічей та переговорів, стає основним джерелом появи нових слів, які швидко входять у повсякденний ужиток. Політика приваблює суспільство своєю динамічністю, сенсаційністю, гучними виступами та рішучими діями політичних діячів. У результаті жодна важлива політична подія не залишається поза увагою мовознавців.

Створення нових слів у цій сфері є насамперед відображенням потреб суспільства у позначенні нових понять, що виникають у процесі розвитку політичних і соціальних відносин. Тому важливо простежити тенденції у словотворчих процесах, пов'язаних із політичним дискурсом. Як правило, неологізми формуються на основі вже існуючих мовних традицій певної нації або соціальної групи. За останні роки політична лексика значно збагатилася новими одиницями. Водночас серед дослідників немає єдності у визначенні статусу нових утворень, які ще не зафіксовані в словниках і перебувають на межі між неологізмами, оказіоналізмами чи потенційними словами. Проте чимало таких новотворів уже стали частиною активного словникового фонду.

Оскільки головна функція мови полягає у вираженні думок, автори політичних промов прагнуть максимально ефективно використовувати нові слова для підсилення впливу на аудиторію. Це сприяє формуванню позитивного іміджу політика, зміцненню його авторитету та довіри громадськості. Водночас нові слова можуть застосовуватися й з метою привернення уваги або створення резонансу навколо певної події чи виступу. Таким чином, поява неологізмів у політичному дискурсі зумовлена не лише соціальними, а й прагматичними потребами.

Тendenції у формуванні нових лексичних одиниць залежать від продуктивних словотворчих засобів, характерних для сучасної англійської мови. Політична лексика відображає актуальні соціальні проблеми та настрої суспільства. Уміння вдало використовувати певні словотвірні моделі свідчить про мовну майстерність політика та формує його індивідуальний стиль.

Отже, політична мова є складною, динамічною системою, що постійно розвивається і вдосконалюється. Вона виконує функції засобу політичної комунікації, впливу на громадську свідомість, просування ідей та створення суспіль-

ного консенсусу. Її експресивність і емоційність зумовлені конкретними політичними обставинами й часом, у якому формується дискурс. Політичні лексеми несуть потужний емоційний заряд, який може бути як позитивним, так і негативним, відображаючи прагнення до змін або зміцнення довіри суспільства. Мова політиків зорієнтована на виразність, емоційність та впливовість, а отже, є надзвичайно чутливою до політичних і ідеологічних трансформацій.

Список використаних джерел та літератури:

1. Зацний Ю. А. Про деякі тенденції в словотвірних процесах сучасної англійської мови. *Нова Філологія*. 2014. № 64. С. 162–170.
2. Зацний Ю. А. До проблеми інтерваріантних запозичень як джерела збагачень розмовної лексики і фразеології сучасної англійської мови. *Філологічні трактати*. 2009. Т. 1. № 2. С. 88–94.
3. Клименко О. Л. Субкультури американського суспільства та розвиток словникового складу сучасної англійської мови. *Вісник СумДУ*. 2005. № 6 (78). С. 4–7.
4. Соловйова А. С. Political neologisms as an important component of modern political language. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Політологія. 2015. Т. 260. Вип. 248. С. 22–25.
5. Янков А. В. Соціально-політичні неологізми та okazіоналізми в американському варіанті англійської мови: структура – семантика – функціонування: автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Львів, 2004. 22 с.

Т. В. Охріменко

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету*

К. Р. Богдан

*студентка III курсу секції полоністики
Київського національного лінгвістичного університету*

ОБРАЗНО-ОЦІННІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІДІОСТИЛЮ БРУНО ШУЛЬЦА ЯК ПРЕДСТАВНИКА ЛІТЕРАТУРИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПОГРАНИЧЧЯ

В умовах зростання інтересу до визначення культурно-національної ідентичності носія мови примітними є дослідження ідіостилю як унікальної мовної моделі, притаманної майстру слова, що розбудовує художній світ на перетині мов і культур. Лінгвокультурні характеристики творчості Бруно Шульца – видатного польського письменника єврейського походження, що жив і творив на теренах польсько-українського пограниччя минулої епохи, – є надзвичайно цінним матеріалом для аналізу образно-оцінних рис ідіостилю.

У польських і українських філологічних студіях питання вивчення індивідуального стилю Бруно Шульца з погляду формування художньо-авторської мовної картини світу розглядається в працях М. Рабіж-Бжеської, Є. Фіцовського, Є. Яжембського, О. Забужко, Ю. Калимон, М. Ковалишина, А. Філіпович, А. Яценко, М. Гнатюк, В. Шевчук та ін. У поняття ідіостилю автора дослідники включають як загальне розуміння про «сукупність усіх мовно-виражальних засобів автора» чи «систему знаків авторства художника слова», так і конкретне окреслення «системи домінуючих, особистісних актуальних способів і засобів формально-змістовної та мовної фіксації авторських когнітивних структур, емоційних станів і суб'єктивних смислів в естетично напруженому мовному творі» чи «систему змістових і формальних характеристик, властивих творам автора, яка робить унікальним втілення в цих творах авторського способу мовного вираження» [5, с. 82–84; 6, с. 6]. Отже, ідіостиль можна розглядати як формальне і змістове, мовне і культурне, національне і okazіональне, образно-оцінне й художньо-емоційне втілення унікальної індивідуально-авторської мовної картини світу.

Художній синтаксис, який є найвагомішим елементом ідіостилю Б. Шульца, містить складні, ускладнені, описові синтаксичні конструкції, які вуалізують реальний світ, міфологізують його і метаморфізують увесь простір, що оточує героїв. Зокрема, в оповіданні «Санаторій під Клепсидрою» міфологізується і персоніфікується рідне для автора місто Дрогобич, яке стає тілесним, занурюється у сон, але сторожко відчуває тривогу. Усе в цьому одухотвореному місті – будівлі мешканців із вікнами і дахами, простір вулиць, звуки розмов, навіть кожна пляма і цегла на мурах (образна літота) – усе це (образна гіпербола) не лише є просякнутим передчуттям невідвратної катастрофи (емоційна напруженість із негативною оцінкою, образним перифразом небезпечного), а й спроможне на крик (метаморфоза-персоніфікація): *Miasto spało, ale jego sen był napięty, jakby oczekiwało czegoś nieuchronnego. Ciało miasta wypełniały niepokojące dźwięki, jakby sama przestrzeń żyła. Części budynków, okna, drzwi, dachy – wszystko było jakby zanurzone w cichym niepoкою, w którym każdy kamień, każda cegła, każda plama na starych murach krzyczały o nadchodzącej katastrofie* (Шульц «Санаторій під клепсидрою», 2017, с. 134). Місто оживляється і міфологізується, бо, як відомо, у міфі усе живе і здатне відчувати: не можна витоптувати траву матері-землі, засмічувати джерела, не дозволено лаятися навіть у повітряний простір, бо злі слова матеріалізуються, оживляються і повертаються.

Місто Дрогобич, в якому народився письменник, описується як багатонаціональне місто, де перетинаються польська, українська та єврейська культури. Міфологізований і персоніфікований образ міста перетворюється на частину авторської свідомості чи навіть тілесності (образна метаморфоза *місто увійшло в нас*) і одночасно переростає локальні, національні і географічні межі (образна метаморфоза з оксюмороном *ось цей Дрогобич здався мені цілою планетою, де все було окремим і водночас – єдиним*), губить просторове означення і одночасно дозволяє героєві віднайти себе саме в цій точці всесвіту (інша образна метаморфоза з оксюмороном *тут, серед його вулиць, можна було втратити себе і водночас знайти своє місце у світі*) (Шульц «Санаторій під клепсидрою», 2017, с. 157).

Натомість у творі «Цинамонові крамниці» короткі, неповні речення, які здаються логічно не зв'язаними між со-

бою, демонструють то розірвану міфологічну свідомість, нестійкий хронотоп одухотвореного міста, то дивну в ньому гармонію (антитези, образні епітети і метафори), а наскрізна нічна тиша Дрогобича порівнюється зі страхом (гіперболізовані образні епітети і порівняння) і містить амбівалентну оцінку: *Noc. Ulica pusta. Na końcu ulicy szum wiatru. W oddali dźwięk szczekającego psa. Wszystko wydaje się oddzielone, niepołączone, a jednak pełne jakiejś dziwnej harmonii. W ciszy, jakby w strachu, coś czeka* (Шульц «Цинамонові крамниці», 2012, с. 89).

Синтаксичні конструкції оповідання «Санаторій під Клепсидрою» зі зміненним, зворотнім порядком слів можна вважати одними з найбільш емоційних висловлювань через те, що вони найперше формою вираження підсилюють стан напруги героя (образна гіпербола), змінюють сприйняття часу (алегорія і метаморфоза), оживляють простір, зокрема простір книжкового світу (міфологічна персоніфікація): *W ciemnym pokoju, pełnym zapachu starych książek, znikąd nie dochodził dźwięk, jakby czas sam wstrzymał swój bieg, a jedynie cienie poruszały się nieśmiało, jakby bały się zagubić w tej przestrzeni. Każdy obraz, każdy detal, każda strona książki miały swój porządek, ale były ustawione w taki sposób, że zdawały się żyć własnym życiem* (Шульц «Санаторій під клепсидрою», 2017, с. 156). У простому реченні «*Znikąd nie dochodził dźwięk*» спостерігається інверсія, тому що присудок «*nie dochodził*» передує підмету «*dźwięk*» і надає опису більшої образності і емоційності.

Дослідники образних характеристик ідіостилю Бруно Шульца відзначають «унікальне поєднання слів та візуальних якостей», «використання живих образних та стилістичних засобів наближення тексту до живопису», пов'язуючи цей факт із автобіографічними даними життя Б. Шульца – письменника і художника, який «малював словами» [4, с. 191]. Візуальні образи втілюються у наочні, осяжні зором метафори. Так, у творі «Цинамонові крамниці» письменник змальовує соняшник як *величезний, зі слоновою хворобою* одухотворений персонаж (образна персоніфікація-гіпербола) із елементами гротеску та відчуттям перевтіленої реальності (образна метаморфоза) (Шульц «Цинамонові крамниці», 2012, с. 9). Гіперболізований і одухотворений (з уподібненням до слона чи до живої істоти із подібною хво-

робою) образ соняшника підкреслює хворобливий, негативний стан або ж навпаки – казкову, надприродну велич, міфологізований і сакралізований світ.

Художній синтаксис Б. Шульца наповнюється численними образними порівняннями. Так, в оповіданні «Вулиці крокодилів» візуальні метафори можуть базуватися на порівняльних конструкціях, уподібнюючи темний колір тіней до важкості рідкого металу, який розливається, подовжує тіні (синтетична метафора і образна метаморфоза), викликає відчуття напруги і зростаючої важкості ночі: *Тіні зростали, ніби вони були відлиті з рідкого металу* (Шульц «Вулиці крокодилів», 2001, с. 12). Поєднання візуальних метафор, метонімії, епітетів і образних порівнянь у творі «Вулиці крокодилів» спричиняє безліч метаморфоз, н., туман > дихання міста > вода з вуличних тріщин > річка вночі: *Місто дихало туманом, який лився з кожної тріщини, як ріка вночі* (Шульц «Вулиці крокодилів», 2001, с. 43); хмарне небо > фізично обтяжливий простір, що тисне зверху > оголена, напружена, обмежена в русі, стягнена на черепі шкіра: *Небо було низьким, важким, як розтягнута шкіра над черепом* (Шульц «Вулиці крокодилів», 2001, с. 58); тихий простір заглиблених вулиць > дно кубку із сакральним, таємничим напоєм для причастя: *Міська тиша вулиць, як велика чаша для самотності* (Шульц «Вулиці крокодилів», 2001, с. 45).

Образи близьких герою персонажів, зокрема батьків, також переосмислюються у візуальних метафорах-уподібненнях із залученням образних епітетів і метаморфоз (руки батька, опухлі і понівечені від роботи > покручений метал; батько героя > трансформована, неземна, незрозуміла героєві істота), наприклад, у творі «Цинамонові крамниці»: *Руки тата були схожі на покручений метал* (Шульц «Цинамонові крамниці», 2012, с. 35).

Висновок: образно-оцінні характеристики індивідуально-авторської мови Бруно Шульца як представника літератури польсько-українського пограниччя ґрунтуються на численних персоніфікованих, міфологізованих, одухотворених, перифрастичних, амбівалентно-оксюморонних, гіперболізованих метаморфозах, а також на синтетичних, полісенсорних, перманентних метафорах із образними порівняннями і метоніміями, наближеними до метаморфоз, палітрою образних епітетів у рамках складних конструкцій

художнього синтаксису з антитезами, емоційними інверсіями, неповними реченнями з ефектом розірваної чи плинної авторської свідомості, в якій поєднується поліетнічний мовний простір галицької культури, літературний наратив модерністської доби та барви міського живопису.

Список використаних джерел та літератури:

1. Болотнова Н. С. Лінгвістичні дослідження художнього тексту: ідіостиль та мовна картина світу. Київ: Видавництво КНЛУ, 2020.
2. Забужко О. Шульц і філософія часу. Київ: Дух і літера, 2020.
3. Калимон Ю. Мовна особистість та ідіостиль у літературі. Київ: Видавництво КНУ, 2014.
4. Ковалишин М. Бруно Шульц: міжкультурний контекст. Варшава: Видавництво Варшавського університету, 2022.
5. Семенюк О. Мовна особистість у літературі: теоретичний аспект. Київ: Наукова думка, 2019.
6. Сидоренко Л. Еволюція лінгвістичних підходів до аналізу художнього тексту. Київ: Видавництво КНУ, 2002.
7. Ставицька Л. Ідіолект та індивідуальний стиль у сучасній лінгвістиці. Київ: Видавництво КНЛУ, 2009.
8. Яжембський Є. Мова кордону: лінгвістичний аналіз творчості Бруно Шульца. Варшава: Видавництво Варшавського університету, 2016.

Т. В. Охріменко

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету*

В. О. Чайковська

*студентка III курсу секції полоністики
Київського національного лінгвістичного університету*

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ АНТРОПНОЇ СФЕРИ У ЛЕКСИКОГРАФІЇ І ПУБЛІЦИСТИЦІ СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

У розрізі сучасної мультикультурної і антропоцентричної парадигми дослідження мови фразеологію розглядають як відображення ментального й культурного світу носія мови, зокрема як провідну смислотвірну ланку слов'янської мовної картини світу [14, с. 17], у зв'язку з чим поняття фразеологізму можна розглядати у широкому лінгвокульту-

рному значенні – як усталену, семантично цілісну, відтворювану у мовленні одиницю, що відображає концептуальні образно-оцінні утворення картини світу етносу.

Серед досліджень, присвячених питанням формування і функціонування фразеології польської мови (зокрема, у працях Є. Бартмінського, С. Гаєка, І. Кононенко, П. Фліцінського, І. Туліної-Блюменталь, А. Пясецької, Г. Бачинської, О. Вербовецької, А. Пайдзинської, П. Губич, С. Бомби, Й. Кліус, С. Скорупки та інших), слід відзначити актуальність досліджень усталених виразів антропного характеру (або антропних фразеологізмів), в яких змальовуються тіло людини, риси характеру, психічні стани, соціальні ролі, моральні якості, міжособистісні стосунки та поведінкові моделі. На думку польських дослідників, антропні фразеологізми демонструють національно-специфічні особливості світогляду, соціо- та етнокультурні традиції творення польської нації, допомагають осмислити механізми концептуалізації людини в мові, їхню роль у формуванні польської національно-мовної картини світу [11, с. 121; 8, с. 307–310]. Відзначаються й приклади інваріантного сприйняття дійсності у антропних фразеологізмах близькоспоріднених слов'янських мов – польської і української, що спираються на спільні концептуальні утворення *ślowiańska uroda* – слов'янська зовнішність, *ślowiańska gościnność* – слов'янська гостинність, *ślowiańska dusza* – слов'янська душа [14, с. 54].

Саме у фразеології знайшли естетичну оцінку багато явищ особистого і суспільного життя, побуту польського народу [13, с. 21]. Відзначимо, що за результатами зіставного аналізу лексикографії польської і української мов [12, с. 62–67] одними із найбільш колоритних і національно-специфічних виступають мовні явища антропної фразеології, які оповідають про зовнішній вигляд, вроду, одяг людини. Якщо одні антропні фразеологізми подібні, аналогічні за значенням, але різняться граматичною формою і порядком слів в інтернаціоналізмах вказаних мов: *Goly jak święty turecki* – Голий як турецький святий ('зовсім роздягнений, нічим не прикритий'), то інші фразеологізми можуть відрізнятися варіативністю компонентів і уживанням власних назв, як запозичених, так і національно-специфічних географічних позначень, архітектурних споруд, назв релігійних свят та ритуалів: *Ładna jak (tynieckie) jabłko* – Гарна як яблу-

чко (на Спаса) ('дуже вродливий / вродлива'); *Wysoki jak Mariacka wieża* (*baranowska dzwonnica, bablionska wieża*) – Верства келебердянська (пирятинська, чугуївська, мальована) ('дуже висока на зріст людина').

Серед національно-специфічних антропних фразеологізмів польської мови, які можна відзначити у сучасних польських фразеологічних словниках [3], можна помітити такі усталені звороти на позначення людського характеру, які містять польські власні імена, що стали загальними: *Zachowuje się jak Pan Jowialski* – посилання на комедію А. Фредра, означає добродушну, почасти наївну людину; *Typowy Kowalski* – тобто 'пересічний Ян Ковальський', означає звичайну, пересічну людину; *Matka Teresa* – вживається іронічно або щиро про дуже добру, жертвну людину. Отже, використання антропонімів у польській фразеології свідчить про те, як концептуально-культурні уявлення інтегруються у сучасну мову, набуваючи символічного значення і уособлюючи певні риси людського характеру – наївність, пересічність, жертвність тощо.

У дослідженнях польських мовознавців варшавсько-познанської школи, які відзначають динаміку змін фразеологічного фонду польської мови, вводиться поняття «фразеологічна інновація». Так, на думку С. Бомби, фразеологічна інновація – це відхилення від фразеологічної норми, яке включає в себе сукупність одиниць, апробованих підготовленими користувачами польської мови, і правил їх застосування в тексті [1, с. 46]. Серед таких інновацій – компоненти антропної фразеології, які засновуються на образі людини і перетинаються з інвективною лексикою – лайливою, принизливою або агресивною. На думку лексикографів, інвективи – це образливі та жорстокі слова, в яких хтось когось у чомусь звинувачує [2]. За визначенням польської дослідниці Ю. Клиус, людське тіло та його елементи є однією з базових мовних категорій, які евфемізуються або інвективуються [6, с. 151]. Наведемо приклади використання антропних фразеологізмів з інвективами, що здатні принижувати діяльність людського мозку та іронізувати з ролі статевих органів людини, зокрема у текстах польських ЗМІ [7]: *Tylko trzeba mieć kielbise we łbie, by łączyć ideologiczny spór z Holocaustem* – *podkreśla Wojciech Wybranowski* – Щоб пов'язати ідеологічну суперечку з Голо-

костом, треба **мати ікла в голові**, підкреслює Войцех Вибрановський; Karolina Pilarczyk nigdy nie chciała mieć dzieci. «Słyszałam, że muszę **mieć nie po kolei w głowie**» – Кароліна Піларчик ніколи не хотіла мати дітей. «Я чула, що у мене **непорядок у голові**» (Głowinska, 2025); Brud pod stopami, a **w głowie pusto** – Під ногами бруд, а **в голові пусто** (Czarnowska-Wozniak, 2025); Podczas debaty Telewizji Republika kandydat na prezydenta RP Krzysztof Stanowski nazwał Rafała Trzaskowskiego «facetem **bez jaj**» – Під час дебатів на «Телереспубліці» кандидат у президенти Киши-тоф Становський назвав Рафала Тшасковського «хлопцем **без яєць**» (Kowalczyk, 2025). Таким чином, фразеологізми антропної сфери як усталені, семантично цілісні, відтворювані у мовленні одиниці, які відображають концептуальні образно-оцінні утворення картини світу поляків, у польськомовних лексикографічних і публіцистичних джерелах демонструють мовно-культурну традицію і динамічні, почасти агресивні, зрушення у сприйнятті зовнішнього вигляду людини, привабливості / непривабливості, тілесної символіки, розумових здібностей, поведінкових моделей, універсальних і національно-специфічних рис характеру.

Список використаних джерел та літератури:

1. Bąba S. Zmiany znaczeń frazeologizmów. *Prace Komisji Językoznawczej*. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Filologiczno-Filozoficzny, 1994.
2. Bańko M. T. (red.). *Inny słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.
3. Dunaj B. (red.). *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Wilga, 1996.
4. Fliciński R. *Współczesny słownik frazeologiczny*. Poznań: Adam Mickiewicz University, 2010.
5. Kamińska-Szmaj I. Agresja językowa w życiu publicznym: leksykon inwektyw politycznych 1918–2000. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2007.
6. Klyus J. Inwektywy związane z nazwami części ciała we frazeologii polskiej i rosyjskiej. *Analiza leksykalno-semantyczna. Językoznawstwo*. 2018. № 1 (12).
7. Onet.pl. URL: <https://www.onet.pl/> (дата звернення: 8.11.2025).
8. Pajdzińska A. M., Lewicki A. M. (red. J. Bartmińskiego). *Frazeologia. Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*. Wrocław: Współczesny język polski, 1993.
9. Piasecka A., Tulina-Blumental I. *Polsko-Ukraiński słownik frazeologiczny*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2016.

10. Skorupka S. Poprawność frazeologiczna. *Poradnik językowy*. Warszawa: WUW, 1958.
11. Skorupka S. Słownik frazeologiczny języka polskiego. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967.
12. Бачинська Г. В., Вербовецька О. С. Еквіваленти фразеологічних одиниць української та польської мов з онімним компонентом (на матеріалі «Короткого українсько-польського словника усталених виразів»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 2 (44). С. 62–67.
13. Губич П. В. Ідеографічна класифікація фразеологізмів польської мови із семантикою пересування в просторі. *Філологічний часопис*. 2019. Вип. 2 (14). С. 21–29.
14. Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження. Варшава: Вид-во Варшавського ун-ту, 2012.

Н. М. Сліпачук

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської і слов'янської
філології та зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ДИСКУРСИВНІ МАРКЕРИ У ПРОМОВАХ КОРОЛЯ ЧАРЛЬЗА ІІІ

У сучасній лінгвістиці політичний дискурс розглядають як форму інституційної комунікації, що спрямована на підтримання, легітимацію та відтворення політичної влади. Дослідники підкреслюють його складну структуру, у якій мовні, риторичні та символічні елементи взаємодіють із соціальними та ідеологічними чинниками. Як зазначає Т. ван Дейк, політичний дискурс завжди має інституційну природу та є способом реалізації владних стосунків через мову [1]. Він спрямований на формування суспільних уявлень, підтримання політичного порядку та вплив на колективні переконання. Н. Ферклаф, представник критичного дискурс-аналізу, підкреслює, що будь-який політичний текст функціонує в межах соціальних структур, відтворюючи або трансформуючи владні відносини [2].

Серед жанрових різновидів політичного дискурсу особливе місце посідає королівський дискурс. На відміну від парламентської чи урядової риторики, він містить значний обсяг ритуальних, символічних та культурних компонентів.

Королівська риторика виконує не лише інформативну чи декларативну функцію, а й функцію збереження національної ідентичності, спадкоємності традицій та легітимації інституції монархії. Таким чином, промови монарха є важливим інструментом конструювання державного наративу.

Сходження Чарльза III на британський престол у 2022 році ознаменувало початок нового етапу в розвитку монархічного дискурсу. На відміну від стриманої, поміркованої та ритуально врівноваженої риторики Єлизавети II, промови Чарльза III характеризуються ширшим спектром емоційних, моральних та інклюзивних елементів. Монарх активно апелює до сучасних глобальних викликів, таких як змін клімату, соціальної нерівності, волонтерства та відповідальності. Саме ці зміни роблять його дискурс цінним об'єктом наукового вивчення.

Метою дослідження є визначити основні дискурсивні маркери у промовах короля Чарльза III та проаналізувати їх роль у формуванні комунікативного стилю британської монархії у XXI столітті.

Теоретичну базу дослідження становить критичний дискурс-аналіз у трактуванні Т. ван Дейка, котрий наголошує на тому, що політичний дискурс виконує роль механізму створення, підтримання та трансляції владних відносин за допомогою мовних засобів [1]. Н. Ферклаф підкреслює, що політичний текст є інтертекстуальним і функціонує в системі соціальних практик. Тому мова монарха є не просто вербальною формою, а частиною ширшого інституційного механізму влади [2]. Соціальна семіотика М. Галлідея дозволяє інтерпретувати мову як систему ресурсів для створення значень. Його концепція трьох метафункцій мови (ідеаційної, інтерперсональної та текстуальної) дає змогу розглядати королівські промови як інституційний текст, де важливою є не лише інформаційна, але й міжособистісна функція [4]. Дж. Чартеріс-Блек у своїй концепції критичного метафоричного аналізу доводить, що політики використовують метафори для формування емоційного впливу та створення ідеологічних образів. У промовах Чарльза III метафорика відіграє ключову роль у побудові морального та екологічного наративів [3].

Королівські промови традиційно починаються з формальних звертань, які підтримують структуру інституцій-

ної ієрархії, наприклад, «*My Lords, Ladies and Gentlemen*», «*Members of this Honourable House*». Такі формули виконують роль ритуального сигналу, легітимують присутність монарха у публічному просторі та актуалізують історичну спадкоємність. Чарльз III зберігає класичні форми, але інколи вводить і більш сучасні, наприклад, нейтральні звертання до громадян.

Королівський дискурс послідовно уникає прямого позначення особистої відповідальності мовця, що досягається завдяки активному використанню пасивних конструкцій. Наприклад, «*It has been decided that...*», «*It will be ensured that...*» та безособових формул «*There will be efforts to strengthen...*», «*Consideration has been given to...*» Такі конструкції зменшують агентність мовця та підкреслюють інституційний характер влади. Це відповідає специфіці британської конституційної монархії, де монарх репрезентує державу, але не бере участі в ухваленні політичних рішень.

Дослідники звертають увагу на частотне використання королем **інклюзивних займенників**. Наприклад, «*We share a deep sense of loss...*», «*Our values will guide us forward*», «*Together we face challenges...*». Таке формулювання відокремлює особу монарха від самої інституції Корони, підкреслюючи її надіндивідуальний та позаособистісний статус. У такий спосіб створюється образ влади, що існує незалежно від фізичної постаті правителя, втілюючи тяглість, сталість і неперервність британської монархічної традиції.

Чарльз III активно апелює до понять морального порядку: «*service*», «*compassion*», «*duty*», «*gratitude*», «*devotion*», responsibility, harmony. Наприклад, «*I am deeply aware of my responsibility to serve the nation*», «*Let compassion guide our actions*». Лексика такого типу підсилює моральний етос монарха та структурує його публічний образ як морального гаранта нації.

Після смерті Єлизавети II монарх широко використовував **емотивні звернення**, що сприяло формуванню образу відкритого та співчутливого лідера, наприклад, «*My darling Mama*», «*profound sorrow*», «*deepest gratitude*». Такі маркери створюють гуманізований образ монарха, здатного до емоційної взаємодії зі своїми підданими.

У промовах Чарльз III виокремлюють три основні метафоричні сфери:

- екологічна метафорика, наприклад, «*Our fragile planet*», «*stewards of creation*»;
- метафора шляху: «*We stand at a crossroads*», «*The path forward requires courage*»;
- релігійно-символічні образи (у коронаційній промові): «*appointed to serve*», «*guided by faith*».

Королівський дискурс Чарльза III є складним, поліфункціональним феноменом, у якому поєднуються традиційні елементи монархічної риторики та інноваційні стратегії сучасної політичної комунікації. Використання інклюзивних займенників, морально-етичної лексики, емоційних формул і концептуальних метафор сприяє формуванню образу монарха як морального, відповідального та близького народу лідера.

Список використаних джерел та літератури:

1. Van Dijk T. A. Principles of Critical Discourse Analysis. Discourse and Society.
2. Fairclough N. Critical Discourse Analysis: the critical study of language. London: Longman, 1995. 265 p.
3. Charteris-Black J. Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor. Palgrave Macmillan, 2016. 239 p.
4. Halliday M. A. K. Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning. London: Edward Arnold, 1978. 256 p.
5. Королівські промови Чарльза III (2022-2024) URL: https://www.royal.uk/media-centre/speeches?utm_source=chatgpt.com

Ю. Смелянська
*магістрантка 2 курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови
та літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет*

**ЕСТЕТИКА ДЕКАДАНСУ ТА СВІТОГЛЯДНИЙ
ПЕСИМІЗМ У ТВОРЧОСТІ ВАЦЛАВА БЕРЕНТА
(на прикладі роману «Озимина»)**

У статті досліджено естетику декадансу та світоглядний песимізм у творчості Вацлава Берента на матеріалі роману «Озимина». Проаналізовано мотиви занепаду, духовної порожнечі та соціальної ізоляції головного героя, а також його внутрішній конфлікт між творчим покликанням і суворою дійсністю. Висвітлено, як песимістичний світогляд стає фоном для самопізнання та духовного зростання, а мистецтво виступає інструментом осмислення власного існування.

Ключові слова: польський модернізм, Вацлав Берент, декаданс, песимізм, криза ідентичності митця, самопізнання, духовне зростання.

Творчість Вацлава Берента вирізняється особливою увагою до психологічної глибини персонажів та естетики декадансу, яка відображає не лише художні тенденції Молодого Польщі, а й складні соціально-культурні процеси кінця XIX – початку XX століття. Його твори поєднують тонку філософську рефлексію з образами морального занепаду, втратою ціннісних орієнтирів і пошуком сенсу життя, що є характерним для декадентського світогляду. Особливу увагу автор приділяє внутрішній боротьбі митця, який прагне зберегти своє «я» серед руйнівних соціальних та емоційних факторів.

Роман «Озимина» Вацлава Берента належить до ключових творів польського модернізму, в якому автор досліджує внутрішній світ митця та його взаємодію з соціальною дійсністю. Твір відзначається глибоким психологізмом і філософською рефлексією, зосереджуючись на мотивах духовного занепаду, соціальної ізоляції та кризи особистості. У центрі сюжету – герой, який намагається знайти своє місце у світі, що переживає моральне та культурне виснаження.

Актуальність теми зумовлена тим, що «Озимина» відображає специфіку модерністського світогляду: поєднання песимізму, декадансу та внутрішньої боротьби художника з обмеженнями соціального і матеріального середо-

вища. Роман показує, як сучасне йому суспільство впливає на творчість, формуючи відчуття порожнечі, занепаду та розчарування, водночас залишаючи простір для самопізнання та духовного розвитку.

Мета статті – проаналізувати естетику декадансу та світоглядний песимізм у романі «Озими́на», виявити, як мотиви занепаду, розкладу та внутрішнього конфлікту героя впливають на його пошук сенсу життя через мистецтво, а також продемонструвати, яким чином Берент через символіку гнилі та занепаду відтворює кризу ідентичності митця в польському модернізмі.

Декаданс у польському модернізмі проявляється як увага до внутрішньої драматичності, естетизації руйнівних процесів та розпаду особистості. У творах Вацлава Берента це особливо помітно в образах митців, які перебувають у стані морального та духовного занепаду, що відображає як індивідуальну кризу, так і загальну культурну атмосферу епохи.

У романі Озими́на (1911) формальна майстерність Вацлава Берента поєднується з характерною для доби модернізму та декадансу світоглядною проблематикою. Уже композиційний задум твору – події однієї ночі, зосереджені у варшавському салоні, де зустрічаються представники всіх соціальних верств – створює ефект застиглої, майже символічного простору. Така «кімнатна» сценічність, що відсилає до «Весілля» Віспянського, відповідає декадентській тенденції до зображення суспільства у стані духовної втоми й історичного надлому. Постаті банкірів, інтелігентів, митців, засланих, діячів національного руху, учителів та акторів утворюють соціальну панораму, яка відображає багатошаровість і водночас внутрішню фрагментованість модерної польської спільноти на початку XX століття. У фіналі роману соціальне коло розширюється, але песимістична оцінка суспільної ситуації лише посилюється: нові персонажі – поліцейний агент, робітничий конспіратор, селянський активіст – функціонують радше як симптоми загальної нестабільності, ніж каталізатори надії [2].

Зображення дня початку російсько-японської війни як тла, на якому розгортаються події, підкреслює декадентську атмосферу історичного зламу: суспільство, описане Берентом, існує у стані вичерпання сил, внутрішнього розпаду та відсутності чіткої ідейної орієнтації. Саме це формує той світогля-

дний песимізм, що розгортається у творі через критику моральної інертності й пасивності багатьох суспільних груп. Лише символічний образ молодого покоління, уособлений конспіраторкою Вандою (Корою), створює слабкий промінь надії, однак цей проблиск надії типово для декадентського мислення подається радше як метафізичний знак можливого відродження, ніж як реалістична історична перспектива. Образ озимини, яке мусить пережити морози, стає своєрідною антидекоративною, суворо біологічною метафорою: життя здавне відродитися лише після періоду руйнації.

Поетика Озимини поглиблює декадентський характер роману. Берент послуговується низкою прийомів, характерних для модерністської й декадентської прози: мінімізацією фабули, концентрацією на внутрішніх станах персонажів, використанням фрагментарної композиції, навмисною розмитістю інформації про події та поліфонічною структурою висловлювань. Відмова від авторського коментаря, надання голосу багатьом персонажам, чиї судження суперечать одне одному, створює атмосферу когнітивної невпевненості, дезорієнтації й духовного розкладу – ключових категорій декадансу. Читач змушений самотійно конструювати смисл, перебуваючи у просторі художньої нестабільності, що є характерною ознакою модерністської кризи суб'єкта [3, с. 263–264].

У романі «Озимина» Берент активно використовує мотив руйнування, гнилі та занепаду як символ духовної кризи та соціальної деградації. Головний герой відчуває гармонію лише у спогляданні природи, водночас усвідомлюючи марність свого існування: «*Wszystko wokół gnieje, a ja gniję razem z tym światem*» [1]. Ця цитата демонструє єдність внутрішнього стану героя з зовнішньою дійсністю – класичний прийом декадансу, де розпад світу та власної особистості стає фоном для внутрішньої рефлексії. Гнилість не лише символізує занепад, а й водночас відкриває можливість для трансформації героя: руйнування стає передумовою духовного відродження.

Також герой намагається реалізувати себе через творчість, але стикається з марністю своїх зусиль: «*Próbowałem pisać, malować, a wszystko wydawało się puste i bezsensowne*» [1]. Тут Берент показує дихотомію між бажанням досягти художньої досконалості та об'єктивними

обмеженнями життя, що підкреслює соціальний аспект декадансу. Песимістичний погляд героя на життя – ключова риса роману. Берент демонструє внутрішню порожнечу та духовне занепадання людини: *«Świat był dla mnie martwy, pełen cieni dawnych nadziei i złamanych marzeń»* [1].

Герой усвідомлює безпідставність людських сподівань і власну неспроможність знайти опору у світі, що відображає вплив філософії песимізму та декадансу. Водночас песимізм у романі не є статичним – він стимулює героя до глибшої рефлексії та пошуку сенсу через мистецтво, перетворюючи кризу на метод самопізнання.

Попри духовну кризу, герой знаходить у мистецтві спосіб осмислити своє існування: *«Przez sztukę mogłem spojrzeć w siebie i znaleźć to, co w świecie było niewidoczne»* [1]. Тут мистецтво постає як метод внутрішньої трансформації, засіб побачити невидиме і знайти власну ідентичність.

Навіть у сцени спостереження за природою проявляється філософська глибина декадансу: *«Ziemia wydawała się martwa, lecz z tej martwoty wyrastało coś nowego – tak samo jak w mojej duszy»* [1]. Уривок символізує, що занепад і руйнування стають необхідною умовою для духовного відродження, що є ключовою ідеєю модерністського світогляду Берента.

Берент створює образ «гнилої землі» та «марності світу» не лише як символ песимізму, а й як філософську концепцію. Криза, занепад, внутрішня пустка стають каталізатором самопізнання і духовного розвитку. Декаданс у романі – це водночас естетична та моральна позиція героя: *«Wszystko wokół gnije, a ja gniję razem z tym światem»* [1].

Цей мотив демонструє, що герой усвідомлює обмеженість людських надій і одночасно шукає в мистецтві новий сенс життя. Роман показує, що переживання песимізму і духовного занепаду не веде лише до руйнівного песимістичного погляду, а стимулює глибоку саморефлексію і формування автентичного «Я».

Стильові особливості роману «Озимина» – витончена мова, насичена стилізаціями, метафорами, архаїзмами та синтаксичними відхиленнями – підкреслюють естетизацію розпаду, притаманну декадентському світосприйняттю. Мовна бароковість та ускладнена семантична структура тексту формують відчуття надмірної, «перевтомленої» культури, що є однією з провідних рис декадансу як художньої парадигми.

Таким чином, роман «Озими́на» Вацлава Берента посідає важливе місце в модерністському дискурсі Молодої Польщі, оскільки в ньому естетика декадансу органічно поєднана зі світоглядним песимізмом. Через поліфонічну композицію, фрагментарність і психологічну заглибленість Берент формує образ суспільства на межі духовного й історичного занепаду. Декадентські мотиви гнилі, руйнування та моральної втоми підкреслюють кризу цінностей, яка охоплює як колективне, так і індивідуальне життя персонажів.

Песимізм у творі постає не лише як констатація поразки епохи, а як форма критичного осмислення дійсності, що виявляє потенціал внутрішнього оновлення. Символ озимини – зерна, що переживає морози – окреслює можливість духовного відродження, яке виникає з досвіду розпаду. Таким чином, роман поєднує декадентську естетику з модерністською перспективою трансформації, відображаючи напруження між занепадом і прихованою надією на відновлення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Berent W. Ozimina. URL: <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/berent-ozimina.html>
2. Feldman W. Współczesna literatura polska. Kraków, 1930. 703 s.
3. Makowiecki A. Literatura Młodej Polski. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, 1999. 344 s.

W artykule dokonano analizy estetyki dekadansu oraz pesymizm światopoglądowy w twórczości Wacława Berenta na podstawie powieści «Ozimina». Przeanalizowano motyw upadku, duchowej pustki oraz izolacji społecznej głównego bohatera, a także jego wewnętrzny konflikt między powołaniem twórczym a surową rzeczywistością. Ukazano, w jaki sposób pesymistyczny światopogląd staje się tłem do samopoznania i rozwoju duchowego, a sztuka funkcjonuje jako narzędzie refleksji nad własnym istnieniem.

Słowa kluczowe: *modernizm polski, Wacław Berent, dekadans, pesymizm, kryzys tożsamości artysty, samopoznanie, rozwój duchowy.*

Н. О. Стахнюк

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янської філології
та загального мовознавства
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
ORCID: 0000-0001-9078-9444*

МОВНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ І ПОЛІЕТНІЧНІСТЬ: СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ МІЖМОВНИХ ВІДНОСИН

У сучасному глобалізованому світі поліетнічність стає однією з визначальних характеристик більшості суспільств. Активні міграційні процеси, академічна мобільність, розвиток цифрової комунікації сприяють постійному контакту різних мов і культур, що актуалізує проблему мовної толерантності як важливої умови соціальної стабільності та міжкультурного діалогу.

Мовна толерантність розглядається як комплексна соціолінгвістична й культурна категорія, що охоплює повагу до мовного різноманіття, визнання права особистості на збереження рідної мови та готовність до конструктивної міжмовної взаємодії [1]. Вона передбачає відмову від мовної дискримінації, подолання стереотипів і формування позитивних мовних установок у багатокультурному середовищі.

Поліетнічне суспільство функціонує в умовах постійної мовної динаміки: багатомовність, код-перемикування, поява нових соціолектів і гібридних форм мовлення стають не винятком, а нормою. За цих умов гармонізація міжмовних відносин потребує не лише нормативно-правового регулювання, а й цілеспрямованих освітніх і культурних стратегій [4].

Серед сучасних стратегій гармонізації міжмовних відносин виокремлюються:

- упровадження принципів плюрлінгвальної освіти, орієнтованої на розвиток мовної свідомості та міжкультурної компетентності;
- підтримка мов національних меншин у публічному просторі та медіадискурсі;
- формування толерантного мовного середовища в закладах освіти через інтеграцію міжкультурних курсів і проєктної діяльності;

- розвиток мовної політики, спрямованої на баланс між державною мовою та мовами етнічних спільнот.

Окрему увагу варто звернути на роль освіти як ключового інструменту формування мовної толерантності. Саме освітній простір створює умови для позитивного досвіду міжмовної комунікації, усвідомлення цінності мовного різноманіття та виховання культури діалогу.

Система освіти виступає не лише інституцією передачі знань, а й потужним соціокультурним простором конструювання мовних установок, цінностей і моделей комунікативної поведінки. Саме в освітньому середовищі відбувається первинна інституалізація уявлень про «мовну норму», престиж мови, допустимі та недопустимі мовні практики. Тому школа й університет несуть відповідальність за формування позитивного ставлення до мовного різноманіття, подолання мовних стереотипів і запобігання дискримінаційним практикам на мовному ґрунті.

Сучасна освіта дедалі більше орієнтується на плюрлінгвальну та міжкультурну парадигму, в межах якої мови розглядаються не ізольовано, а як взаємопов'язаний репертуар особистості. Такий підхід сприяє усвідомленню того, що багатомовність є ресурсом когнітивного розвитку й соціальної інтеграції, а не перешкодою для навчання. Інтеграція елементів міжкультурної комунікації, соціолінгвістики, мовної політики у зміст гуманітарних дисциплін дозволяє студентам осмислювати мовну різноманітність як соціальну цінність і важливий чинник громадянської зрілості.

Вагомим чинником формування мовної толерантності є також організація освітнього середовища як простору діалогу. Проектні технології, кооперативне навчання, міжнародні академічні обміни, робота в мультикультурних групах створюють умови для безпосереднього досвіду міжмовної взаємодії. У такій комунікації толерантність перестає бути абстрактною декларацією і трансформується в практичну компетентність: здатність слухати, домовлятися, адаптувати мовлення до співрозмовника, поважати мовну ідентичність іншого.

Не менш важливою є підготовка педагогів до роботи в поліетнічному й багатомовному контексті [3]. Учитель постає носієм мовних і ціннісних моделей, від якого значною мірою залежить атмосфера в колективі. Формування у майбутніх

педагогів соціолінгвістичної чутливості, уміння працювати з мовною різноманітністю аудиторії, запобігати стигматизації мовних практик здобувачів освіти є необхідною умовою реалізації толерантної мовної політики на мікрорівні.

Таким чином, освіта виконує системоутворювальну функцію у процесі гармонізації міжмовних відносин, поєднуючи нормативний, ціннісний і комунікативний виміри. Саме через освітні практики можливе формування мовної толерантності як стійкої соціальної компетентності, що забезпечує не лише ефективну міжкультурну взаємодію, а й соціальну згуртованість у поліетнічному просторі.

Отже, мовна толерантність у поліетнічному суспільстві є не лише етичною нормою, а й стратегічним ресурсом соціальної консолідації. Ефективна гармонізація міжмовних відносин можлива за умови комплексного поєднання мовної політики, освітніх практик і культурних ініціатив, спрямованих на підтримку мовного різноманіття та взаємоповаги.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бацевич Ф. С. Лінгвокультурні аспекти комунікативної толерантності. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 5. С. 108-119.
2. Печенікова Л. М. Міжкультурна комунікація як складова у формуванні толерантності. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ* [Електронний ресурс]: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (15 берез. 2018 р.). Київ: КНЕУ, 2018. С. 84–86.
3. Петришина О. Формування мовної толерантності майбутнього педагога-словесника в умовах війни. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції* (13-14 травня 2022 року, м. Тернопіль). Тернопіль: Вектор; ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 356–361.
4. Яворська Г. Х., Ларіна Е. В. Мовна толерантність у контексті соціально-гуманітарних наук (частина 1). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2016. № 20. Т. 1. С. 103–106.

СУЧАСНІ ПОЛЬСЬКІ ПОПУЛЯРНІ ПІСНІ: КЛЮЧОВІ ЦІННОСТІ ТА КОНЦЕПТИ

Популярна музика – це не лише фон для повсякденного життя, а потужний механізм формування світогляду, колективної пам'яті та національної ідентичності. Пісня завжди була дзеркалом свого часу, а у ХХІ столітті стала ще й мовою покоління – короткою, динамічною, емоційною. Саме через музику молодь висловлює своє ставлення до світу, до інших і до себе. Польська поп-музика сьогодні є простором, у якому поєднуються естетика звуку, поетичність тексту та соціальний підтекст. Її мова – це водночас крик і щоденник, форма протесту й спосіб терапії.

Тексти польських хітів показують, як розмова переноситься на засіб самовираження й навіть протесту. Молодь говорить через музику просто, відверто, іноді жорстко, мовою, у якій поєднуються елементи сленгу, англіцизмів та емоційна відкритість.

Проблема мови пісні та її культурного змісту вже була предметом досліджень багатьох лінгвістів і літературознавців. Українські науковці О. Каракуця, Ю. Безхутрий, В. Ужченко та інші розглядали художній текст як носій концептів і культурних смислів [2]. Польські дослідники М. Кароляк, А. Матія, А. Петрук звертали увагу на те, що музика відображає колективну ідентичність і стає новим типом мови – емоційно-символічною, де кожне слово несе ціннісний підтекст [2].

Аналіз десяти найпопулярніших польських пісень на платформі Spotify станом на листопад 2025 року – «dopóki się nie znudzisz» (Miły, Zalia, Koder), «KAMIKAZE» (Mata, Skolim, Khaid), «FIKU MIKU» (Bungee), «Plan B» (Pezet, Mata, Kaz Bałagane, Pedro, Frenkie G), «Baciata» (Malik Montana), «AUTOBANA» (Bungee, Skolim, CrackHouse), «Zabiorę Cię Tam» (Fukaj, Vito Bambino), «Nie bój się bać» (PRO8L3M, Anita Lipnicka, Luxon), «Polsilver» (PRO8L3M), «Belly Dance» (Malik Montana) [1] – дозволяє виявити систему ключових концептів, які визначають мовну картину сучасної польської молоді.

У цих піснях закладені різні культурні й емоційні коди, що створюють багатовимірний образ покоління Z у Польщі. Кількісний і якісний аналіз дозволяє виокремити ключові концепти, які формують систему ціннісних і світоглядних орієнтирів покоління Z.

Одним із провідних є концепт втоми. Це не лише фізичне виснаження, а й емоційне перевантаження, байдужість до подій і відчуття внутрішньої порожнечі. У пісні «*doróki się nie znudzisz*» (Miły, Zalia, Koder) герої переживають втому від одноманітності й тимчасовості почуттів, а у «*Polsilver*» (PRO8L3M) втома стає метафорою життя «на авіапілоті», коли успіх не приносить задоволення.

Іншим важливим концептом є страх і невпевненість. Молоді люди живуть у реальності постійної зміни, конкуренції й соціального тиску, тому тривога й невпевненість стають їхнім звичним станом. У пісні «*Nie bój się bać*» (PRO8L3M, Anita Lipnicka, Luxon) лунає заклик приймати власні страхи, перетворювати слабкість на силу. Натомість у «*KAMIKAZE*» (Mata, Skolim, Khaid) страх набуває форми ризику й виклику – протесту проти стабільності, що обмежує.

Одним із наскрізних мотивів є пошук себе. Цей концепт відображає спроби молоді знайти рівновагу між внутрішньою свободою та вимогами суспільства. У пісні «*Plan B*» (Pezet, Mata, Kaz Bałagane, Pedro, Frenkie G) герой не має чіткого шляху, але шукає власний «план» у мінливій реальності. У «*AUTOBANA*» (Bungee, Skolim, CrackHouse) дорога постає символом утечі від системи й руху до самопізнання.

У текстах польських пісень помітно й концепт матеріальних цінностей і тілесності, який часто реалізується через мотиви краси, успіху та насолоди. У композиціях «*Baciata*» і «*Belly Dance*» (Malik Montana) тіло та зовнішність перетворюються на символи влади й впливу. За гламуром ховається тривога перед старінням, втратою популярності чи любові. Водночас у польській музиці чітко звучить концепт свободи й протесту. Молодь прагне незалежності від чужих оцінок, нав'язаних стандартів і системи. У «*KAMIKAZE*» і «*AUTOBANA*» свобода постає не як безтурботність, а як право на помилку, на власний вибір і власний ритм життя.mlovi-194171.html) Не менш характерним є концепт самотності та потреби у зв'язку. У світі, де технології створюють ілюзію близькості, справжня відкритість стає дефіцитом. У «*Zabiorę Cię Tam*»

(Fukaj, Vito Bambino) і «dopóki się nie znudzisz» (Miły, Zalia, Koder) герої шукають тепло й довіру, які не замінить жодна соціальна мережа. Попри розмаїття тем, усі ці концепти пов'язані між собою. Втома породжує страх, страх штовхає до пошуку себе, пошук веде до самотності, а самотність – до прагнення звільнення. Через такі ланцюги сучасна пісня створює психологічний портрет молодого покоління, у якому співіснують сила й вразливість, прагматизм і мрійливість, розчарування й віра.

Отже, сучасна польська поп-музика – це багатоголосий культурний простір, у якому звучать різні відтінки епохи. Лінгвістично польські тексти характеризуються високою частотою англіцизмів, жаргонізмів і розмовних форм, що створює ефект «мови вулиці» – живої, мінливої, сповненої емоцій. Вона формує й трансляє цінності, які визначають світогляд сучасної молоді: щирість, свободу, емпатію, прагнення до справжності. Музика стає мовою покоління, способом осмислення реальності й засобом духовного самопізнання. Через ритм, слово й емоцію пісня перетворюється на дзеркало суспільства – правдиве, суперечливе, живе.

Список використаних джерел та літератури:

1. Spotify Polska. Top 50 – Polska (Listopad 2025). URL: <https://www.spotify.com>
2. Пісня і художній стиль літературної мови. URL: <https://naurok.com.ua/pisnya-i-hudozhniy-stil-literaturno-movi-194171.html>

POLSKIE METAFORY SPORTOWE

Język stanowi nie tylko narzędzie komunikacji, lecz także zwierciadło kultury, mentalności oraz doświadczenia historycznego danego narodu. Za jego pomocą ludzie przekazują nie tylko informacje, ale również emocje, wartości i oceny. Jednym z najbardziej interesujących przejawów symbolicznej funkcji języka jest metafora, która umożliwia opisywanie zjawisk abstrakcyjnych poprzez konkretne i zrozumiałe obrazy.

W ostatnich dziesięcioleciach badacze tacy jak George Lakoff i Mark Johnson (1980), a w Polsce m.in. Anna Wierzbicka, Renata Grzegorzczakowa oraz Ewa Pajdzińska zwracali uwagę na to, że metafory nie są jedynie ozdobnikiem stylu, lecz stanowią podstawowy sposób rozumienia rzeczywistości [1, s. 25–26].

Szczególnie widoczne jest to w przypadku metafor sportowych, które stały się ważnym elementem współczesnego języka publicznego. W Polsce sport odgrywa istotną rolę nie tylko jako forma spędzania wolnego czasu, ale także jako zjawisko społeczne kształtujące tożsamość narodową. W języku mediów, polityki, reklamy oraz w codziennej komunikacji bardzo często pojawiają się metafory o pochodzeniu sportowym, które przenoszą znaczenia z pola rywalizacji fizycznej na obszary życia społecznego, politycznego czy zawodowego [2, s. 125–129].

Jedną z najczęściej używanych metafor jest «strzelić gola» – wyrażenie, które w języku przenośnym oznacza odniesienie sukcesu lub osiągnięcie celu. Przykład użycia: «Nowa kampania reklamowa naprawdę strzeliła gola – przyciągnęła tysiące klientów». Kolejnym przykładem jest «grać do jednej bramki», które dosłownie odnosi się do sytuacji, gdy jedna drużyna dominuje w meczu. W języku metaforycznym wyraża wspólne działanie i współpracę w jednym celu. Przykład: «W tej koalicji wszyscy grają do jednej bramki» [3, s. 24–30].

Często używane jest także wyrażenie «grać fair play», które w znaczeniu metaforycznym oznacza uczciwe postępowanie, przestrzeganie zasad i etyczne zachowanie. Można je usłyszeć w kontekstach politycznych: «Chcemy, by debata odbywała się fair play».

Inna popularna metafora – «być na spalonym» – oznacza znalezienie się poza głównym nurtem wydarzeń lub utratę pozycji. Przykład: «Po tej decyzji partia znalazła się na spalonym». Wyrażenie «rzucić ręcznik» pochodzi z boksu i oznacza poddanie się lub rezygnację z dalszej walki. Używane metaforycznie odnosi się do sytuacji, w której ktoś traci motywację lub uznaje swoją porażkę. Przykład: «Po kilku nieudanych próbach minister rzucił ręcznik».

Metafora «mecz to pojedynek bokserski» lub «rywalizacja to wyścig» odzwierciedla tendencję do porównywania działań politycznych czy biznesowych do sportowych zmagani. Jak wskazuje badanie «Metafory sportowe w języku mediów polskich», w dyskursie publicznym często opisuje się polityków jako zawodników, a wybory jako «mecz o wszystko» [4, s. 35–52].

Z kolei wyrażenie «drużyna to statek» ukazuje wspólnotę działania i potrzebę współpracy. Mówiąc, że «wszyscy płyną w tym samym kierunku», podkreśla się solidarność i zgranie zespołu.

Na podstawie analizy można stwierdzić, że metafory sportowe są trwałym elementem współczesnego języka polskiego – nie tylko w języku sportu, ale także w dyskursie medialnym, politycznym i codziennym. Wynika to z rosnącej mediatyzacji sportu i jego miejsca w kulturze popularnej. Ponadto metafory te odzwierciedlają istotne dla społeczeństwa wartości: współpraca, rywalizacja, dążenie do celu, determinacja. Dlatego też warto je analizować nie tylko jako stylizację językową, lecz jako istotny komponent myślenia i komunikacji społecznej.

Spis wykorzystanych źródeł:

1. Przybylska R. Sygnały metaforyczności w tekstach użytkowych – na przykładzie metaforyki sportowej. *LingVaria*. 2023. T. 18. № 1 (35). S. 25–38. DOI: <https://doi.org/10.12797/LV.18.2023.35.02>
2. Grochala B. O języku sportu. Uwagi po lekturze książki «Język i sport». («Język sportu – problematyka badawcza», red. A. Czapla, M. Koper, Lublin 2016). *Kwartalnik Polonicum*. 2017.
3. Rabczuk A., Kuś K. Na miejsca! Gotowi?! Start! – metafory sportowe w nauczaniu języka polskiego. *Kwartalnik POLONICUM*. 2014.
4. Jędraszczak P. Obrona Częstochowy w Wiedniu, czyli o metaforze w relacjach sportowych. *Naukowy Przegląd Dziennikarski*. 2017. № 4.

А. Р. Уварова

здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти факультету іноземної філології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

«1670»: КОЛИ ІСТОРІЯ ГОВОРИТЬ СУЧАСНОЮ МОВОЮ

Серіал «1670» (Netflix) – це сатирично-мокументальний проєкт, який «переносить» глядача до польської шляхти XVII століття, але через призму сучасного гумору. Завдяки цьому серіал стає не просто комедією, а платформою, яка дозволяє осмислити історичну спадщину. Важливо підкреслити й візуальну складову проєкту: «1670» вирізняється надзвичайно виразною картинкою, кожен кадр вибудований так, щоб одночасно створювати відчуття епохи та підтримувати комічний ритм оповіді. Серіал описує життя головного героя Яна Павла Адамчевського, шляхтича, який прагне стати найвідомішим Яном Павлом в історії Польщі. Дія серіалу відбувається у селі Адамчиха, що дозволяє показати як локальні реалії, так і універсальні соціальні проблеми того часу.

Вже на початку першого епізоду, ми бачимо як сучасність розпочинає свою інтеграцію в події серіалу, а саме через знайомство з головними героями: старший син Яна Павла – Станіслав має свій музикальний гурт у тематиці «пізнього бароко», які грають: *«...Od serca. O rzeczach, które nas otaczają»* [1], другий син – Якуб, який є священником села (хоч не зважаючи на свою релігійність, все таки він є палким до грошей), характеризує свою роботу ось так: *«Wybrałem Kościół, ponieważ szukałem możliwości pracy w dynamicznie rozwijającym się zespole, w stabilnej organizacji z silną pozycją na rynku»* [1]. Донька Аньєла, яку хочуть видати заміж за сина магната, проте вона проявляє інтелект і кмітливість: вона активно втручається в справи маєтку (наприклад, вона хоче попередити про кліматичні зміни, які трапляться за 380 років чи відстояти права жінок в Адамчисі) і намагається залишитися сильною та незалежною дівчиною. Дружина Адамчевського – Софія, яка є глибоко віруючою особою, але цей фанатизм починає трішки послаблювати свій вплив протягом 1 сезону. Також цікавими героями є Мацей – «стипендіат Ераз-

муса XVII століття» і Богдан герой «найславетніших поразок» польської армії та патріот, який вважає, що «*Polska dla Polaków. I Litwinów*» [1].

Через цих персонажів серіал поєднує сімейну динаміку, сучасні алюзії та історичну реальність, що створює багаторівневу комедійну структуру. Саме на цьому тлі проявляється іронія: глядач бачить, що, попри зміни часу та місця, людські амбіції, конфлікти та слабкості залишаються незмінними. Крім того, серіал не боїться вводити зовнішньополітичний контекст: шведські загрози, які історично становили серйозну небезпеку для польської шляхти подано скоріше як фонову деталь, що підкреслює людську драму і водночас слугує джерелом комічного ефекту. Коли персонажі згадують шведів, вони демонструють роздратування, сарказм і легку зневагу, що миттєво знімає напруження та відкриває місце для більш буденних, але не менш цікавих подій: в епізоді під назвою «Сеймик» фігурувало *liberum veto* – будь-який шляхтич може заблокувати рішення сейму. Сцена показана з комічним ефектом: один голос Яна Павла «проти» і пропозиція про підвищення податків «провалюється», заручини Станіслава та Ядвіги, де висміюються класові упередження міста й села через упереджене ставлення Адамчевського до сім'ї дівчини; марш рівності, у якому комічно переосмислюється релігійність польського суспільства та їх відношення до інших релігій. Ці епізоди показують, як прості ситуації, знайомі кожному глядачеві з історії, «приправляються» сучасним гумором і стають способом критичного переосмислення минулого.

Реакція глядачів доводить, що така формула виявилася надзвичайно дієвою. Серіал отримав позитивні відгуки не лише в Польщі, але й далеко за її межами. Глядачі з різних країн відзначають універсальність гумору та здатність серіалу поєднати локальний контекст із глобально зрозумілими темами. Один з українських коментаторів пише: «*Ukrainian here, watched the series in Polish with Ukrainian subtitles. I think I woke up the neighbours, I was laughing so loud. Really, I didn't expect such self-irony from Poles*» [2]. Інший глядач, який живе в Польщі, але не є поляком, зазначає: «*As a non-Pole living in Poland I found it pretty funny and very understandable. It's excellent satire*» [2]. Навіть глядачі з інших континентів висловлюють захоплення: коментар з

Індії підсумовує міжнародний успіх серіалу словами: «*From India. Loved it. Every episode has a few laugh out loud jokes*» [2]. Такі відгуки підкреслюють, що «1670» виходить за рамки локальної культурної продукції і стає феноменом, зрозумілим різним аудиторіям – не лише через історичний матеріал, а передусім через дотепне, сміливе і самоіронічне переосмислення минулого.

Таким чином, «1670» – це не просто гумористичний погляд на XVII століття. Це приклад того, як сучасна культура може взаємодіяти з історією без пафосу, без ідеалізації й без страху осучаснення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Watch 1670 full HD on HiMovies.to Free. *HiMovies.to | Watch Movies Online, Stream Tv Shows online Free.* URL: <https://himovies.sx/tv/1670-132628> (дата звернення: 14.11.2025).
2. Will foreigner like Netflix 1670?. *Reddit.* URL: https://www.reddit.com/r/poland/comments/18lppex/will_foreigner_like_netflix_1670/ (дата звернення: 14.11.2025).

М. Ю. Чікарькова

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри філософії та культурології
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

МОВА ВПЛИВУ У ПРОЦЕДУРНИЙ РИТОРИЦІ ВІДЕОІГОР: МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ І МАНІПУЛЯЦІЄЮ

Поняття процедурної риторики, введене в науковий обіг Й. Богостом у 2007 р., доволі нове, але гостроактуальне для аналізу впливу медіа-середовищ на реципієнтів. Автор визначає його як «практику переконливого використання процесів; в той час як вербальна риторика є практикою переконання за допомогою мовлення, візуальна риторика переконує за допомогою зображень. Процедурна риторика – загальна назва для практики створення аргументів через процеси» [1, р. 28]. Отже, процедурна риторика, на відміну від традиційної, використовує моделювання та інтерактивні правила, нав'язуючи гравцеві висновки навіть

не лише через ігрові наративи та візуальну складову, але також і через особливості геймплею.

Прояви процедурної риторики у відеоіграх можуть бути різноманітними. Наприклад, нерідко вони пов'язані з економічною складовою. Типовим прийомом тут є використання т. зв. «темних паттернів», які змушують гравця робити речі, вигідні насамперед компанії-розробнику: грати довше, приводити у гру друзів, купувати додаткові бонуси тощо. Це будується на обмані та/або маніпуляції гравцем.

В останні роки процедурна риторика стає важливою частиною пропаганди у відеоіграх, що є особливо небезпечним для нашої країни в умовах війни.

Як цілком слушно зазначає В. Зінов'єва, після повномасштабного вторгнення в Україні активно руйнуються імперські та радянські наративи, і роль сучасних медіа (особливо відеоігор) як інструментів пропаганди та контрапропаганди значно зросла [2, с. 318].

У контексті російсько-української війни відеоігри стають інструментом як комунікації, так і інформаційного спротиву.

Мова впливу у таких іграх проявляється на трьох рівнях. По-перше, механіка гри, яка через наявні правила та обмеження імпліцитно демонструє гравцеві, які його дії ефективні й ведуть до успіху (перемоги). По-друге, наративні візуальні коди (символи, просторові метафори, образи героїв й інколи навіть деталі оточення) формують емоційне ставлення й ідентифікацію, а також нерідко задають аксіологічний вектор гри (хто злочинець, на чиєму боці правда тощо). По-третє, етичні дилеми, коли потрібно робити моральний вибір. На перетині цих аспектів гра може виразно впливати на свідомість гравця у потрібному напрямку.

Межа між комунікацією й маніпуляцією в процедурній риториці залежить від цілей авторів і прозорості механік. Якщо правила проєкту побудовані відкрито та зрозуміло для гравця – це комунікація, але якщо механіки приховано впливають на формування думки чи підштовхують до певних моральних виборів без можливості критичного осмислення – це маніпуляція. Наведемо кілька прикладів. Так, ігровий сеттинг в «Atomic Heart» – альтернативна радянська реальність, де панують технології, а гравцеві пропонують грати за агента КДБ. Ігрове оточення більшою мірою –

радісно-піднесене: яскраві кольорі, повітряні кульки тощо. У грі також наявні неочевидні деталі з імпліцитним смислом, як, наприклад, банка з свинячим фаршем, колористичне рішення якої ґрунтується на жовто-блакитній гамі тощо. Нерідко процедурна риторика підсилюється відповідними текстовими наративами. Так, у цій само грі маємо монолог робота про розширення меж Радянського Союзу та ядерний шантаж, що прозоро нагадує промови російських можновладців 2022-2024 років. І це лише один гейм-проект, але їх зараз росія робить їх дуже багато (у т. ч. за сприяння Міністерства оборони РФ), оскільки зрозуміла той величезний вплив, який можна мати, використовуючи сферу інтерактивних розваг.

Візуальні й процедурні рішення українських гейм-проектів часів війни підкреслюють наративи опору, солідарності й деінтерпретації ворожої пропаганди. Україна через свої розробки відеоігор пропонує контрпропаганду, наприклад, через більшу обізнаність світової спільноти щодо російсько-української війни. Так, у грі «Ukraine War Stories» пропонується не просто «прожити» разом з героєм (героями) перші тижні війни у Маріуполі, Бучі та Гостомелі, викликаючи емпатію у гравця, але також тут дається можливість ознайомитися з новинами перших місяців війни. У грі є розділ «Джерела», де містяться посилання на реальні новинні сайти (BBC, New York Times тощо), де можна прочитати про воєнні злочини росіян у цих містах.

Отже, вплив на свідомість світової спільноти зараз відбувається навіть на таких площадках, як гейм-індустрія. І за рівнем впливу, як і за охопленням аудиторії можна без перебільшення казати, що це може визначати вектор подальшого розвитку й сприйняття російської-української війни у світі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Bogost I. Persuasive games: the expressive power of videogames. Cambridge, MA: The MIT Press, 2007. 432 p.
2. Zinovieva T. The art of war: examining the visual narratives of Ukrainian video games. *Eastern Journal of European Studies*. 2024. Vol. 15 (SI). P. 317–339.

О. Г. Шаповал

*кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри германських мов
і зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

ДИСКУРС ВІЙНИ В РОМАНІ В. ГОЛДІНГА «ЗЛОДЮЖКА МАРТІН»

Роман Вільяма Голдінга «Злодюжка Мартін» («Pincher Martin», 1956) є ключовим твором у повоєнній англійській літературі, який глибоко досліджує природу зла, індивідуалізму та виживання. Дискурс війни в романі виходить за межі буквального зображення бойових дій, зосереджуючись на психологічних та екзистенційних наслідках конфлікту. Особистий досвід письменника як учасника Другої світової війни є наріжним каменем його творчості, і особливо помітним у романі «Злодюжка Мартін». Служба Голдінга у Королівському військово-морському флоті, де він командував ракетно-пусковим катером і брав участь у таких значних подіях, як потоплення німецького лінкора «Бісмарк» та висадка союзників у Нормандії, надала йому глибоке, з перших рук, розуміння військового середовища та психології людини в екстремальних умовах.

Голдінг неодноразово зауважував, що війна кардинально змінила його світогляд. До війни він, як і багато інтелектуалів, вірив у можливість «вдосконалення соціальної людини» та усунення соціального зла через правильну організацію суспільства. Війна зруйнувала цю віру: «Я мушу сказати, що кожен, хто пройшов крізь ті роки [Другої світової війни], не зрозумівши, що людина виробляє зло так само, як бджола виробляє мед, мусив бути сліпим або не сповна розуму» [2, с. 130].

Цей песимістичний погляд на людську природу, згідно з яким зло є внутрішньою, притаманною властивістю, а не лише наслідком соціальних обставин, є ключовим для розуміння образу Крістофера Мартіна. Мартін – це втілення того, що автор побачив на війні: егоїзм, хижацтво та здатність до експлуатації існують незалежно від зовнішнього ворога.

Досвід морського офіцера сприяв створенню реалістичного деталізованого зображення служби Мартіна на військово-

вому кораблі, кораблетрощі та боротьби Мартіна за життя в океанських хвилях. Прізвисько *Pincher* (*Пінчер* – «щипач», «зłodий») є поширеним сленговим прізвиськом у Королівському флоті для тих, хто схильний красти або привласнювати чуже. Це не просто ім'я, а діагноз, що ґрунтується на реальному військовому жаргоні. Таким чином, лейтенант Мартін – це не просто вигаданий персонаж, а архетип егоїстичного військового, чий вчинки на війні є лише продовженням його негідної натури. Хижацька поведінка Мартіна – його справжня «війна» – не з німецькими підводними човнами, а з іншими людьми. Військове середовище лише сприяло його природному егоїзму, але не створило його.

Центральним елементом дискурсу війни в романі є всепроникний мотив «пожирання», який символізує агресивний егоїзм, хижацтво та жадобу захопувати якомога більше. Ця філософія є сутністю Мартіна, який, за словами його продюсера Піта, «народився на світ із роззявленим ротом, розкритою ширінкою і розставленими руками – щоб зручніше хапати. Космічний тип мерзотника, що завжди зуміє і гріш зберегти і чужий кусень зжерти» [1, с. 66]. Мартін все життя жив за принципом «їсти» все, що трапляється на його шляху. Спогади викривають його огидні вчинки, пов'язані з цим мотивом: шахрайство у велосипедній гонці, зрада, гвалтування Мері. Він згадує, як «з хрускотом згриз Альфреда, і ту дівчину, і того хлопчину» [1, с. 80]. Навіть місце його порятунку – скеля-риф – набуває парадоксальних рис хижака, космічного шлунку, готового поглинути людину. Мартін, який все життя «з'їдав» інших, тепер сам стає «легкою закускою для зубів»: «Якби в цій проклятій коробці можна було б ще кого-небудь зжерти, я би вижив» [1, с. 91].

Однією з специфічних особливостей дискурсу війни в романі є відмова від романтизації війни та героїчної смерті. Вся «героїчна» боротьба Мартіна на острові виявляється вигадкою його розуму, його останнім актом егоїстичного опору прийняттю смерті. Війна, за Голдінгом, не дає шансу на героїську оповідь, вона просто закінчується.

Роман «Злодюжка Мартін» використовує дискурс війни як граничну ситуацію для реалізації філософського задуму. Замість зображення зовнішнього конфлікту, Голдінг створює алегорію внутрішньої війни та саморуйнування егоїстичної особистості.

Список використаних джерел та літератури:

1. Golding W. Pincher Martin. L., Boston, 1984. 208 p.
2. Kinkead-Weeks M., Gregor I. William Golding: A Critical Study. L., Boston: Faber & Faber, 1984. 292 p.
3. Pawlicki M. Shadows of War and the Nightmare of Memory: Analysing Trauma in William Golding's Pincher Martin. *Studia Litteraria Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*. 2019. № 14. P. 247–257.

Ю. В. Щекань

*здобувач першого (бакалаврського) рівня
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ОСОБИСТОСТІ В АНТИУТОПІЧНОМУ СВІТІ (на матеріалі романів Джорджа Орвелла «1984» і Станіслава Лема «Повернення із зірок»)

Антиутопія як жанр літератури завжди зосереджувалася на аналізі меж людської свободи та загроз, які постають перед індивідом у суспільствах майбутнього. Її ключовий конфлікт – протистояння особистості та системи, яка прагне контролювати людину цілковито: від думок і пам'яті до поведінки й емоцій. Романи Джорджа Орвелла «1984» і Станіслава Лема «Повернення із зірок» демонструють дві різних моделі несвободи – політичну та технократичну, – але обидві показують руйнівний вплив системи на індивідуальність. В обох творах проблема свободи постає як центральна для розуміння природи людини та її існування в структурованому соціумі.

Джорджа Орвелла турбує не лише перекручення ідеалу й фатальна доля ідеї суспільного блага й цивілізаційного прогресу, а й згубність тотального контролю над життям окремої особистості, що неминуче обертається соціальним злом і приниженням людини [1, с. 622]. Океанія – це світ, де приватність перестає існувати: кожен громадянин перебуває під постійним спостереженням телеекранів, мікрофонів, агентів і навіть звичайних людей, які навчені доносити на «підозрілу поведінку». Влада проникає в інтимний простір людини настільки глибоко, що контроль поширюється навіть на міміку, інтонації та рухи. Постійний нагляд формує атмосферу страху, у якій людина перестає відчува-

ти себе самостійним суб'єктом. У цьому світі свобода не просто обмежена – вона стає фізично і психологічно недоступною. Особливо небезпечною є маніпуляція свідомістю. «Мислепреступ» – навіть приховані сумніви чи критичні думки щодо Партії вважаються злочином. Сенс боротьби Вінстона з державою Великого Брата полягає в його спробі протиставити колективному соліпсизму Ангсоца індивідуальну версію реальності – свою філософію історії, в основі якої лежить ідея про єдність, чи навіть взаємонакладання минулого й майбутнього. Ця ідея знайшла афористично точне вираження в адресаті першого запису в таємному щоденнику героя: «Майбутньому або минулому» [1, с. 623]. Міністерство Правди постійно переписує історію, створюючи нову версію минулого і тим самим знищуючи пам'ять людини. Індивід втрачає здатність покладатися на власний досвід, бо його спогади можуть суперечити офіційній «правді». Новомова, спеціально створена система мовних обмежень, скорочує словниковий запас, а отже і можливості для самостійного мислення, яке стає рамковим, контрольованим, передбачуваним. Людина перестає бути суб'єктом розуму – її свідомість формується за рамками, встановленими Партією. Емоційна сфера людини також перебуває під контролем. Партія спрямовує всі почуття в потрібне русло: любов до Великого Брата та ненависть до ворогів. Справжні людські емоції – особисті почуття, взаємозв'язки, кохання – вважаються забороненими. Стосунки Вінстона та Джулії стають актом бунту, мікроскопічною спробою повернути собі особисту свободу, проте система руйнує навіть цю можливість. У фіналі О'Брайєн і тортурні кімнати 101 знищують останні залишки внутрішньої незалежності героя: він зраджує Джулію і, зламаний фізично та психологічно, щиро «любить Великого Брата». Це кульмінація тоталітарної несвободи – не просто підкорення людини, а повне перепрограмування її свідомості.

На противагу Орвеллу, Станіслав Лем у «Поверненні із зірок» представляє інший варіант несвободи, м'який і непомітний на перший погляд. Його світ позбавлений політичного терору, страху, репресій. Земля майбутнього – це високотехнологічне, спокійне суспільство, що цінує безпеку понад усе. Дитячі щеплення («бетрезація»), що усунули агресію, через кілька десятиліть позбавили людський соціум людяності. Суспільство, з яким зустрічається головний ге-

рой – псевдокомунізм, де всі, начебто, рівні, а базові блага безкоштовні. Але в ньому немає спраги до нового, допитливого ентузіазму пізнання, живої праці та творчості. Натомість все помітнішим стає примітивний утилітаризм, задоволення своїх прозаїчних потреб [6]. Закономірність розвитку самої людини полягає в тому, що вона сама дедалі більше «технізується», рухається в напрямкові «зрощення» із технікою. Антиутопічний характер світу Лема проявляється у прихованій формі несвободи. На відміну від класичних антиутопій, у цьому суспільстві відсутні прямі репресії; натомість обмеження свободи відбувається через нормалізацію безризикового існування. Люди не усвідомлюють власної несвободи, оскільки внутрішня потреба у свободі була замінена потребою в безпеці. Автор підкреслює, що така трансформація свідомості є найнебезпечнішою, адже вона виключає можливість критичного ставлення до системи [2]. Головний герой – Халь Брег – вільний внутрішньо, але соціум позбавляє його простору для самореалізації. Таким чином, у Лема несвобода виникає не через зовнішній примус, а через надмірний комфорт, що усуває людську здатність до ризику, боротьби, розвитку. Свобода в цьому світі виявляється непотрібною – і саме тому найціннішою.

Порівняння цих двох моделей дозволяє побачити дві форми знищення особистості. У Орвела людина підкорена жорстокою владою, що контролює кожен аспект життя та мислення. У Лема – суспільством, яке під виглядом турботи позбавляє людину її внутрішньої глибини та можливості бути недосконалою. В Океанії неможливе вільне мислення, а на Землі майбутнього неможливе вільне самовираження. Протагоністи проходять відмінні випробування: Вінстон Сміт повністю зламаний, тоді як Халь Брег зберігає внутрішню свободу, але стає самотнім і незрозумілим для нового суспільства.

Обидва романи змушують замислитися над тим, що свобода – це не лише відсутність зовнішнього примусу, а й можливість діяти, відчувати, помилятися та ризикувати. Уніфікація – чи силова, як у Орвела, чи м'яка, як у Лема – веде до дегуманізації. Автори у різні способи застерігають людину від втрати власного «я», показуючи небезпеку систем, що прагнуть «оптимізувати» або «захистити» людину ціною її індивідуальності. І «1984», і «Повернення із зірок» наголошують, що свобода – це простір для боротьби й розвитку, а не гаранто-

ваний стан. Вона потребує постійної внутрішньої роботи, критичного мислення та здатності опиратися спокусам легкої, комфортної несвободи. Саме тому ці романи залишаються актуальними в сучасному світі, де цифрові технології, біотехнології та алгоритмізація поведінки дедалі більше обмежують індивідуальність людини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Іконнікова М.В. Особистість vs тоталітаризм у романі Дж. Орвелла «1984». *Наукові записки. Серія «Філологічна». Острозьке Видавництво Національного університету «Острозька академія»*. 2009. Вип. 11. С. 622–625. URL: https://eprints.ua.edu.ua/id/eprint/69/1/Vyp_11.pdf (дата звернення: 17.11.2025).
2. Кияк І. Футурологічні засади у творчості Станіслава Лема. *Українська полоністика*. 2007. Вип. 3–4. С. 358–365
3. Ковалів Ю. І. Наукова фантастика. *Літературознавча енциклопедія*. Київ, 2007. Т. 2. С. 624.
4. Лем. С. Повернення із зірок / пер. з пол. І. Бречак, А. Кисіль, С. Скірта. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2017. 264 с.
5. Орвелл Дж. 1984. К.: Видавництво Жупанського, 2025. 320 с.
6. Повернення з зірок. Вікіпедія: веб-сайт. URL: <https://surl.li/iitmpg> (дата звернення: 17.11.2025).
7. Футурологічний конгрес. Фантастичні світи Станіслава Лема: колективна монографія. Острозьке Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. 260 с.
8. Gajewska A. Zagłada i gwiazdy. *Przeszłość w prozie Stanisława Lema*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM Poznań, 2016. 313 p.

ЗМІСТ

Абрамович С. Д. SUGESTIA W KOMUNIKACJI JAKO CZYNNIK STABILNY (skala widzialna i ukryta zjawiska).....	15
Бабич М. А. HUMORYSTYCZNA LEKSYKA W MOWIE POLSKIEJ MŁODZIEŻY	19
Bonusiak A. POLSKIE SYMBOLE NARODOWE W PRAKTYCE SZKOŁY POLSKIEJ NA EMIGRACJI. STUDIUM PRZYPADKU	21
Гадинко О. О. ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ СТОРОЖИНЕЧЧИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ.....	25
Гадинко О. О. ЗАМКИ ЗАКАРПАТТЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ, ПІЗНАННЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТОРИКО-ТУРИСТИЧНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ	30
Делюсто М. С. ІЗ СПОСТЕРЕЖЕНЬ НАД ДИНАМІКОЮ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ БОЛГАР ПІВДНЯ ОДЕЩИНИ	42
Кеба О. В. ІСТОРИОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПОЕЗІЇ ЮРІЯ КЛЕНА.....	46
Kruk A. USING ENGLISH IN PROFESSIONAL CONTEXTS	49
Кулешір М. М. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ПОСТЕРІВ	51
Мінєнкова Н. Є. МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ НА ЗАНЯТТЯХ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: АРГУМЕНТИ ЗА І ПРОТИ	54

Моргачова А. МОВНІ ФОРМУЛИ В УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОМУ ДИПЛОМАТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	56
Мрачковська А. Р. ФУНКЦІЯ ОБРАЗУ ЖАННИ Д'АРК У П'ЄСІ МИКОЛИ КУЛІША «ПАТЕТИЧНА СОНАТА»	61
Надольська-Валюс Б. JĘZYK POLSKI NIE TAKI POLSKI – O ZAPOŻYCZENIACH W JĘZYKU POLSKIM	65
Надольська-Валюс Б. KRZYSZTOF KAMIL BACZYŃSKI – GŁOS KOLUMBÓW, SYMBOL POKOLENIA	68
Олійник Я. О. НЕОЛОГІЗМ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ ТА ФОРМУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ	72
Охріменко Т. В., Богдан К. Р. ОБРАЗНО-ОЦІННІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІДІОСТИЛЮ БРУНО ШУЛЬЦА ЯК ПРЕДСТАВНИКА ЛІТЕРАТУРИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПОГРИЧЧЯ	77
Охріменко Т. В., Чайковська В. О. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ АНТРОПНОЇ СФЕРИ У ЛЕКСИКОГРАФІЇ І ПУБЛІЦИСТИЦІ СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ	81
Сліпачук Н. М. ДИСКУРСИВНІ МАРКЕРИ У ПРОМОВАХ КОРОЛЯ ЧАРЛЬЗА III	85
Смелянська Ю. ЕСТЕТИКА ДЕКАДАНСУ ТА СВІТОГЛЯДНИЙ ПЕСИМІЗМ У ТВОРЧОСТІ ВАЦЛАВА БЕРЕНТА (на прикладі роману «Озими́на»)	89
Стахнюк Н. О. МОВНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ І ПОЛІЕТНІЧНІСТЬ: СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ МІЖМОВНИХ ВІДНОСИН	94
Тиха С. І. СУЧАСНІ ПОЛЬСЬКІ ПОПУЛЯРНІ ПІСНІ: КЛЮЧОВІ ЦІННОСТІ ТА КОНЦЕПТИ	97
Толсті́ка А. Є. POLSKIE METAFOREY SPORTOWE	100

Уварова А. Р.	
«1670»: КОЛИ ІСТОРІЯ ГОВОРИТЬ СУЧАСНОЮ МОВОЮ	102
Чікарькова М. Ю.	
МОВА ВПЛИВУ У ПРОЦЕДУРНІЙ РИТОРИЦІ ВІДЕОІГОР: МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ І МАНІПУЛЯЦІЄЮ	104
Шаповал О. Г.	
ДИСКУРС ВІЙНИ В РОМАНІ В. ГОЛДІНІЇ «ЗЛОДЮЖКА МАРТІН»	107
Щекань Ю. В.	
ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ОСОБИСТОСТІ В АНТИУТОПІЧНОМУ СВІТІ (на матеріалі романів Джорджа Орвелла «1984» і Станіслава Лема «Повернення із зірок»)	109

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Жешувський університет
Центр польської мови та культури Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
Торунський Інформатичний Технікум
і Торунський Загальноосвітній Ліцей
Комплекс шкіл ім. К. К. Бачинського в Домброві Тарновській
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Київський національний лінгвістичний університет
Центр польської мови і культури імені Юліуша Словацького
Хмельницький національний університет

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ СЛАВІСТИКИ

**Матеріали III міжнародної
науково-практичної конференції,
24 листопада 2025 року**

Електронне видання

Підписано 23.02.2026. Формат 60x84/16. Гарнітура «Книжник».
Об'єм даних 1,15 Мб. Обл.-вид. арк. 5,9. Зам. № 1227.

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Свідоцтво серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

Виготовлено в Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.